זשעלעזאָווער בולעטין

באנייטער בולעטין נומער 5

פאנאמא יאנואר 1966

דערשינט זינט 1944, ארויסגעגעבן פון דער זשעלעזאָווער משפחה צעשפרייט איבער דער וועלט.

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2025

רעדאקציע:

לייבוש וויים שיקאגא
שאלעק אלטמאן פאנאמא

פארוואלטערן: מלכהלע
פרוכטענבערג, ברוקלין

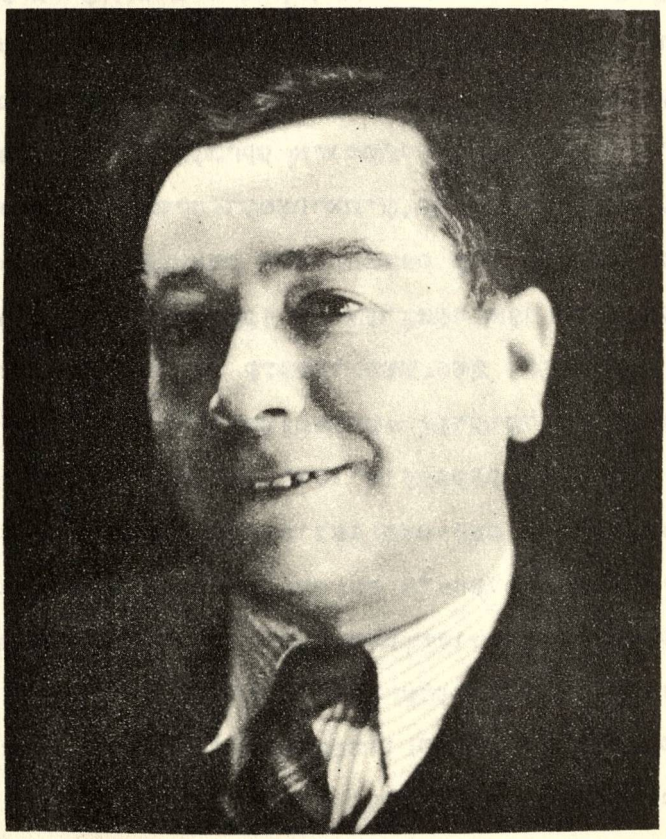
אינהאלט פון היינטיקן נומער:

הקדמה.... שמעון גוטערעק זיט 3
אסימילאציע ...דר העשיל קלעפפיש 9
יחיאל לערער זל לידער 19
שלמה ברינסקי...יעקב גלאנץ 20
גרוזמאן ווען ברינסקין 27
געדאנקען...דר חיים גרינבערג 32
שלמה ברינסקי...שאלעק 38
אונזער פארוואלטערן ריידט זיך דורך 33
שלמה ברינסקי, דערציילונג 64
א ווענדונג פון שטיינהענדלער
• פעלהענדלער, ברינסקי בוך 62
שלמה ברינסקי...אסחר אלטמאן 69
ש.אשלאק ווען אויסטראליע 71
שפריכווערטער ... בן שלום 36
אונזער ארגאניזאציע...לייבוש 94

שלמה בריינסקי ז"ל

דער היינטיקער נומער איז געווידמעט אונזער טייערן חבר און פריינט|כן עיר שלמה בריינסקי וועמעס לעבן איז אזוי ייִנג פארשניטן געווארן.

געב. זשעלעכאוו 1901 געשט. בּאָגאָטא 1956

זשטלעבאווער בולעטין

צום נייעם יאר.

שוין ווידער אוועק א יאר מיט ניט קין צופרידנקייט געשיעניש. ווידער האבן אויפגעפלאקערט די שטענדיקע קריגעריין צווישן פעלקער,גרופן וואס האבן געפירט צו בלוטיקע מלחמות,קלענערע און גרעסערע. און ווידער ווי אמאל,ווערן די ניידעריקע אינסטינקטן פון מארד איינגעהילט אין שיין קלינגענדע פראזן ווי: דעמאקראטיע,קאמף קעגן אימפעריאליזם און ייִנגע קינדער ווערן געבראכט אלס קרבנות צום גאט פון מארד.

וואס קאנען מיר טאן,ווי אויסשריין אונזער צער און צארן קעגן די אומזיניקע חיהשע אינסטינקטן. קיינמאל·האט נאך קין מלחמה ניט געבראכט קין דערליזונג פאר דער מענטשהייט. יעדע מלחמה ברענגט באלד די זאמען פון א נייעם וועלט קריג. אזויאיז געווען נאך דער ערשטער וועלט מלחמה,ווערסאלער אפמאך,אן עפילאג וואס האט געבראכט דער צווייטער וועלט מלחמה און איצט נאכדעם ווי די וועלט האט אזוי טייער באצאלט,און איבערהויפט אונזער פאלק וואס איז אין בלוט אפגעגאנגען, שוין זענען זיך נייַ אויסברוכן אין כמעט אלע טיילן פון דער וועלט. די מאטיוון נייַ,אדער אביסל געענדערט,און דער·בלוטיקער שפיל,מארד, דער זעלבער וואס קאן דערפירן צום אונטערגאנג פון גאנצן מענטשלאכן מין. דער סך הכל פון יאר 65 ניט קין פריילאכער. און לאמיר האפן, אז דער מענטש ווערט דאך דערזעען דעם אפגרונט צו ווילכע מלחמות דערפירן און זיך אפשטעלן,דערהויבן צו זיין גרויסקייט־מענטש.

זאל זיין א ווילט פון שלום און פרידן פאר אלע פעלקער.

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

מיר האבן אפגעטאן א פין,באשידן שטיקל ארבייט אין אונזער אייגענעם קריז. מיר האלטן וויטער אן אונזער צוזאמענבונד,אדאנק דעם נייעם בולעטין וואס ברענגט אונזער וואָרט צו אלע גרופן וואו זיי געפונען זיך. געוועו,באמת,א חלל די עטלאכע יאָר וואס אונזער שריפטל איז אפגעשטעלט געוואָרן. עס האט געפעלט דאס וואָרט צו וועקן,וואריפען און דערמאנען,אז אונזער ארבייט,חברישע,פרייטלאכע,משפחהדיקע,איז וויט נאך נים פארענדיקט.און זינט דער דערשינונג פון נייעם,באנייטן בולעטין,פילן מיר,אז עס וועט געטאן פיינע,בכבודיקע ארבייט,סיי אפן געביט פון העלפן און סיי אפן געביט צו וואריפען די געמיטער און הערצער פון אלע אונזערע פרייטן. מיר האבן אפגעשפאנט א שטיקל וועג זינט דער דערשינונג פון דעם ערשטן בולעטין אין 1946 ביז בלויז פיר זייטלאך. און היינט,א שריפטל פון הונדערט זייטן,וואס דערשיינט דרייי מאל יערלאך.און ברענגט נייעס פון אונזער משפחה איבער דער גאנצער וועלט וואו אונזערע זשעלעזאוועו וואוינען,און וואס ברענגט אויך אין יעדן נומער אינטערסאנטע ארטיקלן,אפהאנדלונגען וואס קאנען זיך נים פארשעמען אין אלט איינגעפונדענעם זשורנאלן. דאס זאגן עדות פארשידענע בריוו פון זייטיקע מענטשן,נים קיין לאנדסלייט,ווי אויך די אפהאנדלונגען אין דער פרעסע ווי אויך די צושריפטן פון א גאנצע רייע ייִדישע קולטור אינסטיטוציעס. מיר האפן,אז מיר וועלן הייאָר אריסגעבן דרייי נומערן מיט א שענערן און בעסערן אינהאלט. מיר שטרעבן און האפן,אז מיט אייער אלעמענס מיטהילף וועלן מיר מאכן דעם בולעטין שענער און רייכער,סיי אינערלאך ווי אויך אויסערלאך. העלפט אונז,טייערע פרייטן און לאנדסלייט און לאמיר אלע אינאיינעם טאן אונזער פיינע ארבייט.

+++++++++++++++++

אונזערע פרייטן פאָרן עולה רגל זיין קיין ישראל. איז דאס נאטירלאך. א ייד וויל זיין דאס לאנד,א חלום פון צוויי טויזנט יאָר. אפילו די יעניקע וואס זיינען קיינמאל נים געווען קיין ציוניסטן,און זאגאר קעגנער,קומען צוריק באגייסטערטע פאר דעם גיזעעענעם דאָרטן.

xxxxxxxxxxxxxxxxxxx

שרייבט א חבר געקומען פון פוילן,געקומען בלויז אף א קליינעם שפאציר: אזא שיין און הערלאך בילד זיך אפילו ניט געקאנט פאר-שטעלן אין מיין לעבן. ייִדישע ארבייטער,האראפאשניקעס,אומעטום זעסטו דעם ליגן וואס די שונאים האבן אונז געוואלט איינרידן,אז מיר יידן זיינען פעאיק בלויז אף שאכער מאכער. און צו וואס ליקענען,עס האט זיך אריינגענבעט א שטיקעלע צווייפל,צי איז דאס טאקע ניט אמת. נו, האב איך געזעהן און געשעפט אזויפיל פריד,וואס וועט מיר קלעקן אפן גאנצן לעבן. און אזוי אנדערע: פון קאלאסביע,אויסטראליע,פאנאמא און שיקאגא,ניו יארק און וועגזועלע,פון אומעטום קומען פריילאכע גריסן פון אונזער לאנד וואס דערפריים אונזערע הערצער אומעטום. און לאמיר ניט פארגעסן די הויפט מחותנים,אונזערע לאנדסלייט אין ישראל וואס מאכן דעם יום טוב פון אונזערע טוריסטן פולער און מחיהדיקער. אן אייך טיערע פריינט אין ישראל,וואלטן די אלע שמחות ניט געווען הונדערט פראצענט. איר און נאר איר,דערגאנצט די פריד וואס אונזערע האבן וועו זיי באזוכן דאס לאנד ישראל. און מיר ווילן אייך אלעמען דאנקען אין נאמען פון דער דעלאקציע וואו אויך אין נאמען פון אלע לאנדסלייט אומעטום,פאר דער גאסטפריינטלאקייט וואס איר ווייזט ארוים צו די חברים טוריסטן בייַ אייך. און מיר ווייסן וואו פאר מאנכע איז דאס א געוואלטיקע אנשטרענגונג,און דאך,טוט איר דאס מיט הארץ און ליבע. זאל דאס נייע יאר אייך געבן כוח און הנאה וויטערפארזעצן די וואונדערבאר פיינע ארבייט. זאלן אייערע הענט געשטארקט זיין.

xxxxxxxxxxxxx

מיר האבן אין פארגאנגענעם יאר פארלאזן עטלאכע טיערע פריינט. דער גורל ,שיקזאל,האט פארשניטן דאס לעבן פון עטלאכע גאר יונגע מענטשן. אונזערע טיערע,נאנסטע פריינט פון יארן מיט וועמען מיר האבן אזויפיל חלומות געשפונען צוזאמען,געארבעט,געקעמפט,געהונגערט און זיך געפריים צוזאמען--זיי זיינען פון אונז אוועק אין דער אייביקייט. לאמיר זיי דערמאנען מיט ליבע און אכטונג און זייערע פאמיליעס זאלן מער ניט וויסן פון קיין צער.

זאל דאס נייע יאר ברענגען גליק און נחת צו אלע אונזערע פריינט.

xxxxxxxxx

לאמיר אויך,צום ווייניגסטן מאל,דערמאנען די צוויי גרופן:אויסטראליע און קאסטע ריקע,לעצטנס,אויך פאנאמא,וואס האבן איינגעפירט א יערלאכן ביישטייער פאר דער לי קאסע. עס איז א פינער זשעסט אין גיסט פון אונזערע עלטערן,וואס איז ווערט,אז אלע אנדערע גרופן זאלן דאס נאכטאן. העלפן די יעניקע וואס נויטיקן זיך אין אונזער הילף,איז א פיינע טראדיציאנעלע ייִדישע מידה. און עס פילט זיך גוט,אז סיר קאנען מיט אזוי ווייניק,העלפן א מענשן,אן איינענעם,שטעלן זיך אף די פיס.

xxxxxxxxxxxxx

און לאמיר אויך נישט פארגעסן,אז סיר האבן נישט קיין שום באצאלטע בעאמטע. יעדער איינער טוט זיין ארבייט מיט הארץ און נשמה, וויל ער האט דאס ליב,ער פילט,אז עס איז א טייל פון זיין אינערלאכן נשמה לעבן. טאָ לאמיר נישט מאכן די ארבייט שווערער פאר יענער קליינער גרופע וואס זעט צו דערהאלטן און וויטער פארזעצן אונזער ארבייט. סיר האבן דאָ אין זיין,אונזער פארוואלטערן מלכהלע פרוכטענבערג,וואס טוט איר ארבייט,שטיל,באשיידן און מיט הארץ. העלפט איר צו אין דער דאָזיקער ארבייט. שיקט ארין אייער אפצאל,יערלאכן,פארן בולעטין,און ווארט נישט ביז איר קריגט עטלאכע בריוו. מאכט איר ארבייט גרינגער. נישט פארגאן קיין באשטימטע סומע. וואס איר קענט,און מער אביסל,כדי סיר זאלן נישט דארפן בליבן שטיין אינמיטן אן פינאנצן. נאכאמאל, טייערע פרינט,א גליקלאך און פרילאך יאר און זאל דאס נייע יאר ברענגען גליק און פרידן צו אלע מענטשן איבער דער גאנצער וועלט.

‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡

וי שוין געלאזט וויסן אין פריערדיקן נומער,וועט דער היינטיקער זיין געווידמעט אונזער אלעמנס ליבער און טייערער חבר און פרינט וועמעס לעבן איז אזוי ינג פארשניטן געוואָרן-אונזער שלמה ברינסקי. לאמיר לאזן רייך זיין נאנסטן חבר,זיין לעבנס באגלייטער וואס האט מיטגעמאכט מיט אים זיין לאנגען זיג-זאג וועג,שמעון גובערעק. שמעון,האט אפגעטאן א פיין חשוב,שטיקל ארבייט מיט העלפן ארויסגעבן דאס לעצטע בוך,ברינסקיס„מענטשן פון זשעלעכאוו.

הקדמה צו „מענטשן פון זשעלעכאוו"

פון שמעון גובערעק באגאטא

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx
xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

„מענטשן פון זשעלעכאוו" איז געווען שלמה ברינסקיס שרייבערישער פארמעסט צו פאריקן די אכזריותדיק--פארלענדטע יתן פון זיין באליבטער היימישער סביבה. „מענטשן פון זשעלעכאוו" איז געווען דער קדיש פון שלמה ברינסקי,אינעם פון די אומצייליקע יחומים נאך דער פארטילקטער עדה פון זשעלעכאוו.צום אומגליק איז דער דאזיקער אידעלער קדיש זאגער אומגעריכט,ינגערהייט אנטשטומט געווארן אין זיין אבלות אף פרעמדער ערד.זיין בוך איז דער קלינער פנקס פון דעם פארשניטענעם זשעלעכאוו,וואס האט זיך אליין געקרעפטיקט אין ארנטלאכער,פרום ייִדישער מענטשלאכקייט:און דאס בוך איז אין איינעם דער עדות אפן גרויסן וויטיק,וואס שלמה ברינסקי האט מיט זיך מיטגענומען אין קבר ארין-דעם וויטיק מחמת דעם ביטערן געשעען מיט די יתן פון זיין זשעלעכאוו.

==========

ש ברינסקין האט געצויגן צו די קריזלאך וואס האבן שטילער-הייט געטאן ייִדיש סאציאליסטישע ארבייט,און עס האבן אים געצויגן די ראשים פון דער גייסטיקער ייִדישער שעפערישקייט,וואס האבן שטארק משפיע געווען אף דער יוגנט פון די שטעט און שטעטלאך.פרץ,מענדעלע און ביאליק פון אין זייט און די סאציאליסטישע טעאריע פון דער צוויטער זייט.אין שטראם פון גייסטיקן וועלט באנעם האט דערגאנצט דעם צוויטן שטראם און דאס האט אויסגעשטאלטיקט דעם ייִד און שרייבער שלמה ברינסקי. דער שרייבער פון די דאזיקע שורות איז געווען נאנט מיט ש ברינסקי בערך דריסיק יאר און ער האט זיך צוגעקוקט צו אלע גלגולים,וועלכע ער איז אונטערגעוואָרפן געווארן אין לויף פון צייטן און אומשטענדן.

שלמה לערנט זיך אויס סטאלערי און אויפן העלפן בויען ארץ ישראל. ער האט פארבראכט אין לאנד העכער צווי יאר.צוריקערנדיק זיך אין זין געבוירן שטעטל זש,האט ער אין זיך שוין אנטפלעקט דעם ניצוץ פאר ליטעראריש־ער יצירה,עס האט געגאגט און געלאקט. אגב,האט ער זיך שוין דאן געפונען אין דער טביבה פון זין חשובן־פריינט יחיאל לערער וואס איז אינצווישן אויפגעאנגען ווי א פיינער פאעט,און אויך געפילט די מסשתדיקע וואג פון ווייסענבערגס אָרט אין דער ידישער ליטעראטור.

אין 1934 שרייבט אן ברינסקי א דערציילונג,,דער צופאל" און שיקט עס אויפן צום רעדאקטאר פון דער „צוקונפט",דער באוואוסטער דיכטער,א. ליעסין.די דאזיקע קרעפטיקע דערציילונג האט נושא חן געווען בײם רעדאקטאר ליעסין און זי אפגעדרוקט אין דער „צוקונפט"און גלייכ־צייטיק געשריבן א דערמוטיקונג בריוול צו שלמהן. דער דאזיקער פאל אין זעלבן יאר האט געשפילט א געוואלטיקע ראל אין שלמהס ליטעראריש ער שעפערישקייט.וויל אין דער שטיל האט ער געצווייפלט אין זיינע ליי־ טעראריש מעגלאכקייטן. די הסכמה פון ליעסין האט צוגעגעבן מוט און גלויבן.

xxxxxxxxxxx

שלמה ווערט ארײנגעצויגן אין דער ליטעראריש־ער סביבה פון באגאטא,נאכן אפדרוקן זיין דערציילונג ווערן די אריבע קינדער פון דער גאס,די „טשינאס". דאן זיינען געקומען ווייטערדיקע ליטעראריש דערפאלגן ווען דער באריטמער פאעט לואיס ווידאלעס האט אויפערזעצט זיינע דערציילונגען פון קאלאמביאנער לעבן אף שפאניש. און איבער נאכט איז שלמה געווארן בארימט ווי אויך באליבט אין די ליטעראריש קרייזן.

שלמה שרייבט אויך עסיין אין זשורנאל „לא־ווא" (די שטימע) ווען זינט 1943 געווארן דער ליטעראריש־ער רעדאקטאר. שפעטער,אויך אויך אפגעדרוקט א רייע עסיין אין דעם בוינעס אירעס ידיש שפאניש־ער זשורנאל ווען ער איז געווארן פון באריטמע ידיש און שפאניש שרייבער.

מיטן אומגעריכטן אוועקגיין פון שלמה ברינסקי ע"ה איז פארשניטן געווארן א פרוכטיקער צווייג פון ייִדיש ליטעראריש בוים וואס בליט און ברינגט פרישע פירות פאר די כמעט פארגעסענע קלענערע ישובים אפן אמעריקאנער קאנטינענט.עס איז געבליבן א טרויריקע לייִדיקייט אין ייִדישן הויז פון באגאטא און פון שכנותדיקע עדהס.

„מענטשן פון זשעלעכאווי" איז געווען דער לעבעדיקער חלום פון ש. ברינסקי,אומצוקערן זיך גייסטיק צום וואַרצלדיקן ייִדישן אמאל. וועַן ער האט גערייִדט וועגן די מענטשן פון זשעלעכאוו,איז דאס געווען מיט וואַרימע בענקשאפט.דאס דערשינען פון דעם בוך וועט אין א געוויסן זין צוריקערן די וואַרימע שטים פון ש.ב. דעם הארציקן ייִד און ערלאכן שרייבער,וואס האט תמיד געדענקט וועגן א מצבה נאך די אומגעבראכטע ייִדן פון שטעטל. לאמיר זשע באטראכטן דאס בוך ווי די מצבה נאך דעם פארטיליקטן ייִדישן שטעטל,וואס שלמה האט אזוי ליב געהאט. און זאל די דאזיקע ליבע זינע אונז לייכטן ווי אן אנדענק נאך אים,דעם פיינעם מחבר.

xxxxxxxxxxxxxxxxxx

(די הקדמה איז שטארק געקירצט געווארן)

חל אביב 1926 :גובערעק,שלמה און מרדכי איש טוב.

דין וחשבון וועגן אסימילאציע

פון דר׳ העשיל קלעפפיש

מיר זיינען א פאלק,וואס מאכט אפט א דין וחשבון מיט זיך אליין. אפילו אן אומשולדיקער פסוק אין חומש„באו חשבון„,וואו עס ריידט זיך וועגן דער אלטערט׳מלאכער שטאט חשבון,איז דורך די חכמי התלמוד אויסגעטשטשט געוואָרן,ווי א רוף צו מאכן א חשבון„בואו ונחשב חשבונו של עולם״לאמיר אריינדרינגען טיף אין די פראבלעמען פון דער וועלט,הייסט דאס..

אונזער ראש השנה,איז אונטערשיד צו דעם נייעם יאָר בײ אנדערע פעלקער,איז א טאג פון חשבון מיטן אייגענעם געוויסן. דער דיאלאג צווישן ערשטן יד און גאט,וואס איז פארגעקומען פאר דער איבערקער ענישׂ פון סדום,איז געווען אן ערלאך געוואגטער פרואוו צו רופן אפילו דעם „שופט כל הארץ„דעם כביכול אליין,צו דין וחשבון.

און עס וועט זיין אן אומפארגעבלאכע זינד,אויב מיר וועלן נישט אין אונזער חקופה נאך אמאל און וידער אמאל,מאכן א רעכענונג און אונטערציען סך־הכלען פון דער געפאר,וואס באדראט אונזער צוקונפט,דעם ייִדישן קיום־די סכנה פון אסימילאציע .

דאס איז זיכער נישט די אינציקע שווערד,וואס באדראט איבערן ייִדנטום אפן אמעריקאנער קאנטינענט־פארען א ריי סכנות פון פאר שידענעם כאראקטער־אפער די אסימיליאציע איז אומבאדינג די שטארקסטע. די אסימילאציע געפאר איז נישט געבוירן געוואָרן אפן

אמעריקאנער קאָנטינענט און ווײַט נישט אין אונזער דור. זי האָט א לאנגעשיכטע אונטער זיך. זי איז אויפגעקומען נאָך אין די אור אלטע צײַטן, ווען מיר זינען געזעסן אין אונזער אײגן לאנד און אפילו נאָך פריער ווען מיר זינען געווען וואנדערנדע שבטים. אין יענע פארנעפלטע חקופות האָט טאקע א נישט יעד, בלעם, אין א מאָמענט פון השתפכות הנפש, כאראקטעריזירט אונזערע אור עלטערן מיט די פאָעטישע ווערטער: "עם לבדד ישכון" - א פאלק, וואָס פירט זיין אײגנארטיקן לעבן. אָבער, גראָד די זעלבע פרשה, דערצײלט ווען בלעסס אנטוזיאזם צוקוקנדיק זיך צו די שבטי ישראל דעקט אויף א טונקל און אומהײמלאך בילד פון דאמאָלסטיקן "דישן לעבן: "יצמח ישראל לבעל פעור" - די יחן האָבן זיך באהאָפטן צו די אָפגעטער. שוין דאמאָלסט האָט די אסימילאציע געפרעסן דעם "דישן קערפער און געדאָט אים צו פארניכטן.

די סכנה איז נישט אָפגעשוואכט געוואָרן, ווען מיר האָבן זיך באזעצט אף אײגענער ערד. אדרבה, דאָס ווײַגלע פון אונזער פאָלק איז געשטאנען צווישן צוויי מעכטיקע קולטור צענטרן פון אשטערטום-מצרים און בבל. צווי שמעלצטעפ פון נאציעס אין באגינען פון דער מענטשלאכער געשיכטע. עס איז געווען, פארשטייט זיך, אומפארמידלאך, אז די אויסערלאכע, פרעמדע קולטורן זאלן רייצן, לאָקן און באינפלוסן. די כסדרדיקע צינג פון געוויסע קרייזן צו געצנדינסט איז געווען דער אויסדרוק פון כישוף, וואָס די פרעמדע רעליגיעס, די פרעמדע געזעלשאפט, צערמאָנישע עס און שפראך האָבן אויסגעאיבט. אויך טייל פאָליטישע אָפמאכן פון יענער צייט זינען אָפטמאָל געווען דער אויסדרוק פון באהאלטענע אסימילאציע ניגונגען. אין די אנטשידענע טעג פון נביא שמואל ברעכט דאָס פאלק אויס אין א שטורמישן רוף וואָס לאָזט איבער דעם נביא אין א געבראָכענעם גמיטס: והינו גם אנחנו ככל הגוים-לאָמיר אויך זיין ווי אנדערע פעלקער! און דער גרויסער דראמאטישער קאמף פון די נביאים, פון ערשטן ביזן לעצטן-פון משהן ביז מלאכיאיז דאָך פאקטיש געווען דער דרייטער און הערישער געראנגל פאר אויפהאלטן דעם אײגנארטיקן רעליגיעזן, נאציאָנאלן און עטישן כאראקטער פון

פון אונזער פאָלק. אָבער אין ענע צײַטן איז דאָס פאָלק פאָרט גע-
גאַנגען אף אײגענער עֶרד. דער ייִדישער קיבוץ איז געווען א נאַטירלא-
כער קיבוץ. דאָס לעבן, וואָס איז געפלאָסן נאַטירלעך, האָט לסוף געמוזט
גובר זײַן־צוויישן די בריִטע מאַסן לכל הפחות־די אינפלוסן פון דרויסן.
דער ייִדישער פאָלקס מענטש האָט באגערט צו בלייבן עכט און געטרייַ צו
זײַן גאָט און צו זײַן שורש. פון פאָלקס קוואלן האָט ייִדישקייט געצויגן
זײַן יניקה, באפרוכפערט געווארן און געגערט זײַנע אידעאלן און
שטרעבונגען. און אָט דעד חקופה האָט זיך אויסגאַרמירט דאָס ייִדישע
פנים.

****

אמת, פון מאָל צו מאָל זײַנען געווען פרואון אָפצוקערן זיך פון
אײגענעם גייסטיקן לעבן: די אסימילאציע האָט ווידער אָנגעהויבן צו
פינקלן און זי האָט פארפירט יחידים און אפילו באדײַטנדע גרופעס,
ווי דאָס איז, למשל, געשען אין דער עפאָכע פון העלעניזם. אָבער אין
שווערן קאמף האָט דאָך די „חכמה יונית", די גריכישע קולטור, געמוזט
אויפגעבן אירע אסביציעס פון עקספאנסיע אין דער ייִדישער גאס.
חנוכה פרישט אויף פאר אונז יאָר נאָך יאָר דעם נצחון פון ייִדישן
פאָלק איבער דער געפאר פון דער גריכישער אסימילאציע.
דער נאַטירלאכער ייִדישער קיבוץ האָט זיך אויך פארמאָסטן יאָרן
שפעטער קעגן דער לויערנדער רוימישער אסימילאציע צו גזיגט.
אין דער גורל שעה האָבן זיך, אמת, יחידים איינגעבראָכן, ווי למשל,
יאָסעפוס פלאַוויוס, וואָס האָט נית אויסגעהאלטן דעם עקזאמען פון
גייסטיקער גבורה. אויך די ייִדן קריסטן זיינען בעצם באשטאנען פון
פירער און גרופעס, וואָס האָבן נית געוואלט מער זיך אויסלעבן מית
עכטער היסטאָרישער ייִדישקייט און געפרואוט ארײַנברענגען אין איר
פרעמדע עלעמענטן. מעגלאך, אז מער פון אלץ דארף אין דער אנטשט-
אונג פון קריסטנטום גלייבט ווערן דער טראָפ אף דער שטרעבונג
זיינער אָפצואוואַרפן ייִדישן איינהאלט, כדי צו פארלייכטערן די אסימי-
לאציע פון ייִדישן מענטשן. אָבער דער שטורמווינט, ווי הרים און דרא-
ענדיק ער זאָל נית האָבן געווען, האָט ער נאָר אפגעריסן גלידער-

דער אָלקס אָרגאַניזם איז געבליבן גאַנץ.די גרויסע מערהײט פון דער אומה האָט ווי איבערגעחזרט ענע וואונדערלאכע חשובה,ווען די פרוי פון שונם האָט געגעבן דעם נביא אלישע: „בתוך עמי אני יושבת“ איך פארבליב מיט מין אָלק.

געענדערט האָט זיך דאָס בילד,ווען יהן זינען אויף אין גלות־אין מדבר העמים,אין דער ווייטערניש פון פעלקער,לויטן אויסדרוק פון די נביאים.

שוין אין ערשטן,זיער קורצן גלות בבל,ווען האָט זיך געצויגן סך הכל א זיבעציק יאָר,איז יחזקאל געצוואונגען געווען אויס צורופן:והעולה על רוחכם,היה לא תהיה,אשר אתם אומרים:נהיה כגוים,כמשפחת הארצות.“(קיין מאָל ווען עס נית געשעען,ווען עס פאלט אייך אין־אז איר ווען ווערן,ווי אלע פעלקער..)די נייגונג אויסצומישן זיך האָט זיך נאָך שטארקער אנטוויקלט,ווען עס האָט זיך אָנגעהויבן דער אמתער לאנגער גלות.

אָבער מיטן וואוקס פון דער געפאר האָבן דער שר האומה און די אומה געשאפן א פאנצער,אין וועלכע אלע גיפטיקע אסימילאציע פילן האָבן זיך אָנגעשטויסן.דער נאטיולאכער כלל ישראל האָט זיך פארוואנדלט אין א געצוואונגענעם כלל ישראל. אין אלע לענדער פון יידישער צעשפרייטקייט איז ארייגעשריגן געווארן אין אויער פון יד: „דו ביזט א יידעם איז פארן נאָר אין וועג,ווי אזויפצואווארפן די די.פליכטן לגבי דעם יידישן כלל:שמרן זיך. קוים אָבער קאָן עמיצער מיט אמאָל ניט גיין צו אזא עקסטרעם און מאכן אזא האסטיקן שריטמוז ער פארבליבן א יד.און כידוע,זינען אויך אין אסימילאציע פראצעס פארן פארשידענע שטאפלן.ניט יעדער אינער איז פסיכיש בכוח „איבערצודרייען דאָס גאנצע בלעטל“ אין אין אטעם.און עס איז דאָ א שארפער אינטואיטיווער אמת אין שמריהו לעווינס באקאנטער באמערקונג,אז דער יד,ווען באשליסט זיך צו אסימילירן,האָט פאקטיש צו באקומען א גאנצע רי פאקטארן:סוף,הארץ,מאָגן און ווער ווייס ווי־פיל נאָך זאכן..

****

די דרויסנדיקע מאכט,ווען אין איר שאָטן האָבן

ײדן געלעבט אין גלות,האָט ארויפגעוואָרפן אפן ײדן דעם צוואנג פון געהאָרכזאמקײט צו דער ײדישער קהילה. געמינט האָבן דערמיט די קע־ניגן אָדער פירשטן ארויסצוקריגן וואָס מער געלט פון ״זײערע״ ײדן, אָבער ארויסגעקומען איז פון אָט די געלטגײציקע כוונות־די אָרגאניי־זירטע ײדישע קהילה. אזוי ארום האָט די זעלבסטפארוואלטונג פון ײדישן ציבור געקראָגן די אָפיציעלע אנערקענונג מצד דער אויסער־לאנער מאכט,און די ײדישע געזעלשאפט האָט פון אן אומגעריכטער זײט באקומען די מעגלאכקײט צו שטארקן זיך אינערלאך־גײסטיק,קולטורעל. אומפארשטענדלאך זײנען אָפט די ווענן פון דער געשיכטע...

און אין אזויפיל מקומות,וואו ײדן האָבן געלעבט אין דיעלטסטע צוויי טויזנט יאָר,איז דורך דער אָרגאניזירטער דיסציפלין,וואָס האָט זיך אײנגעשטעלט אין דער ײדישער געזעלשאפט,אָפגעשוואכט געוואָרן די צעפרעסנדיקע און פארצערנדיקע סכנה פון דער אסימילאציע מגפה. די אויפטוען פון ראשי הגולה אין בבל,פון די ארכאָנטן אין אלעק־סאנדריע,פון די אלכאמיסטן אין שפאניע,פון די ראשי הקהל און פרנ־סים אין די געטאָס אין איטאליע און דײטשלאנד,פון ועד ארבע ארצות אין פוילן און ליטע־סעגן זײן גאָר ווײכטיקע פון פארשידענע שטאנד־פונקטן. אָבער זײער היסטאָרישער פארדינסט בלי ספק איז וואָס זײ האָבן פארטריבן די פארצוקנדע אסימילאציע אוסגעטום,וואו זײער השפעה האָט זיך אויסגעשפרײט.

****

די אָרגאניזירטע ײדישע געזעלשאפט האָט ארומגענומען דאָס גאנצע לעבן פון ײדישן מענטשן־פון וויגל ביזן קבר.זי האָט זיך פארנומען מיט אלע צוויגן פון דער טעטיקײט פון פרט און כלל.זי האָט אונטער אירע פליגל ארונטערגענומען פאמיליע לעבן,סאָציאלער שוץ,יוריידישע ענינים,רעליגיע,קולטור,דערציונג און אפילו אויסערלאכע פארטײ־קונג־אין דער פאָרם פון שתדלנות אָדער באוואָפנטע קאמפן.פאר דעם אלעמען האָט די קהילה פארלאנגט קודם כל דיסציפלין פון יעדן ײדן. זי האָט זיך אויסגעדריקט אין כלערלי מעגלאכע פארמען:אונטערוואָרפן זיך די קהילה געזעצן,צאלן שטײערן,אננעמען שטראָף מיטלן(פון מלקות

ביז חרם)דאָס אלץ האָט געהאט אין צילאויפהאלטן די ייִדישע אײַנ־
ארטיקײט.

אין די אויגן פון דער דרויסנדיקער מאכט האָט ניט עק־
זיסטירט דער ייִדישער יחיד,נאָר דער כלל ישראל,אָט דער פרעסדער און
מאָדנער ארגאניזם,וואָס איז געווען אָפגעטיילט פון דער סביבה
דורך טיפע,עיקרדיקע אונטערשידן און געפירט אין אנדערשדיק,
אינערלאך לעבן.

מיר קאָנען די דאָזיקע תקופה אָנרופן־די צײַט פון
געצוואונגענעם ייִדישן ציבור.הגם אין חוך געגנסטן,האָט אויך דאן
דער ייִד געפילט זײַן חוב צום גלויבן און פאָלק מיטן פרײַען ווילן.
וואָרים ער האָט דאָך געהאט א בריה; דער טויער צו שמד איז געשטאנען
בריט אָפן.נישטא,דוכט זיך,קײן אנדערער,וואָס זאָל האָבן אף אזא גע־
לונגענעם אופן כאראקטעריזירט דעם סוד פון ייִדישן קיום אין ייִנער
טויזנטיערקער תקופה,ווי רבי סעדיהו גאון:אומתינו אינה אומה
אלא בתורתיה־אונזער פאָלק איז א פאָלק נאָר צוליב זײַן לערע. אויב
איר ווילט דאָס זעלבע אויסדריקן מיט א מיסטישן קלאנג,מוזט איר
אָנקומען צום אלטן מאמר:קודשא בריך הוא ואוריתא וישראל חד הוא־
גאָט,תורה און פאָלק שאפן די איניקײט.

****

די געפאר פון אסימילאציע האָט זיך פארשארפט,ווען די
געצוואונגענע ייִדישע געזעלשאפט איז זיך פאנאנדערגעפאלן.אונטערן
אינפלום פון דער פראנצויזישער רעוואָלוציע און עמאנציפאציע איז
געגעבן געווארן דעם ייִד די בריה: דו קאָנסט זײַן א ייִד און דו קאָנסט
ניט זײַן קײן ייִדאין דיר אליין ווענדט זיך דער אויסוואל.עס איז
אנטשטאנען די פריוויליקע ייִדישע געזעלשאפט,ווי מיר דארפן עס אָנ־
רופן.די מאכט און די השפעה פון דער קהילה איז אונטערגעבראכן
געווארן.פארן ייִדישן יחיד האָט זיך אנטפלעקט דער צויבער פון א
צונויפמיש מיט דער ארומיקער קולטור און סביבה. דאָס אסימילירן
זיך גיט די סענלאכקײט ארויפצושטיגן אפן לײטער פון דער סאָציאלער

אדער פאליטישער קאריערע־און דערצו איז דווקא ניט נויטיק דאס טויפצעטל מיט א מאל, בישלעכווייז קען דאס אויך אלץ געמאכט ווערן, בהדרגה, סיחה בנשיקה" מעג דער פראצעס באצייכנט ווערן־ נאציאנאלער זעלבסטמארד טראפנווייז.

******

די פרייוויליקע ייִדישע געזעלשאפט האט זיך אנטוויקלט בעיקר אין מערב איראפע. אין די גרויסע ייִדישע קיבוצים אין מזרח איראפע האבן די מאסן און זייערע דינקענדע פירער מיט געוואלט זיך געקלאמערט אין די פארמעס פון דער געצוואונגענער געזעלשאפט און ניט מסכים געווען צו פארקויפן פארן טאפ לינזן פון בירגער רעכט זייער געטריישאפט צו דער קולטור פון דורות. די פירער פון חסידות־דער חוזה פון לובלין, ר' בונעם פון פשיסכע, ר' איטשע מאיר פון גור־האבן באטראכט "גלייכבארעכטיקונג" ווי א גזירה, ווי אן אומגעהויערע סכנה, וואס דארף "אפגעשריגן" און באקעמפט ווערן. דורך זייערע קעגנער זינען זיי געשטעמפלט געווארן ווי "פינצטערע רעאקציאנערן". אבער אויך אזא מאדערנער דענקער, ווי אחד העם, האט אין זיין באקאנטע עסי "עבדות בתוך חרות" אנטוויקלט דעם זעלבן גע־דאנק, וואס די לערנער פון חסידות האבן באגרינדעט. עס איז גלייכער צו פארבליבן אין פיזישער פארשקלאפונג און דערבי אויפהאלטן די גייסטיקע פרייהייט, אידער זיין גייסטיק פארשקלאפט און פיזיש פרי. ווי סיר זעען, איז פון פארשידענע ווינקלן אין דער ייִדישער גאס געמאכט געווארן די אנשטרענגונג אויפצוועקן "דאס פינטעלע ייִד" אויפהויבן די זעלבסטוירדע און דעם פראטעסט קעגן פארלייקענען די אייגענע גייסטיקע אוצרות. אויך אין מערב איראפע זינען געווען פרואווען צו באקעמפן די מגפה. געווען אזעלכע, וואס האבן געגלויבט אז אויב מען ווערט אנטפלעקן די קולטור ווערטן פון ייִדישן פאלק אין דער פארגאנגענהייט, ווערט די יוגנט ניט מיטגעצויגן ווערן מיטן ארו־מיקן שטראם. אנדערע האבן געריכטעט, אז אויב מען ווערט "באנייען דאס "דנטום" ווי א רעליגיע, וואס זאל אנטשפרעכן אין איר פאדם די שכנות דיקע קריסטלאכע ריטואלן, ווערט מען דערמיט אויפהאלטן דאס ייִדישקייט.

בכדי צו זיין געטרייַ די פאקטן,מוז צוגעגעבן ווערן,אז אויך אין דער תקופה פון „פרייויליקייט" איז דאָך דער צוואנג נישט אָפגעטאָן געוואָרן לחלוטין פון דער ייִדישער געזעלשאפט.די אויסערלאכע וועלט האָט דאָ און דאָרט דערמאָנט ייִדן,אז זיי זיינען ייִדן.דער אויפבלי פון פראָגרעס איז פארפלעקט געוואָרן מיט אנטיסעמיטיזם אויסברוכן.עס איז באקאנט די ראָל,וואָס דער דרייפוס פראָצעס האָט געשפילט אין דער גייסטיקער איבערקערעניש אין הערצלס נשמה.און אָפגעשלאָסן האָט זיך די תקופה פון דער „פרייוילי־קער" ייִדישער געזעלשאפט מיטן באגינען געטאָ,מיט דער געלער לאטע און מיט...די גאזאויוינס פון אוישוויץ און טרעבלענקע.

****

אונזער דין וחשבון גייט אריבער צום אמעריקאנער קאָנטינענט, וואו די ייִדישע געזעלשאפט איז א פולשטענדיק פרייוילי־קע,וואו אפילו די קהילות,דאָרט וואו זיינען אנטשטאנען(למשל,אין ארגענטינע,מעקסיקע) האלט זיך איינגאנצן אף פרייוילי־קע יסודות.

אפן סמך פון אונזער בייז איצטיקן אנאליז,זעען מיר געווג קלאָר די געפארן,וואָס לויערן אף אונזערע ייִדישע קיבוצים מצד דער פארצוקנדער אסימילאציע.

****

ניט קיין הונדערט פראָצענטיקע פארגלייכן אין דער געשיכטע,און אויך אין דעם פאל איז דער פארגלייך מיט דער פרייוילי־קער ייִדישער געזעלשאפט אין מערב אייראָפע ניט אינגאנצן גענוי. איך ווייל מיך ניט אריינלאָזן אין די אונטערשיידן וואָס וואָרפן זיך אין די אויגן (למשל,צאָל,אינפלוסן פון דער דרויסנדיקער וועלט,קולטור,אנטוויקלי־טער געפיל פון ווערדע און אנדערע באשיינפערלאכע שטריכן)צווישן די ישובים דאָ און די מערב אייראָפּאישע.איך וועל אויך ניט אָפשטעלן זיך אף דעם נייעם פאזיטיוון עלעמענט אין קאמף מיט אסימילאציע, וועלכן עס בריינגט אריין די עקזיסטענץ פון מדינת ישראל.

****

דאָס ייִדנטום אפן אמעריקאנער קאָנטינענט איז אנדערש און נייַ דער עיקר מיטן זעלטענעם סינטעז,וואָס עס שטעלט מיט זיך פאר.עס

איז א פראָדוקט סיי פון מזרח אירָאָפּע סיי פון מערב אירָאָפּע.עס פאר-
מאָגט דעם פרײַוילִיקן כאראקטער,ווי די מערב אירָאָפּײִשע ייִדישע
קיבוצים,אָבער עס איז רײַך און שפרולדיק אין זאפטן פון מזרח אי-
רָאָפּײִשן ייִדנטום. אין זײער מערהײט זינען די אמעריקאנער ייִד-
ן אימיגראנטן אָדער קינדער פון אימיגראנטן פון מזרח אירָאָפּע.די
אטמאָספער פון די ייִדישע אקטיוויטעטן אף אלעגעביטן,די צאפלדיקײט,
דינאמיק באווײזן די קוואלן,פון וואנעט די ייִדישע ישובים ציען זײער
ינקה.

צי ווען די פארשידענע עלעמענטן זײַך צונויפגיסן אין א
שפּעציפישן כוח פון דויערנדער פאָלקסטימלאכקײט,וואָס זאָל זײַן
ביכולת זײַך צו פארמעסטן מיט דער אסימילאציע ?- דאָס איז די
גורל פראגע וואָס הענגט איבער אונז.פארשטײט זײַך,אז אין אונז
ווענדט זיך נישט אין קײן קליינער מאָס דער ענטפער.און דער ענט-
פער איז אויך,נישט אין קײן קלענערער מאָס,געווענדט אין דעם אָרט,
וואָס מיר גיבן אָפּ און ווען אָפּגעבן אין דער דערציונג פון ייִנגען
דור פאר ייִדיש.

****

זאָל קיינער נישט פרואווען אריינטײטשן אהער א כוונה צו פארמי-
ערן די באדײטונג פון העברעאיש אין אונזער קולטור לעבן.אָבער
דווקא די זאָרג פאר דער צוקונפט פון אלע אונזערע רעליגיעזע און
נאציאָנאלע ווערטן-און העברעאיש איז א באשטאנדטײל פון די דאָזיקע
פארהײליקטע ווערטן-צווינגט אונז אָפצושאצן די באדײטונג פון ייִדיש
אין אויפהאלט פון אונזער קיום.

דורך לאנגע דורות האָט ייִדיש אינגעזאפט אין זיך ייִדיש שטיגער לעבן
און ייִדיש געמיט: חלומות פון דורות און האָפענונגען און האָפענונגען
פון דורות,ליידן און פריידן זינען געשפונען און געשנירלט געווארן אין
ייִדיש. און די,וואָס שאצן נישט אָפ דעם כוח פון א פאָלקס לשון אינם אָפ-
ווערקאסף קענן אויסערלאכע באדרעענדע קולטורן און דער מי אויפצוהיטן
די פאָלקס נשמה,עפענען אויף בריט די טיר און טויער פאר די צעשטערני-
דע בייז ווינטן פון אסימילאציע.

אין ליכט פון דעם דין וחשבון קומט ארויס לעכערלאך דער ארגומ-
מענט, מיט וועלכן מען באנוצט זיך אפט, אז יידיש איז א „גלות שפראך".
פיל אומפארגלייכלאכע אוצרות פון אונזער גייסטיקייט זיינען אויסגעט-
ראגן געווארן אין גלות: תורת משה איז געבוירן געווארן אין גלות:
און דער תלמוד און דער זוהר זיינען שאפונגען פון גלות: און קידוש
השם האט אויפגעלויכטן אין די הימלן פון גלות.

****

ניט דער דין וחשבון און ניט די לאגישע אויספירן, צו
וועלכע ער דערגייט, ווערן דא דערפירט צו אן ענדע.

האבן דאך די חכמים אונזערע געזאגט:

„לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן חורין להבטל ממנה."

אין א פרייער יידישער איבערזעצונג וועט אפשר דער געדאנק, וואס איז
באהאלטן אין דעם מאמר חז"ל, צום בעסטן אויסגעדריקט ווערן אין דער
פראזע פון פאטאס און האפענונג:

— „זאג ניט קיינמאל, אז דו גייסט דעם לעצטן וועג..."

****

****

„טיטוס-טויער" אין רוים
באקאנט אלס „טיטוס הרשע"
פארברענט דאס בית המקדש

יחיאל לערער זל

אומגעקומען ווי א קדוש אין
וואַרשאוועך בעטא אויפֿשטאנד.

צווייי לידער פון זיינע
חהילים לידער.

נישט אין שלעסער, אין פאלאצן,
מיט פידל און גיטארע שפיל,
פון דער טיפענישׂ פון הארץ
גיס איך אויס דיר מיין געפיל.
גיס איך אויס מיין שטילן טרער
צו מיין אייבּיקן געלעכטן גאָט:
זע, מיין ווע איז דאָרניק, שווער,
אויסגעלאכט און אויסגעשפאָט.
פליסט, א פליסט איר קוואלן טרערן,
ווינט אן אויפהער טאָג און נאכט:
וען שוין, גאָט, וען שוין וועסטו
דיך באוויזן אין דיין פראכט ?
און איך ווארט דאָך אזוי לאנג שוין
און מיר איז דאָך אזוי שלעכט:
העלף מיר, ביז אדורכגענומען
ווערט די ווע זיין מיט דיין רעכט.

xxxxxxxxxxxxxx

די נעפלן שווינדן פון געמיט,
העל ווערט דורן און דורך,
ראָזע ליכט דרינגט פרי אריין
אין יעדן נאטור שאָרך:
שטיל גערוישׂ פון קלענסטן בלעטל
ספליסטערט פון בליסל,
ווי געקלאפ פון אָדלער פלי
הויך, אזש בי דעם הימל.
א שטילער שעפטש דרינגט דורך
- די ווע,
האָרך, זי בעט אי'צט פרום,
און פון פליסטער קוועלט ארויס
א זילבער דינע שטים.
און זע: די ווע ווערט העל און
ליכט
און קלאָר-א טראָפן טוי,
גרינג דאָס לעבן, גרינג דער טויט
און סאי'ז אזוי גוט.

ש ברייגסקי -דער אינזאמער שרייבער

יעקב גלאנץ
.....

מעקסיקא
.....

ווער פון ידישע שרייבער זינען נים אינזאם?-און עס קאן זיין,אז מפילו דארטן ווא עס איז פאראן סביבה,זינען שרייבער אויך אינזאם, אבער פארט איז דא אן אונטערשיד.ווען א שרייבער געפונט זיך אין אן ארט,ווא ער קאן לפחות קומען צום ווארט,-איז עס פאר אים ליכטער: ער האט כאטשבי פאר ווען זיך ארויסרידן פון הארצן,טיילן זיך מיט זינע שפפערישע פלענער-און כאפן א ווארט פון קריטיק...ווען דאס איז אויך נויטיק.

ווען א שרייבער איז אפגעריסן פון די שפפערישע צענטרן און ער פארמשפט כל -ימיו צו זיין ערגעץ-ווא פארווארפן אונטער די הרי חושך,וויט פון סביבה,ניט נאר ליטעראריש,נאר אפילו פון א שפפערים קולטורעלער,דארטן ווא ער קאן בכלל זיך ניט אויסלעבן,און ער מוז ארונטערפאלן-צי ער ווייל צי ניט-אונטער דער סביבה און מיטגין,-איז ער שוין בבחינה א צרה שלא כחובה בחורה.

- און דאס קאן מיט דער צייט חלילה אינגאנצן אפטויטן דאס ביסל שפפערישע פאטענץ,ווען לויט פארבאלגן איז דעם שרייבער,מען דארף דעריבער האבן אין זיך אסך כוחות,בכדי אנצוהאלטן ווען עס איז שפפערישקייט אין א פארווארפענער עקרדיקער סביבה,נאר אסך כוחות.

און דעריבער ווענדערט מיך איטלאך מאל,ווען איך קום קיין קאלסביע,-און איך בין ברוך השם א ווגלדיקער שרייבער,און מיר קומט אויס ארינצופליען אהינצו אפטער,ווען איך טרעף דעם קרעפטיקן דערציילער ש. ברייגסקי בייא זיין שרייבטיש וי גאר ניט געווען.

אמת,אז בייא אונזערע באדינגונגען,ווען ווילכע מיר האבן געריכט, ווילטן מיר אים געווען געטראפן אין אנאנדער מצב,קאן זיין אפילו אין א דערהויבענעם,מיט א פאק ווערק,און שופלאד ליטעראריש פלענער, אבער אויך אזוי-געפונט שוין ברייגסקי בייא זיך אין שופלאד א פעקל כתבים,ווען ער לייגט דורך מיט נחת רוח,מיט פארגניגן פון א דורש-

טיקן,ווען ער טרעפט ענדלאך א קוואל און ער טרינקט מיט געשמאק בי־ז
ער זעטיקט זיך אן און ער מינט אפילו,אז ער האט זיך אנגעטרונקען
אויך אף שפעטער,על צרה שלא תבוא...

.....

יא,שלמה בריינסקי,וואס געפונט זיך שוין א פאר צענדליק יאר אין בא־
גאטא,קאלאסביע,־אן אומרואיק לאנד און א כמורנע כמארעג שטאט,פול
מיט פאליטישע וואלקנס און מיט פשוטע כמארעס,וואס גיסן פון זיך טאג
און נאכט א שיטער רעגנדל,און עס ווערט דערפון ניט איבעריק פרי־
לאך אפן הארצן־האט אנגעשריבן שוין עטלאכע ביכער.־

קודם כל פון דער סביבה אין וואסער ער גענפונט זיך,די סביבה
פון ייִדישע אימיגראנטן,וואס האבן געמוזט זיך צופאסן צו זייער ני־
לעבן און דורכבראכן די ווענט פון כלערלי שווערי־טן אין א ני לאנד,
און פארשטענדלאך־רעמיניסענצן:היים וויי מאטיוון,וואס מוזן זיך אפזעצן
אין זאצן פון יעדן שריבער־אימיגראנט וואוהין ער זאל ניט מגולגל
ווערן,און וואו ער זאל זיך ניט געפונען,־ווען ער אומעטום טראגן מיט
זיך די נאגנדע בענקשאפט נאך דעם אמאל.און בי בריינסקין טרעפט מען
טאקע אפט דערצילונגען פון זיין שטעטל זשעלעכאוו,וואס כאטש עס איז
געווען ניט קיין גרויס שטעטל,איז עס אבער געווען א שטארק איספעטיק
שטעטל,און דער ע־קר א געאגראפישער פונקט אף דער מאפע פון דער
ייִדישער ליטעראטור,וואס וויסענבערג האט ארויפגעשטעלט און אפילו גע־
וואלט מאכן פון דעם פונקט־אדער פינטעלע־דעם סאמע אנגעזעענעם פלאץ
פון דער ייִדישער ליטעראטור.און וואס פאר א שטעט און שטעטלאך פון
דעם ייִדישן תחום אין די אלטע היימען אונזערע איז ניט בעווען קיין
פונקט ? אבער,זשעלעכאוו איז טאקע צוליב וויסענבערן,שפעטער צוליב
דעם פריצי־ט־ק,טראגיש אומגעקומענעם וי אלע פון זיין דור,יחיאל לע־
רער,געווען א שם דבר,א יש.און צווישן די וואס האבן געהאלפן און העל־
פן נאך היינט געדענקען־די דאזיקע שטאט־איז שלמה בריינסקי,וואס האלט
אין איין דערמאנען,אז עס איז אמאל געווען א שטאט,א פונקט אין דער
ייִדישער אלטער היים,אין פוילן,א שטעטל,וואס האט פארמאגט אין זיך אין

מיניאטור אזויפיל לעבן,וויפיל עס איז געווען אין א גרויסן מאסטאב אין די גאר גרויסע כרכן.

איז דאך אין א טראפן וואסער פאראן אזויפיל סובסטאנץ אין דער מאס פון א טראפן וויפיל אין ט"ז?און פון די טראפנס און טראפנדלאך ישובים און ישובימלאך פון די אלטע היסען-פון פוילן און ליטע. גאליציע און או,ר"נע-האבן זיך צונויפגעשטעלט די גרויסע "דישע צענטערן פון דער נייער ליטעראטור,און אויך היינט,ווען מיר זיינען אזוי וויניק געבליבן,זיינען די אייצלנע,פארזינזאמטע שריבער מארבע-פינות העולם די יעניקע וואס שאפן וידער אונזער ליטעראטור,ווען קוואלן זיינען נאך ווייט נישט אויסגעטריקנט.

און שלמה ברינסקי-איז דער פונקט אין קאלאסביע;דער אויפנעמער פון די קולות און אויך אמאל קרעכצן פון דער "דישער ליטעראטור,וואס רופט זיך איבער פון אין ברעג וועלט צו דער צוויטער. ער איז אין דער בחינה פון א ראדיא-אויפנעמער וואס דורך די כוואליעס אין דער לופט כאפט ער אויף כל ערלי עס א עסן און ענטפערט אפ:מיר זיינען דא. הלוואי וואלטן מיר געהאט אין אלע "דישע ישובים א ברינסקי, וואלטן מיר געקאנט זיין זיכערער,אז מיר וועלן זיך וועו עס איז צוגוייפריידן און קאנען צעמענטירן די פאזיציעס וואס האלטן אין צעפאלן. אן דעם ברעקעלע אידאליזם פון אן אמת שעפערישן מענטשן איז לגמרי נים מעגלאך וואס צוטאן פאזיטיוועס.מען מוז האבן אומעטום מענטשן מיט א העכערן אינטערעס,און דער עיקר,מיט א טיפערן אינווינקסטן אינטערעס צו "דישע שעפערישקייט.און ברינסקי איז אינער פון זיי אין די צעווארפענע ישובים פון די אמעריקעס.

ער האט אף אלע מעגלאכע אופנים געפרואווט קינסטלעריש געשטאלטיקן דאס "דישע עמיגראנטן לעבן אין קאלאסביע. און וען מיר זאגן קאלאסביע-מינט מען נישט דווקא קאלאסביע,עס איז נישט מער ווי א נאמען פון א לאנד פון די אמעריקעס,וואס האט אין זיך אסך ענלאכעס צו אנדערע לענדער און בסילא איז אויך דאס "דישע לעבן ענלאך צו אנדערע

"דיש ישובים,אויפגעקומענע אין דער זעלבער צײט.
שרײבנדיק וועגן און באשרײבנדיק די וועגן פון דעם "דישן אימיגראנט
אין זײן נײער אויסקומענישן און אופקומענישן אין קאלאמביע,האָט עס
אויך א שײכות צו דעם אימיגראנט פון וועלט־מלחמה פערן,פאנאמא
און גוואטעמאלא און אנדערע לענדער וואו "דן לעבן־און אזוי ארום איז
ברײנסקי פאקטיש פון די וויניקע באשרײבער פון דעם לעבן פון די "דישע
אימיגראנטן פון די אמעריקעס אין אלע זײערע פארוואנדלונגען און -
איבערוואנדלונגען.

דאָס לעבן פון "דישן פעדלער,אבאָנער,קליענטעלטשיק,דער וואָס
פארקויפט אף אויסצאלבן,קלײנע ראטעס,איז געווען זײער ענלאך אין די
ערשטע יאָרן פון דער "דישער אינוואנדערונג אין די ָ אלע לענדער,און
אויך די פראבלעמען פון צופאסונג צו דער נײער סביבה זײנען געווען
ענלאך אין קאלאמביע,מעקסיקָ צו קובא.

אין ברײנסקיס דערציילונגען,אפגעזעען פון דעם אופן,וואָס איז
אלגעטימלאך יעדן קינסטלער,זײנען אין דער טעמא טאקע ענלאך צו די
דערציילונגען פון משה גלוקאווסקי,לאמיר זאָגן אין מעקסיקָ,צו א
וועריקער אדער דובלמאן פון קובא,צי אפילו אין געוויסע מאָס ענלאך
צו די דערציילונגען פון בערל גרינבערג אין ארגענטינע.

שלמה ברײנסקי וי די אנדערע "דישע שרײבער פון די אמעריקעס,
באשרײבט די ביטערקײט און פארביטערטקײט פון דעם אימיגראנט אין
די ערשטע יאָרן פון זײן צופאסונגס־פראָצעס אין לאנד,דער וועג פון
פײן פון נײט קאָנען דאָס לשון:די סנהגים פון די מענטשן מיט וועמען
ער קומט אין באריורונג:די בענקשאפט נאָך דער אלטער הײם,און נאָך די
נאָנטע מענטשן וואָס זײנען דאָרטן פארבליבן:די פראבלעמען פון א טיפ־
ערן נשמהדיקן כאראקטער אין אט די בחולה־לענדער,וואו קײן בחולות
זײנען נײט געווען...און עס איז געווארן א פראבלעם פון מישן זיך
און אויסמישן זיך מיט דעם ארום,אן אלטער און וויטקלאכער "דישער
פראבלעם.

דאָס זײנען אלטע וואונדערבארע מאטיוון פאר א קינסטלער.

די נשמה קאַנפליקטן,דראַמאַטישע און אפילו טראַגישע פון די פארשוינען זינען א טיפערער מאטעריאל פאר א קינסטלער-דערציילער.און דאָ האָט ב. דער רעאליסט,דער פשוטער,געטרייער לעבנס שילדערקאון עס קאָן טאקע זין,אז ער איז אין דעם זין א טרייער נאָכפאָלגער פון זין טאלאנטיר-טן לאנדסמאן א ם וויסענבערג,-גענפונען א פעלד פאר זין טאלאנט.

ער האָט די כל ערלי טיפן,וואָס זינען סגולגל געוואָרן פון די אלטע היימען קין קאָלאָמבייע,געוועזענע האַרעפאשניקעס,קאָוואליעס,שניידער און שוסטער-וואָס האָבן געמוזט איבערגיין צו אנדערע טועכצן בייגוואלט-געגענבן א חיקון. ער האָט זיי באשריבן אזוי וויי ער האָט זיי געזעען אין דער וירקלאכקייט,און טאָמער האָט וועד געהאט פון זיי עפעס א שווערקייט, א קאַנפליקט מיט דער סביבה,מיט זיך,-איז וויי ער וואָלט געקומען צו ברייסקין זיך אראָפרייסן פון הארצן,און ער האָט אים אויסגעהערט,און פארשריבן די אלע טענותן און תביעות און זיי געוויזן דער וועלט:

אָט זעט וויי יידן דערציילן!

אזוי פשוט באשרייבט ש.ברייסקי זינע העלדן.יידן פון א גאנץ יאָר,סען קאָן נים זאָגן,אז די אימיגראנטן-טיפן.ברייסקיס פארמאָגן גרויסע השגות. דאָרטן,וואו ער וויל ארויסברינגען א העכערן מין,גיט ער עס אריין צו א יידן פון דער אלטער היים,ער ברענגט ארויס אָט די העכערע בענקשאפטן דורך די געשטאלטן פון דעם אמאָל. די היגטיקע פארשוינען זינען זינע-מענטשן פון דער לויפיקער טאָגטעגלאכקייט.

און זין סטיל ברייסקיס,איז דער סטיל פון א פשוטן דערציילער, האָרט בי דער ערד גייענדיקן אָבסערוויירער,אָן קין שום זיטיקע אָפנויגן ער מישט זיך נים אריין לגמרי אין דער באציונג פון זינע העלדן מיטן ארום,דאָס בי זיי איז אפן הארצן,איז בי אים אף דער פעלן. ער איז דער שליח-ציבור פון זינע פארשוינען,און ער וויינט אפילו זיך אויס,וען א העלד זינער אָדער העלדן פילט זיך אָויסצואוויינען,און ער פרייט זיך -זעלטענער פארשטענדלאך-וען דער מאָמענט פון פרייד קומט אונטער.

וואָס עס איז יאָ נים ניכר בי ברייסקין-איז פראָטעסט קעגן אומגע

רעכטיקײט,וואָס הערשט אף שריט און טריט לגבי זײנע העלדן,ער טרעט דעמאָלט ארויס וויי זײער פארטײדיקער. ער טוט עס פון רחמנות וועגן צו זײנע פארשוינען און פון שנאה וואָס לעבט אין אים.

וויי א זון פון אײבּיקע פארפאָלגטע,צו דער וועלט פון אומרעכט בכלל, און וויי ברײנסקי זאָל זיך נית פארטיפן אין דעם וויידראָנאנדיקן לעבן פון זײנע העלדן-קומען פונדעסטוועגן אויך ארויס דורך זײער פשוטן טאָג טעגלאכן לעבן און קאמפן פאר עקזיסטענץ די טראגישערע וויידראָנאנדן וואָס שילדערן שוין פון א וויטן אויסקוק דאָס לעבן פון ײדישן אימיגראנט אין דער נײער סביבה וואָס איז שוין צו עפעס מחחײב. עס קומען ארויס פארבײגײענדיק בײ ברײנסקין,און אָפטמאָל גאנץ בולט אויך די נית ײדישע פארשוינען אין א רעאלן ליכט.

מית אײן וואָרט: ברײנסקי איז דער דערצײלער פון דעם אימיגראנט לעבן -אין קאָלאָמבּיע-און בסילא אָנאמעריקאנער ײדישער שרײבער.

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

==========

בידרמאן און דער פּאָעט י שוארץ,גובערעק און שלמה זל

משה שרת ז"ל

דאס לעצטע מאל וואס משה שרת האט באזוכט פאנאמא איז געווען אף א צוזאמענפאר געופן פון דעם "דישן וועלט קאנגרעס. אפן בילד, משה שרת ז"ל מיט א גרופע פרויען דעלעגאטן צום צוזאמענפאר.

משה שרת, אינער פון די ליבטיקסטע געשטאלטן וואס מיר ייִדן האבן לעצטנס פארלאָרן צוזאמען מיט דעם בארימטן אויסטטשער פון חסידיזם, דער פילאָזאף מארטין בובער ז"ל.

שרת איז געווען אינער פון די ארכיטעקטן פון ישראל. געווען דער אויסערן מיניסטער וי אויך דער ענ'יקער וואס האט געבראכט די "דישע פראבלעם פאר דער טריבונע פון די פעלקער. געמאנט, אפעלירט און געפאדערט רעכט, ריין מענטשלאכע, פאר א פארפי"ניקט פאלק אזויפיל הונדערטער יאָרן. ער איז געווען אינער פון די ליבטיקסטע פערזי"נלאכקי"טן אין אונזער צי"ט. מיר וועלן אים אי"ביק געדענקען.

שלמה ברינסקי פון י. ל. גרוזמאן
xxxxxxxxxx xxxxxxxxxxxxxx

א פאר ווערטער אפן פרישן קבר פון א טײערן פרינט און קאלעגע.

דער ינגער פארחלומטער און קרעפטיקער דערצײלער פון זשעלעכאוו, שלמה ברינסקי, ווערט איז אין סאמע בלי פון זײן טאלאנט פארווארפן געווארן אין ווײטן קאלאסביע, אין א תק, ווײט פון א ידישער סביבה און פון א ידיש שאפנדן צענטער-אין באגאטא, וואו ער האט געשפונען זײנע חלומות אין עלנט און אין אינזאמקײט-איז דעם 9טן דעצעמבער, אין עלטער פון 55 יאר, אויפגעריסן געווארן פון אונז און איינגעהילט די ידישע ליטעראטור, זײן פרוי און קינדער, ווי די ווײטע און נאנטע פרינט, אין טיפער, גדעניצלאזער אבלות.

שטיל איז ש. ברינסקי געווען, ווי די ערד פון באגאטא, און פארמאגט האט ער א גרויס מענטשלאך הארץ אין ווערקן ער האט ארומגעטראגן שיינע, וואונדערלאכע ווערטן, וואס זיינען צוזאמען מיט אים אויסגעלאשן געווארן און פארשוואונדן אין דער אײביקײט אריין.

דאס בישעלע שינקײט, זײנע דערצײלונגען, וואס ער האט אונז בירושה איבערגעלאזט, איז בלויז א שוואכער אפשײן, א בלאסער שטראל פון דעם פארבאַרגענעם ליכט קוואל, פון די זונען, וואס האבן געשײנט און גע-לויכטן אין די טיפענישן פון זײן איך.

ווי רובינזאן קארוזא, איינער אלײן אפן אינזל, אזוי האט ער ארומגע-בלאנקעט אין א ידיש סביבהלאזן באגאטא. ניט געווען וואו און פאר ווערען אויסצודריקן דעם צער און עלנט, וואס שטיקט און דערשטיקט אפט דעם שאפערישן מענטשן, ווערט פארווארפן אין א תק.

האט ער, ש. ברינסקי, אנגעהויבן אטעמען דורך די פינגער, אויסשרײען זײן שטומקײט צער דורך א שפראך מיט ווערטער ער האט זיך שטארק גע-ראנגלט און געמאטערט...

און בין לילה איז ער בארימט געווארן אין קאלאסביע אלס עכט

„טאלאנטירטער פאלאק" „וואונדערלאכער דערציילער" „דער גארקי פון קאלאם בי„ו" עס האבן אים באטיטלט די אנגעזעענסטע קריטיקער פון לאנד, אדאנק זיינע פרעכטיקע דערציילונגען פונעם קאלאמבי„אנער לעבן, וואס ער „האט פארעפנטלאכט אין דער ווי„כטיקסטער ציטונג פון באגאטא „על-טיעמפא".

ער דער גרינער, דער „פאלאק" איז איבערנאכט נתעלה און באריכט געווארן און זיינע דערציילונגען האבן אנגעהויבן באצירן די אנגעזעענסטע זשורנאלן און ציטונגען פון יענעם לאנד.

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

וען איך האב צום ערשטן מאל באזוכט באגאטא, איז „שליחות פון „איטא" האט ער, ש ב, סיך ארי„נגעפירט אין די ליטעראריש קריזן פון דער דערמאנטער שטאט, סיך באקענט מיט די אנגעזעענסטע באגאטאנער שרי„בער און באגליט אין דער רעדאקציע „על טיעמפא", וואו ער האט זיך געפילט זיער היימיש, ווי דער סאמע נאנסטער און ווי„כטיקסטער רעדאקציע מיטגליד.

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

פון פאך איז ער געווען אן ארבי„טער, א סטאליאר, און די שע-מעדיקי„ט און באשי„דנקי„ט, וואס איז אפט אזוי איגן דעם פשוטן און הארציקן פאלקס מענטש, האט אים אפגעהאלטן פון שטופן זיך, ווי ער האט זיך אויסגעדריקט, אין די ידישע רעדאקציעס מיט זיינע ארבי„טן. און וען איך בין צוגעשטנען צו אים, אז ער זאל צושיקן זיינס א דערציילונג, וואס איז מיר זיער געפעלן געווען, אין דער „צוקונפט" און אין א קורצער ציט ארום האט ער באקומען א ווארעמען און דער-מוטיקנדן לויב בריוו פון א ליעסין עה -איז ער געווען פשוט גליק-לאך, איבערגליקלאך...ער האט געשטראלט פון גליק.

מיר זיינען שטארק באפרי„נדעט געווארן און יארן לאנג געשטאנען אין נאנסטן קאנטאקט. די מערסטע דערציילונגען פון זיין בוך „מענטשן אין שפאן" וואס שכנא רעזניק עה האט צו ערשט אויסגעגעבן אין שפא-ניש, און אין יאר 1946 אין אריגינאל, אין „דיש-זיינען געדרוקט געווען אין שפיגל, וועלכן ער האט באטראכט וי זיין גי„סטיקע היים.

אין מינע בריוו צו אים פלעג איך אָפט האָבן טענות:הלמאי ער פאר-
רונדיקט ניט זינע דערציילונגען,הלמאי ער איז אזוי נאכלעסיק אין
אויסלייג און אין לשון,וואָס איך וויל ניט ענדערן און אויסבעסערן
און אים געבעטן,אז ער אליין זאָל דאָס טאָן,פלעגט ער מיר באלד ענט
פערן: וואָזשע,איר געהערט אויך צו דער מחנה ליטוואקעס...איר זינט
דאָך,דאכט זיך,אבעסעראבער...!

מיט דער השפעה פון זינ גרויסן רבין וויסענבערג,וועגן וועלכן
ער פלעגט שטענדיק רידן מיט א געוואלטיקן יראת הכבוד,האָט ער זיך
געגרויסט און זי אויך אָפגעהיט..ער פלעגט שרייבן אביסל אין נוסח
וויסענבערג:רעאליסטיש:כמעט נאטוראליסטיש אָפטמאָל,הגם ער האָט
ערגיץ וואו פארבעהאלטן א לירישן טאָן,א שטעטלשע הארציקייט,וואָס ער
האָט אריבערגעטראָגן פון שטעטל.

==========

איך וועל קיינמאָל ניט פארגעסן ינעם אָוונט,וועו א גרופע
שרייבער צוזישן וועלכע עס האָבן זיך געפונען: דער דיכטער יעקב גלאנץ
ש גובערעק און מין וויניקייט,האָבן פארבראכט בײ בריינסקין אין הויז.
דאָס איז געווען אין יאָר 1947,וועו איך האָב פארווילט אין באָגאָטא,
אין שליחות פון זשאָונט-מין לעצטע באגעגעניש מיט אים.

ש בריינסקים פרוי,די שוועסטער פון דעם שרייבער קדוש י לערער,
האָט זיך זייער געפרייט מיט די געסט: זי מכבד געווען מיט משקה און
פינע מאכלים און דערבײ געהאלטן אין אין רידן וועגן איר אומפאר-
געסלאכן ברודער,דער בריליאנטענער ליריקער פון דער סאָדערנער
ייִדישער פאָעזיע.זי איז געווען גליקלאך,וואָס אויך איר מאן איז א
מחותן מיט דעם ייִדישן וואָרט און...באלד טאקע איז סען אריבער צו
דער קריאה: פאָרצוליענען א נייע דערציילונג פון איר געליבטן מאן.

דער שרייבער פון די שורות איז געווען דער בעל קורא..
זי איז געזעסן קעגנאיבער מיר און אירע אויגן האָבן געפינקלט
פאר פריד און צער,פאר פריד,וואָס אויך איר מאן איז א שרייבער,
און איר צער דערפאר,וואָס איר ברודער האָט ניט דערלעבט צו זעען ב

ערשטלינג־בוך.

בײדע קינדער בריינסקיס זײַנען געזעסן און זיך אויפֿמערקזאם צוגעהערט צו ייִדן וואָרט. שימעלעס בלויע אויגן האָבן זיך אָפּער באלד אָנגעהויבן קלעפּן בײַ אים פון שלאָף.ער איז אָפּער געזעסן צוגעשמידט צום בענקל און זיך איינגעהערט. און וועָן דער שלאָף האָט אים אָנגעהויבן דערקוטשן־האָט ער זיך דערנענטערט צו מיר און זיך געזעגנט מיט א קוש,און דער קוש,האָט ער געזאָגט,איז טאקע א קוש, אָפּער דעם טאטן גיט ער א שטאַרקערן,מחמת ער איז באגיסטערט,וואָס זײַן טאטע קאָן פון אײגענעם קאָפּ ארויסנעמען אזויפֿיל וואונדערלאכע מעשהלאך...(ייִנעם אומפֿארגעסלאכן אָוונט האָט דער דיכטער יעקב גלאנץ פֿרעכטיק געשילדערט אין „שפּיגל,אין זײַן ארטיקל: אין א ליטעראריש מסיבה אין באָגאָטא) נאָכן אײַנפֿירלייענען די דערצײלונג, וועָן בריינסקי האָט געקאָגן אסך קאָמפּלימענטן פאר זײַנע פֿרעכטיקע שילדערונגען,האָט ער געשיינט פון גליק און אויסגעזעען שטאלטנער פּעסטער און העכער פון אונז אלעמען.

־אין אזא גליקלאכן און מאיאסטעטישן אויסזען־האָט אונז ב. פרוי געזאָגט אפֿן אויער־האָב איך אים נאָך קיינמאָל נים געזעען.

דעם לעצטן בריוו פון ש.ב.האָב איך געקאָגן ערגיץ פון א פּאָרט,אפֿ זײַן רייזע קיין ארץ ישראל. ער איז געווען גליקלאך מיט דער נסיעה אין דער ייִדישער מדינה. ער האָט מיר אויך אײַנגעשיקט א בינטל דערצײלונגען און דערבײַ באמערקט,אז זיי זײַנען אָפּגאָרשט ארויס פון אונטער זײַן פעדער. ער האָט זיי טאקע נאָך נישט פארונדיקט,נים באטאָקט וי געהעריק,און דער אויסלייג,וי דער לשון איז מן הסתם אויך נים וי איך האָב ליב...אָפּער בקרוב וועט ער זיי אײַנערשיינען, אויסבעסערן און מיר צושיקן נייע קאָפּיעס.

ליידער,ליידער האָט ער שוין דאָס נים באווייזן צו טאָן. אין זײַן דערצײלונג,וואָס מיר פארעפֿנטלאכן אין היינטיקן נומער,איז איינע פון די וועלכער ער האָט אונז צוגעשיקט פון ערגיץ א פּאָרט,

אף זיין רייזע קיין ישראל.

שווער,זייער שווער שלום צו מאכן מיטן געדאנק,אז דער טיערער און הארציקער פריינט און קאלעגע,שלמה ברינסקי,איז שוין מער ניט דא צווישן די לעבעדיקע.

‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡

און אויך דער מחבר פון דעם דאזיקן ארטיקל,רעדאקטאר פון זשורנאל„שפיגל" וועלכן ער האט רעדאגירט פאר צענדליקע יארן, אויך ער,איז שוין ניט דא צווישן אונז.

+‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡+

שטייענדיק שלמה ברינסקי ע"ה און יעקב גלאנץ
זיצנדיק י ל גרוזמאן ע"ה און שמעון גוברעק.

ש מעסינגער,שלמה ברינסקי ע"ה און וואסערמאן

בעדאנקען.....צו בעדענקען

פון חיים גרינבערגס גיסטיקן אוצר.

פון זיין בוך: "יד און וועלט."

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

רעליגיע איז ניט עפעס וואס שטייט ערגיץ וואו אין אן איזולירטן פלאץ. רעליגיע איז אלין-גוטע אדער שלעכטע-קולטור. און פערזינלאך בין איך גענויגט אנצונעמען, באטראכטן איר פאטענץ, אז זי איז די קרוינונג פון אלע מעגלאכע קולטור דערגרייכונגען.

עס האט אזוי פאסירט, אז "דנטום, "דישע קולטור אין אירע ווייטיקסטע מאניפעסטאציעס, איז געווען הויפטזעכלאך, רעליגיעז. די אור קרעפטן פון "דישן פאלק, זיינען ראנגלענישן מיט זיך אלין, מיטן דעס-פאטיזם פון דער נאטור, מיט די סביבות פון די אומת העולם, האבן זיך אויסגעווילט רעליגיעזע קאנאלן, רעליגיעזע וואפן, און רעליגיעזע פארמען. די הויפט שפאנונג פון דער "דישער נשמה זיינען געווען רעליגיעז, איר ענערגיע האט גערייכט צו זיך אלין און צו דער וועלט א לשון פון עטיש רעליגיעזע דראמע. נעמט אוועק פון אונזער שיקזאל דעם עלעמענט פון רעליגיעזער דראמע, ספעציעל, פון אונזער לאנגען מארטירערישן גלויבן-און עס ווערט זיכלאז יעדער פארזוך אויסצוטייטשן די "דישע געשיכטע. "דישע עקזיסטענץ איז די לעצטע צוויי טויזנט יאר, איז אדער א מיספארשטענדערניש, אדער א מיסטעריע.

xxxxxxxxxxxxxxx

א וואָרט פון דער פארוואלטערן
מלכהלע פרוכטענבערג
ברוקלין ניו יאָרק

טייערע פרינט.

צו אלע זשעלעכאוער און פרינט וועסען דער זשעלעכאוער בולעטין איז ליב און טייער,ווייל איך אייך דערמאָנען,אז כדי מיר זאלן קאָנען וויטער אָנגיין מיטן ארויסגעבן אונזער שריפט וואָס האָט זיך באליבט בי יעדן איינעם לאנדסמאן ווי אויך זייטיקע מענטשן,מוזן מיר שאפן א שטענדיקן פאָנד ארויסצוגעבן דרי נומערן יערלאך.

איר געדענקט נאָך גאנץ גוט ווי לייבוש איז געווען געצוואונגען אָפשטעלן דעם בולעטין אף עטלאכע יאָר,צוליב גרויס שוערקייטן. און בלויז אדאנק דער איניציאטיוו פון דער זשעלב. גרופע איז ניו יאָרק און אדאנק די עטלאכע גרעסערע באשטייערונגען פון עטלאכע פרינט ווי אויך פון דער גאנצער גרופע אונזערע,איז געלונגען,אז לייבוש זאל זיך ווידער איינשפאנען אין דער ארבייט און וידער ארויס געבן דעם בולעטין. נו,איר ווייסט ווי שווער עס איז געווען פאר אין מענטש,לייבוש,צו זיין דער פארוואלטער,ארויסגעבער,רעדאקטאָר און שרייבער. האָב איך אים צוגעזאָגט,אז איך וועל מיך אונטערנעמען צו זעען שאפן גרויס,פארוואלטן און העלפן מיט אלץ וואָס איך וועל קאָנען. איך באמי מיך צו העלפן און דורכפירן וואָס איך האָב צוגעזאָגט. אויך פרינט שאָלעק האָט זיך פארפליכטעט צו העלפן ,אז דער בולעטין זאל זיין א כבוד פאר אלע לאנדסלייט. נו,מיר דרי, לייבוש שאָלעק בייד רעדאקטירן און מיין ווייניקייט,שאפן,צוגרייטן דעם טיש,אזוי צו זאָגן,באמיען זיך אייך ניט צו אנטוישן. און לויט די אָפרופן פון זייטיקע מענטשן,פרעסע און איבערהויפט,אונזערע אייגענע,זעט מען,אז דער בולעטין ברענגט נייעס,פרייד איין אלע פלעצער וואו אונזערע זשעלעכאוער וואוינען.

דער בולעטין ווערט געדרוקט אין פאנאמא ווא סיר שפאָרן אף יעדן נומער העכער הונדערט דאלאר,און ווערט ארויסגעגעבן אף שיינעם פאפיר מיט א דויערהאפטן שער בלאט. אויך ווער אינהאלט,ווי איר באמערקט,בעסערט זיך מיט יעדן נומער ,אז אויך א ניט זשעלעכאוער קאָן האָבן אן אינטערעס אין אונזער שריפט. עס וואלט געווען א גרויס ער פארלוסט,ווען מיר זאלן ווידער האָבן די אמאליקע פראבלעם פון געלט. נין,עס גלויבט זיך מיר קוים,אז איר ווט לאָזן קומען צו אזא לאגע. בעטן מיר אייך און אפעליר,חברים און פרינט,בי יעדן צוזאמענקום,שמחהלע,האָט אין זין צו שאפן א סומע פארן בולעטין.

בלויז מיט די אינמאליקע אינצאלונגען איז ווייט ניט גענוג. און פאראן אזעלכע פרינט וואס קאָנען זיך ניט דערלויבן צו געבן גרעסערע סומעס,זינען אָבער פאראן אנדערע וואס קאָנען זיך דערלויבן צו געבן פיל מער ווי דאס זי דארפן געבן. ניט פארגן קין באשטימטע סומע. גיט און ווירקט,אז אויך אנדערע זאלן דאס טאָן.

סיר ווילן בליבן אין קאָנטאקט מיט אלע אונזערע יוגנט פרינט ווענען דער גורל האָט פארוואָרפן אין פארשידענע לענדער,אין פאר שידענע קאָנטינענטן.סיר ווילן ווי אייך לעבט זיך,אייער פאמיליע אין אייער נייער היים.

נאָר אדאנק אונזער שריפט,קאָנט איר בליבן אין קאָנטאקט מיט אלע פרינט אונזערע.נאכאמאל,געדענקט,אז בלויז אין אייך איז אפהענגיק צי אונזער בולעטין זאל ווייטער ווי ביז איצט ברענגען פרייד אין אייער היים. טוט אייער פליכט און סיר ווילן טאָן אלץ,אז אונזער בולעטין זאל וואס אמאל ווערן שענער און אינטערסאנטער.

==========

לאָמיר אלע העלפן פארזיכערן דעם בולעטין מיט העלפן, אבאָנירן,שאפן נייע לייענער ווי אויך זאמלונגען בי יעדער שמחה,צוזאמענקום פון אונזערע פרינט.

זיט געשטארקט אין אייער,אונזער,ארבייט.

ttttttttttttttttt

אפן כילד,לייכל גרייצער דער בריינדער און לאנגיעריקער פירער
פון דער זשעלעכאוועד סאסייעטי אין ניו יארקא
פארנט; חנה מלכה,גרייצער,שלמה ז"ל פישער,פרעזידענט, סילוויע
הינטן;רויזע,אסחר וועיר(וויערזשכיצקע)מלכהלע,אוורעמל,א מליטש_
קעוויטש ז"ל שמואל זאוועלע און פרויא

דאס לעצטע מאל וואס אונזער טייערער שלמה האט
זיך בעטראפן מיט דער זשעלעכאוועד גרופע אין ניו יארקא

אוורעמל און מלכהלע אונזער פינאנץ מיניסטארן

שפריכווערטלאך
xxxxxxxxxxx

יהודה בן שלום ישראל
xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

סיר האבן אין א פריערדיקן נומער געריידט פון שפריכווערטלאך, האבן דעם ספעציפישן חן, די חן גריבעלאך פון דעם פשוטן פאלקס מענטשן וואס קען זיך ניט אף די קליינע אותיותלאך, אבער, פארמאגט א געזונטן חוש אריינצוקוועטשן אין א קליינעם זאג א וועלט מיט חכמה. און אט האבן סיר נאך א בינטל בלימעלאך פון דער פאלקס נשמה:

"נגערהיט, דער שפיגל א פריינט_אף דער עלטער, דער גרעסטער פיינט.

וי אינער צו זיבן איז_דאס זעלבע איז ער צן זיבעציק ביז.

אז האסט קינדער אין די ויגן, לאז ליטן צופריד.

דער אריסאן פאר זיין געלט, עסט די פארפוילטע פיש פון דער וועלט.

צרות, פריער אדער שפעטער, גייען נים, נאר וואקסן אפן מעטער.

פון ניט גיין און ניט זאגן, קיינמאל וועסטו דיך באקלאגן.

קוסטט נעמען ירושה געלט, זי גריט צו באצאלן קבורה געלט.

א נאר ווארפט אין גארטן א שטיין, צען קלוגע נעמען דאס ניט ארויס אליין.

שוער אזויפיל זאגן, ויפיל דאס פאפיר קאן פארטראגן.

א נאר דארף קיין מסור ניט, א ליגנער קיין זכרון ניט.

א העברייאיש וואורט ביים עם הארץ אין מויל, צעקאלעטשעט וי דורכגעשאסן מיט א קויל.

וער עס האט די מאה, האט די דעה.

טאכטערל דיך שטראף איך, שנור, דיך מין איך.

אויב ריידן איז זילבער איז, גאלד דאס שוויגן מוז.

פוריס איז קיין יום טוב, קדחת ניט קיין קרענק. (עס ריידט זיך אזוי)

בעסער דער חלמיד וואס ויל, וי דער קענער וואס קען פיל.

‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡

עס וואלט פארלארן דעם חן וען איך זאל פרובירן פארטשען אט די אלע וערטלאך געשאפן פון פאלק. עס איז אן אוצר פון פאלקס חכמה געשאפן פון אונדערע פשוטע ידן אין פארלויף פון געגנראציעס, לאמיר דאס טיער האלטן און געדענקען.

ከላይ፡ ከፊት ለፊት ከሚታዩት ውስጥ ሁለተኛዋ ከግራ ወደ ቀኝ ሲቆጠሩ ወይዘሮ ሸዋዬ ገብረ ሥላሴ ናቸው። ከኋላ ደግሞ ከግራ ወደ ቀኝ ሲቆጠሩ ሦስተኛዋ ወይዘሮ ሸዋዬ ገብረ ሥላሴ ናቸው።

ከላይ፡ ከፊት ለፊት ከሚታዩት ውስጥ ሁለተኛዋ ከግራ ወደ ቀኝ ሲቆጠሩ ወይዘሮ ሸዋዬ ገብረ ሥላሴ ናቸው።

xxxxxxxxxxxxxxxxx

xxxxx
xxxxx

xxxxxx
xxxxxx

xxxxxxxxxxxxxxxxx

אינהאלט,אנײעם זין, אין אלץ,פילט זיך דער אינעווײניקסטער,דער כּמעט אליין,אנטײלנעמער אין די דאָזיקע געשעענישן.מאנכעסמאָל,פילט איר,אז דער שרײבער פרובירט זיך פארנטפערן פאר זינע העלדן,די גאליטענע,גערודפטע,אָט זעט,מינע טיערע,איך בין מיט אײך,און וואָס נאָך מער קאָן איך טאָן,וי אויסשרײען אײער צער און פין פאר דער גרויסער וועלט ?...

xxxxxxxxxx

מיטבאַרײנגענדיק א היפשן גײסטיקן,טראדיציאָנעל-רעליגיעזן באגאזש פון דער אלטער היים, איז נאטירלאך,אז ער זאָל שפּאן פון דעם דאָזיקן אײבּיקן קוואל.אין דעם שילדערן די נײע היים,וועבט ער אריין מאָטיוון פון שטעטל פונוואנעט ער קומט. באקומט זיך,אין מאנכע דער צײלונגען א סינטעז פון אלטן און נײעם. דער עמיגראנט,דער נײ אינגעוואנדערטער,איז אן אנרעגנדע טעמא פאר אונזער בריינסקין.

אליין(לויט די בּיאָגראפיע פון זין נאָנטן חבר און פרײנט,ש. גובערעק)דורכגעמאכט אלע חבלה לידה פון וועלן אויסגעריסן מיט דעם וואָרצל פון אן אינגעפונדעוועטער היים,און דער פינלאכער,אפטמאָל,פראָצעס פון איבערפלאנצן,אריינפאסן זיך אין דער נײער היים, נײע מענטשן,נײע פירונגען,שילדערט ער מיט א מיסטערהאפטער האנט די דאָזיקע מענטשלאכע גלגולים.איר דערזעט פאר זיך מענטשן וואָס פאסן זיך שנעל צו,גײען מיטן שטראָם,נעמען אָן די פירונגען פון דער נײער היים,לעבן א גוטן טאָג,און אנדערע,די מער סענסיטיוע, די יענע וואָס האָבן צו פארלירן...זײער גײסטיקן באגאזש, א טיף אינהאלטסריך קולטור לעבן ייִדישן און וועלטלאכן פון דער אלטער היים,און קאָנען נישט,ווילן נישט,זיך אונטערגעבן,אפטמאָל זיך און די טויזנטיערקע ירושה וואָס זי האָבן מיטגעבראכט מיט זיך. און דערבּער קומט פאָר א טראגישער פראָצעס,א קאָנפּ פאר דער האלטונג פון אײגענער חשיבות,מענטשלאכע וירדע-זי וילן נישט אונטערגין.בלײבן זי א לין קעסטן,מאנכעסמאָל,א פארשפילטן קאסף. ברינסקי איז געווען א לין קעגן א שטראָם עמיגראנטן וואָס האָבן זיך אריינגעוואָרפן אין קעסל פון לעבן,זיך שנעל אויסגעמישט.

זי ווילן ניט אונטערגין,כאטש זי ווייסן גאנץ גוט,אז דער קאמף איז א פארשפילטער,דער פארמעסט איז ניט פון צוויי גלייכע כוחות,ווייסן ,אז דער קאמף קעגן פלאכקייט גשמיותדיקייט,איז גרעסער פון זיערע קרעפטן. און דאך,ווילן זיך ניט אזנטערגעבן.שטייגן פעלזן פעסט און שפינען ווייטער דעם גאלדענעם פאדים פון יענע יחידים,שעפפעריש,וואס האבן באהויכט אונזער ידיש לעבן דורך דער גאנצער צייט פון אונזערע וואג-לענישן און וואנדערונגען.און,דערבער,זעט אין זינע אויגן אויס,די דאזיקע צייטוויליק,אן איבערגאנג בלויז וואס טאר ניט פארשלינגען דעם יד און מענטש. ווערט דער דאזיקער,פארקשנטער טיפ גע-שילדערט אין פארשידענע דערציילונגען אף פארשידענע אופנים.

ניט וויכטיק דער העלד,זין נאמען,צי דאס איז דער פארליבטער בחור וואס ווייל זיך ניט אפזאגן פון זין טויזנטיריקע ירושה ,פון זין שטאם,אדער דער ינגערמאן וואס שטעלט זיך מיט צין און נעגל קעגן זינע נאנסטע פריינט וואס לאזן זיך לויפן אין געיעג פון עקאנא-מישן אויפשטיג-אומעטום סטארטשעט ארוים דער יחיד,איינגעשפארטער, וואס רופט און קעמפט קעגן דעם פלאכן שטראם,ניט קימערנדיק זיך וואס וועלן אלע זינע פריינט ,חברים טראכטן ווען אים. ער בליבט איינער קעגן רבים.

בריינסקים טעמאטיק איז אין זין בוך: „מענטשן אין שפאן" א צווייענדיקע:די אלטע און די נייע היים. געפונען מיר דארט דערציילונגען אי פון דא און אי פון דארט,און,מאנכעסמאל,א קאמבינאציע פון ביידע צוזאמען.דאס קליינע שטעטל און די גרויסע,ריזיקע קאלאמביע.

עס איז די געשיכטע פון א דור ינגלאך,וואס האבן צוליב פארשידענע סיבות געמוזט פארלאזן זיערע היימען,איינגעווארצלט פון דורות,און זיך לאזן לויפן אין דער וועלט זוכן ברויט און א פריינ פלאץ צו אטעמען.

xxxxxx

דאס בוך „מענטשן אין שפאן" איז איינגעטיילט אין צווי טיילן:די ערשטע אכט דערציילונגען נעמען ארום דאס קאלאמביאנער לעבן,די איבעריקע-די אלטע היים,און מאנכע,א קאמבינאציע פון ביידע.

די „העלדן„ מערסטנס פון ארימען קלאס, איינפאכע, שטילע וואס גייען אין שפאן און כמעט פארויסגעצייכענטע ליניעס, ווען ניט עפעס וואס ריסט זיך ארין פאטאל און צעשטערט דאס רואיקע און מאנאטאנע לעבן זיערס. צי דאס איז א שטראל פון אויסגעחלומטער ניט רעאליזירטער ווילט וי א שטיבער בים בוכהאלטער וינצענטי אדער גאר אברהם יוכטמאן, צי א פאמיליע טראגעדיע וי בים ארימען פשוטן שוסטער גאנזאלעס וואס זיין רואיק געמיטלאך פאמיליע לעבן ווערט צעשטערט פון א דריטן פערזאן־אלץ קומט פאר אזוי שטיל, אזוי געמיטלאך, אומבאמערקבאר פונקט וי דאס לעבן פון אונזערע „העלדן„.

בריינסקי איז ניט פון סארט אינזיטיקע פאליטיש־ארייענטירטע שריבער, אבער וי יעדער שריבער און קינסטלער האט ער אונז עפעס צו זאגן. ער דערגרייכט דאס ניט מיט קיין דיקע שריענדע קאליר, נאר מיט דינע, מאנכעסאל, אומזעבארע אנהויכונגען. א קליינער וואונק א זאץ א קורצער, און די דערציילונג דערגרייכט דעם קלימאקס.

בריינסקי פרידיקט ניט קיין פאליטיש פילאזאפיעס, אבער וי אזוי קאן א שריבער, אליין אן קינד געקומען פון די טיפענישן פון פאלק, פון קליינעם דחקותדיקן שטעטל זיין בלינד צן די „טשינאס„, קינדערלאך פון דער גאס, די שאנד און ווייטיק, זינד פון אונזער סטאטשטשנע געזעל שאפט?

שילדערט ער אזא גרופע ינגלאך, איינער ווערט געפערלאך קראנק, פאריוקלט מיט שמאטעס און פאפיר צוגעדעקט זיין קראנק ארים קערפערל וואס פיבערט אין הויכע היץ... גייט פארבי א בכבודיקער באגאטאנער בירגער, אויפגערעגט, גיט זיך א זאג־אזוי פרי און שוין שכור....

אין דעם דאזיקן קליינעם זאץ ווייזט אונז דער שריבער די צעפויטקייט און גלייכגילטיקע פארבערעכערישקייט צו די דאזיקע פארשטויסענע קינדערלאך.

און ניט אומזיסט איז די דאזיקע דערציילונג געווארן פאליטישער דינאמיט ווען זי איז אפגעדרוקט געווארן אין דער באגאטאנער צייטונג „על טיעפע„. געהאלטן דערבי, אז שלמה זאל ארויסגעשיקט ווערן פון לאנד.

אזא „פּאַרבּרעכן", געבן א שטיק טאָג טעגלאך פּינלאך לעבן אין אזא פּאָרם קאָן נאָך צעשטערן די זיכערקײט פון ייִנע וואָס דערלאָזן אזא צושטאנד.

בריינסקי פּארמאָגט אן אויג וואָס זעט און א פּינע, צארטע פּען און וואַרים מענטשלאך הארץ, באַציונג צו זיינע פּארשוינען וועמען ער באשרײַבט. דערפּאר ווערן זיי אונז אזוי נאָנט, מענטשלאך.

קײן צו גרויסע קאָמפּליצירטע געשעענישן קומען נישט פּאָר. עס זיינען דורכשניטלאכע מענטשן מיט באגרעניצטע השגות, פּארלאנגען, וואָס ווערן אויפגעפּסן פון טאָג טעגלאכע דאגות. בריינסקין גלייבט דערהויבן הויבן די דאָזיקע קליינע מענטשלאך צו א אן אלגעמיין מענטשלאכער ניוואָ אדאנק זיין וואַרימע באציונג צו זיי. איר דערפילט אין די דאָפּאר אײַך פּרעמדע, עפּעס אײגנס, עפּעס נאָנטעס.

געראנגל צווישן רעליגיע און ראָמאנטישקײט, צווישן א ירושה פון טויזנטער דורות אָנגעזאמלטע עטיש מאָראלע באגריפן, וועגן גאָט מענטש, אוניווערז, און דער באגער, נאטירלאכער בײם בחור ב ערמאן נאָך א טראָפן ערדיש גליק, וועלט סיסטעראָהאפט געשילדערט אין דער דערצײלונג „די לאסט פון דורות". דער טיפער אינגעוואָרצלטער פּארעקשנטער וילן ניט אונטערצוגיין און אָפּגעוויזשט ווערן, העלפט אונזער העלד דער דריקן אין זיך די אויפגעוואכטע געפילן--און די אלטע געטער האָבן גובר געווען.

און אַט א קורצע געשמאקע דערצײלונג פון צוויי אלטיטשקע. ר ישראל א יד איז די פּיפּציקער וואָס האָט איצט אף דער עלטער באדארפט זיך אינפּערפּלאנצן אין א פּרעמד לאנד-ווערט וו בײ אסך אנדערע אימיגראנטן, פּעדלערי זיין פּרנסה. טרעפּט ער זיך, דער דאָזיקער פּרומער ר ישראל צוזאמען מיט אן אלטיטשקע, קאטוליש פּרומע קאָלאָמביאנערן וואָס טרויערט נאָך איר יונג אומגעקומען קינד וואָס איז פון דער וועלט אוועק-און עפּעס א געהיימע קראפט, אומזעבארע, פּארינקט די דאָזיקע צוויי אנטקעגנגעזעצטע וועלטן. איז דאָס די אלטקײט, אדער ריין מענטשלאכער פּיין און צער וואָס פּארינקט, אדער טרויער און פּין פון לעבנס וואָס ווערן עלטער און האלטן זיך בײם אויסלעשן? איר פּילט א רעליג-

יעזע שטימונג,געפיל,ווען די צווי אלטישקע זעצן זיך בים טיש אויס טרינקען א טעפעלע קאווע וואס ווערט דערטרינקען אין ריין מענטשלאכן וויטיק און צער.אזא געפיל האט מיך באהערשט פון געוויסע טיילן פון "גנאץ סילאנעס בוך:,ברוים אפן ווין."

מיר הויבן אן קריגן רעספעקט פארן פשוטן מענטשן,פראסטן בשר ודם וואס ווערט בי בריינסקין דערהויבן צו א געוואלטיק מענטשלאכער הויך,דאס וואו עס איז ניט פארן קין קלאסן און גרופן,נאר מענטש אין פולן זין פון ווארט.

בריינסקי האט אויך פיינט אויסערלאכע עפעקטן,ווי עס איז פארן בי מאנכע וואס שילדערן דאס לאטיניש לעבן.עטלאכע שטריכן פון דער אומגעבונג,הויז דערציונג און איר דערזעט פאר זיך דעם קאלאסביא- נער פארווארצלט אין זין אייגן לאנד,אזוי פארשידן,אזוי אנדערשטיק און דאך אזוי נאנט.

"מענטשן פון זשעלעכאוו."

בריינסקים לעצט בוך,איז נאך א באווייז,אז ווי־פיל ער האט געשריבן, פרובירט ווערן א שריבער פון די לאטיניש לענדער,דאך פארבליבן פארווארצלט און פארנקערט אין שטעטל זשעלעכאוו.

געריידט מיט אים אין די פערציקער יאָרן ווען איך בין געווען אין קאטוילישׂ - קאלט - גרויען באגאטא. מיר גע'זאגט,"איך שטי מיט בייד פיס,מיט מין גאנצן ווען,גוף און נשמה אין דעם קלינעם שטעטל."

און דאס,שוין נאכדעם ווי ער האט שוין געהאט א שם אין דער שפאניש־ליטעראריש'ער וועלט. ער האט געפילט,פונקט ווי אברהם יוכטמאן די טויזנטיריקע קולטור ירושה וואס ער האט מיטגעבראכט מיט זיך און זי ניט געוואלט אויסבייטן אף צייטווילין דערפאלג.

"מענטשן פון זשעלעכאוו" איז א צוריקער צום קוואל. עס איז א פארמעסט צו גיבן,זין,אונזער שטעטל,דימענטשן,פשוטע פאלקס יידן, אין זייער טאג טעגלאכקייט. זייערע לידן,צער,פריד,באגערן,האפענונ- גען,שטרעבונגען,ווי ער האט זי געזעהן. פארן זייער ווינ־יק שלעכטע

מענטשן אין בריינסקים „מענטשן פון זשעלעכאָוו". ניט,חלילה, וויל זיי זיינען ניט געוואָרן,נאָר,מיט זיי דאַרף מען זיך ניט פאַרשטעלן,אַדער באַשריבן. אין גאַנצן בוך,פאַראַן בלויז אין דער דערציילונג„משגיחים אייגער א שלעכטער יד,פאַרהערער,וואָס איז די יינגלאַך דערגאַנגען די יאָרן,בײַ בריינסקי און נאָך א יינגל האָבן אַרגאַניזירט א סין מרידה און זיינען פטור געוואָרן פון אים.

אָבער,דאָס איז בײַ בריינסקין אן אויסנאם. בדרך טבע,זעט ער אין זיינע העלדן,כמעט בלויז גוטסקײט. ער דערגרינטעוועט זיך אין דעם אינעוויניקסטן נשמה לעבן זיערס,וויזט וי דער גורל האָט פארבינדט דאָס לעבן פון אָרימען פשוטן מענטשן,און דאָך ניט דערדריקט,פארבינדט זיין לעבן,אז ער זאָל ווערן שלעכט צו זיינע מיטמענטשן.

בריינסקי,וי געזאָגט,האָט ליב צו דערקלערן,אריינפיר,אמיין פראַלאָג און מאנכעסמאָל;נאָכוואָרט נאָך זיינס א דערציילונג.עס איז א חבֿרישער גוטבאַרודערישער,אופן פון זיך דורכריידן מיטן לייענער,אָט האָסטו דעם מוסר השכל פון דער געשיכטע. לאָזט וויניק איבער צו דער פאַנטאזיע פון לייענער.געמיטלאכער שמועס. און כמעט אין אלע דערציילונגען, ריידט ער אין ערשטן פערזאָן,כדי צו באַווײַזן,אז ער איז ניט סתם אזוי א זײַטיקער מענטש,נאָר א דירעקטער אנטיילנעמער אין יענעמס דאָליע.

אָט עטלאכע בײַשפילן:

„מלמדים"...הויבט ער אָן;מיט אסך פארבײַטערטקײט האָט מען אין אונזער ליטעראטור געשריבן וועגן דעם אלטן ייִדישן חדר.עס איז גוט באקאנט דאָס ווערטל,אז א ייִד א בטלן און שלימזל האָט זיך צו גאָר נײט אויס געטויגט,איז ער געוואָרן א „פעדאַגאָג"-א מלמד וואָס האָט דערצויגן ייִדישע קינדער"..... און דאן גײט א באשרײבונג פון זיינע מלמדים וואָס דער גורל האָט זיי געבראכט צו דער דאָזיקער אָרימער פרנסה,און בריינגט ארויס דאָס מענטשלאכע אין זיי,און מיר דערזעען זיער און זייער, סימפאטישע מענטשן וואָס טראָגן אין זיך צער און וויטק. די דאָזיקע מלמדים ווערן דערהויבן בײַ בריינסקין,און בײַ אונז,צו פולע גלייכבאַרעכטיקטע מענטשן מיט ווירדע אינגעשפארטקײט,צו טראָגן זייער גורל.

אײנער א מלמד וואָס האָט ליב געהאט דעם ביטערן טראָפן,האָט זיך אײנמאָל אין א מאָמענט פון שוואכקײט,געפּענט זײן הארץ און דערצײלט זײן טרויריק לעבן און וויאזוי ער איז געקומען צו ווערן א שכור...אָט וי ער באשרײבט דאָס:„א שווערע שטי׳לקײט,אָנגעזאפט מיט אומעט האָט זיך מיטאמאָל צעלײגט ארום.ביז היינט קאָן איך מיך נישט באפרײען פון דעם טיפן טרויער וואָס האָט יענע שעה מיך פארפלײצט און זיך אײנגעפּסן אין מײן גאנצן מהות.עס איז מיר קלאָר געווארן זײן פארמוכערקײט און אָפּגעשלאָסנקײט. אוז איך האָב מיר געטראכט:וואָר וויט וויפיל יאָרן דער מענטש האָט געטראָגן אין די טיפענישן פון זײן נשמה אָט דעם סוד פון זײן איבערלעבונג,וועלכע ער האָט אין מינוטן פון מענטשלאכער שוואכקײט אנטפלעקט פאר די צען יעריקע ײנגלאך...״

און פערציק יאָר נאָכדעם האָט בריינסקי פארצײכנט,פאר׳ביקט די דאָזיקע געשיכטעניש,א שטיק,צעוויטקט מענשטלאך לעבן.

און דאן נאָך א דערצײלונג:„בעלי מלאכות.״

הויבט ער אָן,וידער מיט א מין אריינפיר,וואָס האָט נישט קיין דיערקטן שייכות מיט דער דערצײלונג,אָבער,ער קאָן זיך נישט באהאלטן פון זײן געוואוינהײט צו דערקלערן,בארעכטיקן זײן שרײבן. עס איז אן אופן אָפּ צולײקענען אן אינגעוואוינטע,נישט בארעכטיקטע מינונג ווען בעלי־מלאכות. לאָמיר אים לאָזן רידן:

„---שאכער מאכער,שוינדלערס,לידיקגײערס און פוילענצערס האָבן אונזערע שונאים געבילט:שטעקלע דרײערס,שטרויקײערס,לופט מענטשן, האָבן אינקע אונז פארגעוואָרפן.וויפיל ליגנס,בײזוילקײט און אומרעכט עס איז געווען אין די אלע נישט געשטויגענע פארוואורפן.איינע פון די ראיות,וואָס רידן קעגן דעם,זײנען די מענטשן פון מײן סביבה,די נאָענטע און ווײטע.״ ---דאן גײט די דערצײלונג,באשרײבונג צו באווײזן די ריכטיקײט פון זײן טעזע. און זײער א רירנד בילד,נאָכדעם וי ער באשרײבט די צוויי טיפן שניידער וואָס מיר אלע האָבן זײער גוט געקענט אין שטעטל,וי חיים לוזערס טאָכטער האָט אים,דעם טאטן געבראכט א ממזר

נאָכדעם ווי ער באשרײַבט זײַער רײַרנד די טראגעדיע פון טאטן,א פשוטער
יד,ווען טאָכטער האָט געבראכט אזא שאנד און ווײַטיק,און ווי דער
טאטע לאָזט זיך צום מידל מיט א שטיק האָלץ און צישעט מיט שוים אף
די ליפן,ארויס קורווע פון מין הויז...און דאָך,א טאטע הארץ,זעט
אז עס איז שוין פארפאלן,מאכט ער שלום מיטן גורל..און אָט ווי ב.
באשרײַבט..„זײַן בליק האָט זיך ראפטאם אָפגעשטעלט.אף דעם בלוטלאָזן
אויסזען פון זײַן טאָכטער,ווען איז איצט געשטאנען אָנגעשפארט אָן
דער ווענט,פון אירע אויגן־ווען האָבן געקוקט גלײַך אין פנים אריין־
האָט זיך געטראָגן פארצווײפלונג,נאָך מער:עפעס גלײַכגילטיקײט און זי
האָט אפילו ניט געמאכט קײַן פרואוו זיך צו באשיצן פון די קלעפ,ווען
האָבן זיך אף איר פארמאָסטן. דעם פאָטערס האנט מיטן שטיק האָלץ איז
געבליבן הענגען אין דער לופטן. אָפגעגאָסן פון יאוש האָט ער זיך
כאפנדיק זײַן באָלאטל גיך ארויס פון שטוב,אליין ניט ווײַסנדיק ווהין
די פיס טראָגן אים....„

און אָט רײַדט דער צעווײַטיקטער טאטע צו אונזער מחבר־־
„ווען זאָל איך דיר זאָגן,שלמהלע קרוין,אײַנמאָל האָט דאָס קליינע יאטל
זיך צעווײַנט,צעשריגן אפן קול,אזוי וי איך בין נאָר צוגעקומען צום
ווינקלע,האָט ער אף מיר אָנגעשטעלט אזא פאָר שליפיעס,אזעלכע שווארצע
גליענדע אויגן ווי צווי לעבעדיקע קוילן,ער האָט אָנגעהויבן לאכן און
ארויסגעבלעקעט,טא טא. האָט עס מיר געגעבן א טיאָכקע אין הארצן,און
פון דעמאָלט אָן איז ער מין אײַן קינד.ווען עס געפעלט ניט,זאָל א
רוח אין זײַער טאטנס טאטן־האָט ער אויסגעשריגן־זאָלן זיי אָפהיטן
זײַערע אײַגענע קינדער.„ און דאן גײַט,ווי געווײַנלאך בײַ בריינסקין,
דער מוסר השכל...„בײַז היינט שײַנט פאר מיר העלער און ליכטיקער די
נשמה פון דעם פראָסטן ייִד,ווען איז דערגאנגען צו די רײַנסטע
מענטשלאכע געפילן.ניט געקוקט אפן בײַזן שפיל ווען דאָס לעבן האָט
אים אונטערגעטראָגן:ניט געקוקט אף די יסורים ווען זינען אף אים
געפאלן„...דאָס דערפילט איר דעם טיפן ווײַטיק ווען דער מחבר פילט
בשעת שילדערן זינע העלדן און די נשמהדיקע פרייד,ווען זיין פשוטער

געוויינלאכער העלד דערהויבט זיך,אים,צו א אן אונ׳ווערסאל-מענטשלא-
כער הויך,און ברינסקי ווייל דעם דאזיקן געפיל,הנאה,אונז איבערגעבן.

דער דיקטאטער אנטיל וואס ער נעמט אין דעם גורל פון זינע בא-
שריבענע העלדן,פארשוינען,זעט מען אין כמעט אלע דערציילונגען זינע
אט צום בישפיל,שרייבנדיק ווען א קאלאמביאנער העלד,גאנזאלעס....

״איך וויס ניט וואו דו געפונסט זיך איצט,דו ערלאכער האראפאש-
ניק,נאר וואו דו זאלסט דיך ניט געפונען,זאלן רו און פרידן זיין
מיט דיר...״

יארן שפעטער,גייט דער מחבר נאך זיין באשריבענעם העלד
ווען לעבן איז ענג פארבונדן מיט זיין אינגנס און ווייל ווי אזוי
דער גורל האט ווייטער צוגעשפילט דעם אריגן כאטע גאנזאלעס...

נאטירלאך,עס איז זיין,ברינסקיס אופן פון שרייבן,אבי׳סל,אפשר
ארכאיש,אבער דאך זיין אינגנס. און פונקט ווי יעדער גרויסער מאלער
שאפט,גרייט צו זינע אינגנע פארבן קאליר,ריין טעכניש,אזוי,גלויב
איך,האט דער קינסטלער,שרייבער א רעכט צו נוצן זיין אינגנעם יחידי-
שן אופן צוגרייטן,זינע טעכנישע מיטלן,און אין דעם פאל,דער סטיל,
אינגנארטיקן אופן,אפילו מעג עס זיין בארידריודיקן אופן אין זיין
באשרייבן,שילדערן.

דערווילן צו זעען דאס גוטע,שיינע,מענטשלאכע אין יעדן
פון זינע העלדן,מערקט זיך אף שריט און טריט,כמעט אין אלע זינע
דערציילונגען. אט א טיפ פון אונזער שטעטל,ליזער דער וואסער טרעג-
ער,א יד אן אנגעכמורעטער,שטענדיק ביזער,זאגט אים עמיצער:גוט ר׳
ליזער וואס איך האב אייך געטראפן,דאס פאס איז לידיק,זייט אזוי גוט
און ברענגט ארויף א פאר קיבלעך וואסער..און ער? דער פשוטער יד
ווערט אנגעצונדן ווי א פייער, איז דאס נאך א ינגל וואס ריידט צו אים
שרייט ער באלד מיט באנומענע קולות: דו שגץ אינער,וואס ר׳ ליזער בין
איך דיר.וואסער ברינג אים,קראנק און געשוואלן ביזטו אליין צו טראגן
וואסער,אזא ממזר!וואס דינקסטו,מיט דיר אינינעם חזרים געפאשעט?

דאן גייט אבי׳סל וויטער.ברינסקי ווייל דערקלערן,באערכטיקן זיין
ליזערס ביזקייט און דערציילט אונז....

"--געענטפערט מין טאטן,אז ער ווייל ניט,אז מען זאל אים פארטשעפן אף דער גאס.אפשר איז עס געווען אזא שטומער פראטעסט קעגנדעם גורל זיינעם וואס האט אים געמאכט פאר א וואסער טרעגער און ער האט ניט געוואלט,אז מען זאל אים כסדר דערמאנען אין דעם.וואר איז אומשטאנד זיך דערגריבלן צו די טיפענישן פון א מענטשלאכער נשמה?"

דא האט איר שלמהס ניגונג,נין טיפער באגער צו זיין שטענדיק בלויז דאס גוטע אין מענטש. און טאמער שילדערט ער שוין א בייזן שטענדיק וואורטשעדיקן ידן פון אונזער שטעטל,פרובירט ער אונז באלד אפן פלאץ דערקלערן,די אורזאכן פון זיין שטענדיקע אומצופרי־דנהייט און מיר קריגן רחמנות אף דעם ארימען מענטשן.

דאס זעלבע אויך וועגן א יד פליישל. אזוי אין לעבן,בייז פאר־מורעט,קיין איין גליק וואוירט גיט אים ניט ארויס פון מויל,און דאך... בי דער ערשטער געלעגנהייט,דערזעט איר דעם אינעוויניקסטן מענטש, וועמעס הארטנעקיגע באדינגונגען האבן געמאכט פון אים א חל... און מיר קריגן א סימפאטיע צו דעם אויבנאויפיקן ניט סימפאטישן מענטשן.

ברינסקי איז ניט בלויז א קרעפטיקער דערציילער,נאר אויך שטארק אין זיינע שילדערונגען. אין עטלאכע זאצן דערזעט איר פאר זיך א בילד פון אויסזען פון שטעטל,מארק טאג,יאריד וואו אלץ וועלט מיטאמאל לעבעדיק באוועגלאך און קאלירפול.

"---דינסטיק פרי.דער מארק איז נאך האלב לידיק,די ברוק־שטיינער גלאנצן נאך מיט באגינענדיקער פיכטקייט,די יונגע זון האט האט זיך אפגעשלייכט פון הינטערן קלויסטער שפיץ,וואריעט,גלעט,דער־וויל מיט לייכטקייט און עפעס שעמעודיקעס.די נאנדן פון הארזאנט זיינען באזיימט מיט קלאר זילבערנע וואלקענדלאך.פון אלע עקן שטאט פארן פויערים,פויערישע פורלאך,יעדער פויער פארפארט צום געוועלב פון זיין באקאנטן קרעמער. עס קריכן אראפ גויעס מיט קוישן אין די הענט,זיי גליכן אויס די צעקנייטשטע ספודניצעס.

"דן אנגעטוענע נאך אין וויינטערדיקע וואטעוע פאלטענעס און

וואָר שוין אין א לעטניק וואָס ארויסגעצויגן מיט געוואלט איבער די וואטאָוע שפּענצערס און קורצע פעלצלאך,דרײען זיך איבערן מארק,נישטערן אין די פורלאך:טאפן די זעקלאך,פרעגן א מקח.נאָר די פויערים ניט געדאכט זאלן וועלן,איילן זיך ניט,זיי האָבן צײט.זיי וועלן נאָך צוואַרטן,דער יארמארק באדארף זיך ערשט שטעלן. ײדן שטעלן אויס זײערע שטעלן,מען שפּרײט אויס שטיקער געבלומטע ציץ,מען הענגט אויס קאָליר־טע פארטשײלעס,זײדענע סטענגעס הוידיען זיך און מיניען זיך מיט פיל פארבּיקײט אנטקעגן דער זון: בעקערס האָבן צעלײגט בערג מיט ברויטן, קוילעטשן און פלעצלאך. פריש געבעקס פארשפרײט איבערן מארק די ריחות פון מאָן און קימעל.....

״ טשעלענטניקעס״ גיט אונז א לעבעדיק בילד פון א גרויסן טײל פון אונזער שטעטל וואָס האָט געלעבט,געצויגן חיונה פון קויפן בײ די פויערים פארשידענע פראָדוקטן פארן טעגלאכן געברויך. ברײנסקי זעט און שילדערט פאר אונז די מענטשלאכע באציונגען,אָפטמאָל ניט צופיל מענטשלאך,וויל עס האנדלט זיך צו פארדינען דאָס בידנע שטיקל ברויט. איבערהויפט זעט זיך אָן א מאטע מיט בגים וואָס דאָמינירן דעם האנדל מיט וואָרט און טאט. אין וואָרט פון א ״בן״און מען רוקט זיך אָפ פון פויער מיט זײן סחורה.

פאראן באמת שטיקער שטיגער שילדערונגען אין דעם לעבן,ײדן פשוטן,בעל מלאכה,שוסטער שנײדער שמידער און קאָוואל אחוץ די פרומע בעל הבתישע מענשטן וואָס וועט שטארק צונוצקומען דעם צוקונפטיקן היסטאָריקער וואָס וועט ווילן קריגן א בילד פון דעם לעבן,ײדישן אין דעם קליינעם שטעטל.

מײן פעטער שמעון,אדער ״שימלע״ וואָס איז שוין אָפגעדרוקט אין זײן פרײערדיקן בוך,איז א שטיק געליטערט גאלד,וויזט די ווירקונג רעליגיעזע און בכלל גײסטיקע וואָס זײן פעטער האָט אף אים געהאט.

אויך ״ײסענבערגס משפחה״ גלויבּ איך,איז פיל אנדערש געשריבן ווי מיר זײנען געוואוינט צו לײענען בײ זײער פיל קרײטיקער וואָס שרײבן ווען דעם ריז אין דער ײדישער ליטעראטור. ברײנסקי האָט ו. געקענט

פון דער נאַנט.געוויזן זײן חלמיד און פון אים געלערנט זײער פיל.
איבערהויפט,די כמעט אָנגענומענע מינונג,אז ווײסענבערג האָט געהאט
א ביטול באציונג צום בונד־מענטש.אמת,עס מערקט זיך אין געוויסע
שילדערונגען בײ ו.רייזן ווען ווײזן,אז קײן צופיל רעספעקט האָט ער
נית געהאט פאר די שוואכינקע אינטעליגענטלאך...פון די גרויסע
שטעט ווען פלעגן פון צײט צו צײט זיך באוויזן אין שטעטל.אָבער,
מען קאָן פון דעם נית דרינגען,פאראלגעמײנערן,אז ווײסענבערג האָט
נית אָפגעשאצט אינטעליגענץ,האָט דאָך ער מקרב געווען יחיאל לערער
דער באזינגער פון חהילים און גראָדָ איינער ווען האָט ליב געהאט
די קליינע פינטעלאך...

האָט דערפאר ברינסקי גרויסע פארדינסטן פארן צוקונפטיקן
היסטאריקער ווען ווײזט אונז זײן גרויסן רבין אין א גאָר אנדער
ליכט אין זײן באשרײבונג ווײסענבערגס פאמיליע.

שרײבט ברינסקי וועגן ווײסענבערגן:

"אין דעם פאָלקס פארווָרצלטן קינסטלער האָט געצאפלט א צארטע טיף
לירישע נשמה.אזעלכע דערצײלונגען וויַ: א וואלד מידט,אין דער שטיל
א רעטענישׂ,א פאָסניק און אסך אנדערע,האָבן נאָר געקאָנט געשריבן
ווערן פון א קינסטלער ווען האָט געאנקערט אין טיפער פארווָרצלטקײט.
דערבײ ער אזא אײפער,אזא פלאטערנישׂ איבער אלץ ווען איז געקומען
פון שטעטל."

ברינסקי האָט פארמאָגט,צוישן אנדערע,צוויי הויפט מאָטיוון
אין זײן שרײבן:וואריאָנטן,הארציקײט צו זײנע העלדן וועמען ער האָט
באשריבן,כמעט מיטגעלעבט מיט זיי אין צער און אין פרייד,און פאר־
מאָגט א געוואלטיקע סימפאטיע צו די פשוטע,נית דערפאָלגרײכע אין
לעבן.די יעניקע וועמען דער גורל(צו נוצן ברינסקים אויסדרוק)
האָט געהאלטן אין אײן בײטשן.

ברינסקי נאָך זײנע פיל וואָגלענישן,וואנדערונגען,פרואוון צו
באשרײבן,שילדערן עכט לאטײנישע טיפן,פון זײן נײער היים,איז צוריק
געקומען צום אלט נײעם קוואל,זײן געבורט שטעטל,ווען האָט אים גײס־

ט׳ק געשפּיזט זײן גאנץ לעבן. מענטשן פון זשעלעכאו"א׳ז א פּאר־
ביקונג פון אונזער זשעלעכאו ווו דורות לאנג האָט זיך פּאראָרצלט,
פּאראנקערט ייִדיש לעבן אין אלע פּארשידענע פּאָרמען. שלמה ברינסקי
האָט מיט זײן בוך ווידער אויפגעלעבט אונזער געבורט שטעטל און
אונז געוויזן אלט באקאנטע מענטשן אין זײער אמתן געשטאלט, אין
זײער הארציקייט, אין זײער נשמהדיקייט.

אפן בילד: פאָטאָגראפירט אין באָגאָטא אין יאָר 1949.
פון חינטן: שמואל טוכבראָך ע"ה דרעזנערס זונדל, גיטל, ברוך,
אסתר, אַזריעלע, ברינסקיס טעכטערל, מינטשע טוכבראָך, שמעון
לאָטערשטיין, איר מאן, מארקוס טוכבראָך. פּאָרנט, שרהלע ע"ה,
שאלעק, חנה מלכה, זײער זונעלע שיעלע, און שלמה ע"ה.

א רוף צו אונזערע פרײַנט.

פון שמולאק שטײנהענדלער
מאָנטרעאָל קאנאדא

טײערע פרײַנט לײבוש.

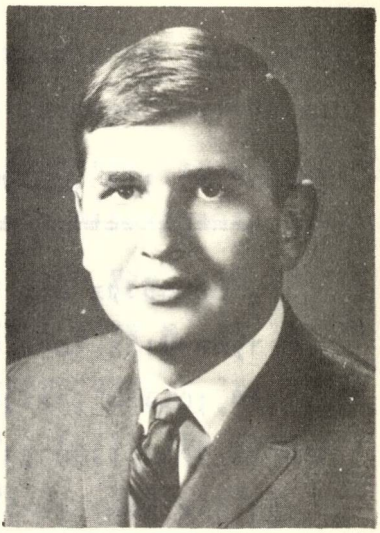
מיט א צווײ יאָר צוריק וועלן איך האָב באזוכט ישראל,בין איך געוועזן איבעראשט צו טרעפן אזויפיל לאנדסלײט.(כן ירבו) בײַם צוזאמענקום זײַנען געוועזן ארום 150 מענטשן. די זאל,קלײן,אומבאקוועם. דערקענט זײַער פיל פון מײַנע אמאָליקע פרײַנט און מיר האָבן זיך פאנאנדער גערײדט,אז עסוואָלט געווען כדאי א טראכט צו טאָן צו שאפן אן אײגן הויז אין ישראל וואו אונזערע פרײַנט,ווי אויך געסט זאָלן האָבן א היים,און דערמיט פאַרבײַקן די נעמען,געדענקניש פון אונזערע טײערע עלטערן און פאמיליעס. דאָרטן זאָל זיין אמיין דענקמאָל פאר אלע קדושים. פרײַנט ש זוסמאן איז געווען בײַ מיר און מיר האָבן זיך דורכגערײדט וועגן דעם ענין. איך קלײַב מיך דאָס יאָר צו זיין נאכ־אמאָל אין ישראל און וואָלט וועלן הערן די מינונג פון אונזערע רײכע לאנדסלײט איבער דער וועלט וועגן דעם פלאן.

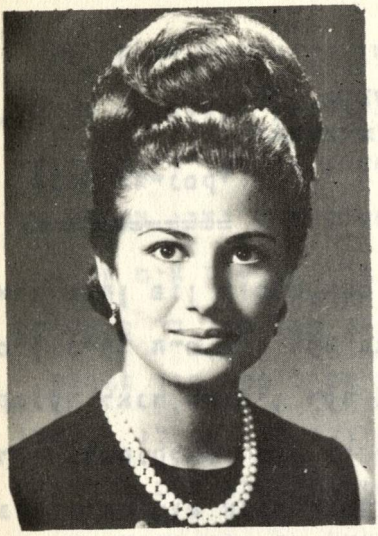
איך ווייל מאכן דעם אנהויב און בײַשטײַערן 5,000 פינף טויזנט דאלאר פאר דעם צוועק. בין זיכער,אז עס וועפונען זיך גענוג איבער דער וועלט,זשעלעכאָוער,וואָס וועלן געבן גרעסערע סומעס,ווי אויך א בײַסל קלענער פאר דעם הילפן צוועק. וואָלט פאַרשלאָגן א קאָמיטעט פון פינף,שמעון גובערעק זאָל אריין אין קאָמיטעט ווי אויך אנדערע וועמען איר וועט באשטימען.וואָלט אויך פאַרשלאָגן פון ישראל,יצחק בראנדווין לײבל גרײצער פון ניו יאָרק און די איבעריקע וועמען אלע פרײַנט וועלן אויסקלײבן. האָף,אז איר לאנדסלײט פון אומעטום וועט זיך באציען ערנסט צו מײַן פאַרשלאג. וואַרט אף אײער ענטפער טײערע פרײַנט.

‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡

איר קאָנט שרײבן דירעקט צו לײבושן אָדער צו מיר.

‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡

מזל טוב
xxxxxxxx

דוד סטין און,

סענדרי לאקסער

דער חתן,איז א זון

פון ש.שטינהענדלער

וואונטשן זיי פיל גליק.

די כלה,19 יאר אלט,גראדואירט מיט די העסטע אויסצייכענונגען אין ענגליש און פראנצויזיש. דער זון גיט אין פערטן יאר אוניווערזיטעט,שטודירט פראנצויזיש און ביזנעס אדמיניסטרישן.
xxxxxxxxxxxxxx

מזל טוב מינע ליבע פרינט משה און טאבטשע ביטעל צן די חנאים פון אייער אינקל. זאל זיין מיט נחת און גליק.

פאמיליע שטינהענדלער מאנטרעאל.
xxxxxxxxxxxxx

פרינט שרייבן:

איר פרעגט מיך וועגן בולעטין,זיער שין און מאכט דעם אינדרוק פון אן ערנסטן זשורנאל.מען פיערט איצט דר זשיטלאווסקיס יאר ציט. אזא זשורנאל וואלט באדארפט האבן אן ארטיקל וועגן דעם. אויך דארף מען צוציען נאך שרייבער ,אחוץ אונזערע.

שאיע טשעטשינארזש סאן פאולא

דער איצטיקער בולעטין,נאך בעסער פון פריערדיקן. לאמיר האפן, אז מיר וועלן קאנען אנהאלטן דעם בולעטין לכבוד ולתפארת פאר אונזערע לאנדסלייט איבער דער וועלט.דער שער בלאט און איבערהויפט דער איינהאלט,באמת א כבוד פאר אונז.עס צעמענטירט אונז אלעמען און ווערט א נר תמיד פאר אונז. זיט געשטארקט. אריה לעדערמאן

רמת גן ישראל

‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡

מײן פעטער שימעלע

xxxxxxxxxxxxxxx

שלמה בריינסקי (קאפיטל פון בוך: מענטשן פון זשעלעכאָוו)

אין שטעטן פון אומעט,וואָס באפאלן מיך און נאָגן מיט בענקשאפט אין מײן נײער היים,אין דער בארג־קער שטאָט פון דעם ווײטן דרום־אמעריקאנער לאנד,וואוהין דער גורל האָט מיך פארוואָרפן:אין מינוטן,וועלכע דער גלאָקנקלאנג פון די צענדליקער קלויסטערס דערמאָנען מיך,אז איך בין נישט אזא אָנגעלײגטער גאסט אין דעם קאטוילישן לאנד:אין דער סביבה פון ירדן,וואו מענטשן ווערן אָפגעשאצט לויט דעם ווערט פון די פעזעס וואָס זײ פארמאָגן: אין מינוטן פון פארצערנדיקער בענקשאפט גײט אויף אין מײן זכרון די לויטערע געשטאלט פון מײן פעטער שימעלע.ווי מיט טויזנטער פלעמלאך באלײכט ער און דערוואָרימט מײן צעוויטיקט געמיט.

ער איז נישט געווען,מײן פעטער,קײן אָנגעזעענער מענטש אף דער וועלט. זײן נאָמען האָט נית געקלונגען אין די צײטונגען.ער איז נית געווען קײן פירער פון א פארטײ און אפילו נית קײן דאָזאָר אין דער קהילה פון אונזער שטעטל.אָבער פון מײנע קינדער יאָרן אָן איז ער מיר געווען א טרייסט און אָנשפאר.

ער איז געווען מײן מאמעס ײנגסטער ברודער,דער פעטער שימעלע, און ער איז מיט גאָרנית געווען ענלאך צו די צווײ עלטערע פעטערס מײנע,וועלכע איך געדענק ווי בכבודיקע ירדן,מיט שײנע בשפעדיקע שוואַרצע בערד:ירדן וואָס האָבן געהאנדלט מיט וואָגענען,ווי מען האָט בײ אונז געזאָגט אף הורטאָווע סוחרים:ירדן,בײ וועמען דער פינף און צוואנציקער האָט נית געשפילט קײן ראָלע,אין וועמעס שטיבער די רחבה איז געווענען און געפלאָסן פון אלע זײטן.

פונקט ווי זײ זײנען געווען הויכע און בריטפליציק,איז מײן ײנגסטער פעטער געווען א קליינס און א דארס,מיט אן עטוואָס הויכע

פלייצע,וואס האט געמאכט זיין קאפ זינקען צווישן די אקסלן.להיפך צו זינע ברידערס הדרת־פנימדיקע בערד,איז זיין בערדעלע געווען אן ארימס, א שיטערס און צעווארפנס.פונקט ווי די צווי עלטערע ברידער זינע זינען געווען בעלי־פרנסות,ממש נגידים,אזוי איז שימעלע אלע יאָרן בעווען אן ארימאן און יעדע פאר יאָר געבינען די פרנסות.איך געדענק אים ווי א קרעמער פון א שפיז געוועלבל,ווי א צושטעלער פון מעל פאר די שטאָטישע בעקערס,ווי א סאדע־וואסער פאבריקאנט און ווי א שפיליטער פון ווארשע. און כאטש אסך יידן אין שטעטל האָבן געצויגן חיונה און אפילו געווארן נגידים פון אט די זעלבע פרנסות,נאר מין פעטער שימעלע האט זיך ניט געקאָנט דערהאלטן בי קין שום זאך.ניט חלילה ווייל ער איז געווען א פוילער אדער אשלימזל.גיכער איז עס דערפאר,ווייל ער איז געווען אינער פון די טרוימערישע נאטורן,וואס קאָנען זיך בשום אופן ניט אריינפאסן אין די ענגע פיר־איילן פון פארקויפן הערינג און א פלעשל נאפט.

שוין פון קינדווייז אן האָב איך אט דעם פעטער ליב געהאט דאס לעבן.ווען איך האָב נאר געהאט א פרייע מינוט,בין איך געלאָפן צו אים אין שטוב,ווייל אייביקע יאָרן האט ער געמוזט וואוינען נאר אין א דירה מיט א פאדווארזש,וואו עס זינען ארומגעאנגען הינער,גענז און קאטס־קעס: וואוסהאָט זיך געפאשעט א קאָזע און סאיז געווען א בודע וואו מהאָט געהאלטן צוגעבונדן צו א קייט דעם גאלן הונט,בריליק.דאס איז געווען אין דרויסן.אינעווייניק,אין שטוב,האָבן מיך גאלאָקט די אונטערשטע פאליצעס פון דער ספרים שאנק,וואס זינען געווען אָנגעפולט מיט אן א צאָל קליינע ספרימלאך מיט די וואונדערלאכסטע מעשיות פון צדיקים און, להבדיל,כישופמאכערס. קליין זינען געווען אט די ספרימלאך,געדרוקט אף שלעכט פאפיר.זיי זינען געווען אין ייִדיש און אין לשון קודש.אָבער מין פעטער האט זיי געהיט ווי אן אויג אין קאפ,שטנדיק האט ער געהאלטן אין אין צוקויפן נייע.מוכרי־ספרימניקעס האָבן אים גוט געקענט און צוגעשטעלט אים די מעשיות,אף וואס ער פלעגט אויסגעבן די לעצטע גראשנס,און בי די ספרימלאך פלעגט ער אויפזיצן גאנצע נעכט.מיט מיר האט ער זיך

האָט ער זיך געטרעפן רושם פון די דורכגעלייענטע מעשיות,נאָך
היינט זע איך דעם גלאנץ פון זינע שוואַרצע אויגן,ווען ער האָט מיר
געגעבן איבערצולייענען די מעשה פון א מסזר א תלמיד חכם:נא ליען,
זייער משיקאווע ;אז מען טאָטע פלעגט זיך בייזערן אף מיר פאר וואָס איך
ליג ארין אלע חושים אין די מעשיות,און דער פעטער שימעלע איז
פונקט געווען דערבייפלעגט ער זיך א שמעדיקער אָנרופן:אָוודאי דאַרפ-
סטו,שלמהלע,ניט מבטל תורה זיין. אָבער דו שמעון (מען טאָטע האָט אויך
געהייסן שמעון)דארפסטו אויך ניט אין גאנצן מבטל זיין דימידות און
מופתים פון אונזערע גרויסע צדיקים.נשקשה,פון חוזה פון לובלין
אדער א קאָזשעניצער מגיד,ווען ער זיך קיין שלעכטס ניט אָפלערנען.וואָס
ארט עס דיך,אז ער לייענט נאָכן לערנען ? רחמנא לבא בעי--ער האָט
געשמייכלט מיט זיין ליבלאכן און וואַרימען שמייכל.

און כאָטש מען פעטער איז געווען א שוואכער,האָט דאָס אים ניט
געשטערט צו טרוימען די גרעסטע און געוואגטסטע חלומות.טיילמאָל פלעגט
ער מיר פארטרויען זינע פלענער.

--זעסטו,ווען דער אייבישטער העלפט מיר און איך נעם ארויס
דאס גרויסע געוויינס,וואָלט איך געקויפט ישראל זוסמאנס פלאץ לעבן
ישראל דודס געוועלב און כוואָלט אויפגעשטעלט א דרי שטאָקיג הויז מיט
א סך דירות און קראָמען.באלד האָט ער זיך מיושב געווען:

-דעם פלאץ מיט די קראָמען און מיט די רעשט זיבן גליקן,ווען
ער לאָזן פאר עמיצן אנדערש,ער אליין וועט בעסער פאָרן קיין ארץ ישראל
דאכט זיך קויפן א קאָלאָניע און אליין באארבייטן די ערד.

וויזט אויס,אז דער חלום צו ווערן א קאָלאָניסט אין ארץ ישראל
האָט ער געטראָגן אין די טיפענישן פון זיין נשמה אין משך פון לאנגע
יאָרן.אונאז דאָס גרויסע געוויינס האָט בשום אופן ניט געוואָלט אריינפאלן
צו אים אין די הענט,האָט ער געפרואווט פארווירקלאכן זיין חלום אף אן
אנדער אופן.אין א שיינעם טאָג האָט ער זיך אויפגעהויבן און אווק
קיין וואַרשע,זיך פארשריבן אין א חברה,וואָס קויפט ערד אין ארץ-ישראל.

ער האָט אײַנגעצאָלט פּינף און צוואַנציק רובל און אהײַמגעפֿאָרן א
ביכעלע,וואו עס איז אף לשון קודש געווען באשריבן די תקנות פון
דער חברה.

איך וועל נית פֿאַרגעסן ינעם שבת נאָכן שלאָף,וען מײַן
טאַטע,דער פּעטער שימעלע,משה דוד שוחט און נאָך עטלאכע יִדן זיַנען
אַרויסגעגאַנגען אף דער לאָנקע הינטערן בית עזלם כאפן אביסל דעם
אָטעם.איך בין מיטגעגאַנגען און געטראָגן דאָס ארץ ישראל ביכעלע
(הינטער דער שטאָט,טאָר מען נית טראָגן)וואָס מײַן פּעטער האָט געהיט
וי אן אויג אין קאָפּ. אלע האָבן זיך געזעצט אונטער א בריט־פאר־
צווײַגטער אלטער וערבע.דער הימל איז געווען לויטער בלאָער,די לאָנקע
טיף גרין,פון דערווײַטנס האָט מית שטאָלענע וואסערן געבליטשטשעט א
שמאָל טײַכל.געזעסן האלב אויפגעזויגענע,אַנגעלענט אָנעם שטאם פון
בוים און זיך געדלובעט די צײַן נאָכן שבת אויבסט,האָבן די יִדן
אויסגעהערט וואָס דער פּעטער שימעלע האָט ארויסגעלײענט פון ביכל.
עס האָט זיך עפּעס געווענקט הערצער.בליקן האָבן זיך פארחלומט געט־
ראָגן צום עק האָריזאָנט,וואו די זון האָט שוין פלאַסיק אָנגהויבן
באפארבן די לופֿט.מית דער שקיעה האָבן די געדאנקען זיך אוועקגעט־
ראָגן וויט־וויט,צו די פעלדער און צו די בערג פון יהודה.אז סאיז
אין מיטן דערין אָנגעקומען פון זיַן שפאציר דער שטעטלשער גביר
און איז געוואויר געווארן פון וואָס יִדן שמועסן,האָט ער ארויפגערוקט
דאָס סאמעטענע היטל אפן שטערן,זיך ענוסען וויַשן די בריל גלעז־
לאך און געזאָגט:וואָס,עטע ר״דט פון ארץ ישראל;גלײבטע מיר יִדן,אז
איך וואָלט אליין אויך געפֿאָרן.סאיז א גרויסע מצוה מקיים צו זיַן דעם
געבאָט פון ישוב ארץ ישראל...־און געגעבן א נגידישן קרעכץ.
...און אז יִדן באלמעלאָכעס האָבן זיך דערוואוסט,אז דער קלײַנער
שימעלע האָט זיך פארשריבן אין אן ארץ ישראל חברה,זײַנען זיַ ע־
קומען געווואויר ווערן,וואָס דאָס איז אזעלכעס. מײַן פעטערס שטוב איז
אויפֿגעראנאכט פול געווארן מיט מענטשן מיט אויסגעשמירטע,מיט טראָן
פארפעצטע לעטניקעס און נאָך נית געוואשענע הענט.זײַ זיצן שווערע,

מיט ערנסטע פנימער און הערן אויס וואָס דער פעטער דערצײלט.ער וויל שוין אקוראט וויי אזוי דאָרט וועט אויסזען,וואָס פאר א היזער מען וועט בויען,וויפיל קי,ציגן,שעפסן און אײזלאך יעדער אינער וועט פארמאָגן.געהערט אזוינס האָבן ײדן מיט פארטיפטער כוונה זיך געוויסט דעם שווײס פון די שטערנס. אין ברוסט האָט זיך עפעס גערירט, ווי עס וואָלט געווען א וויידער קול פון יענע אלטע צײטן,ווען ײדן האָבן געאקערט ערד.א שײן פון באגײסטערונג האָבן אָפגעגעבן זײערע אויגן. שלום דאָמב,א הויכער מיט צעוואקסענע פלײצעס,מיט א געלער באָרד און מיט א פנים אין גאנצן דורכגעפעטצט פון טראָן האָט מיט א האנט ווי א בערט,געגעבן א זעקאָין טיש ארײן,אז די שויבן פון די פענצטער האָבן א ציטער געטאָן:„געגוג ײדן,געגוג זיך געווײקט אין טראָן און אין סמאָלע. לאָמיר פאָרן,שימעלע! -פארשרײב מיך אין דײן חברה,פינף רובל האָסטו שוין,שימעלע.“

אסך ײדן האָבן זיך פארשרײבן דעמאָלט.מײן פעטערס פנים האָט געלויכטן,וואָס אָט ווערט זײן טרוים שוין מיט די הענט אָנצונעמען.

אָבער,ווי,אויך דער טיף-אויסגעוואָרימטער חלום מײן פעטערס,איז קיינמאָל נית פארווירקלאכט געוואָרן. פונקט ווי עס נית געווען זײן שולד,וואָס די צוויי זומערן,ווען ער האָט געמאכט סאָדע וואסער,זיינען געווען אזעלכע קאלטע,אז מענטשן האָבן גיכער געזוכט א גלאָז היסע טיי אידער קאלטע וואסער:פונקט ווי עס איז נית געווען זײן שולד,וואָס זײענדיק א שפילטער,זיינען באנדיטן אמאָל באפאלן זײן ווענעלע וואָס האָט אים געפירט צו דער באן-סטאנציע,אים צוגענומען ביזן לעצטן גראָשן,און מען האָט אים אהיימגעבאכט קוים א לעבעדיקן.און אזוי איז נעבעך נית געווען זײן שולד,וואָס דווקא אים האָבן די בעקערס נית באצאָלט פארן מעל,וואָס ער האָט זיי צוגעשטעלט,כאטש ער האָט אין דעם געהאט אריינגעבראָקט מער ווי הונדערט רובל און קײן גביר איז ער אודאי נית געווען. דערצו האָט זיך נאָך געיאוועט די ערשטע וועלט מלחמה און פון אלע גליקן האָט זיך אויסגעלאָזט א טײך.

אוודאי, די מלחמה האָט מײן פּעטער געטראָפן מער ווי אסך אנדערע. ניט ער איז געווען דער מענטש פון לויפן און יאָגן זיך, ווי סהאָט זיך געפֿאַרט, כדי צו קאָנען דורכלעבן, ניט ער האָט געקאָנט האנדלן און וואנדלן און ניט געקאָנט שמוגלן. די נויט האָט זיך אלץ מער איינגעוואָרצלט אין זײן שטוב. עס איז געווען שווערער פון טאָג צו טאָג. דער פֿאַדואָרזש, וואו עס איז שטענדיק געשטאנען א גערויש און געפֿיל- דער פון די בעלי חיים, וואָס האָבן זיך דאָרטן אויפגעהאלטן, איז איצט געלעגן א פארוויסטער, א געשטאָרבענער. אָט זע איך אים ארומשפּרײזן איבער דער שטוב. ער איז שוין אויסגעדארט, איינגעשרומפן. דער קאָפּ נאָך טיפער פארזונקען אין די אקסלן. פון צוויטן שטיבל הערט זיך א גסיסה כאָרכלן פון זײן יערק יונגל, וואָס נאָך א גאנצן ווינטער קרענקען, מאטערט ער זיך שוין דעם דריטן טאָג און קאָן ניט אָפּשאָרבן. די מאמע זינגט האָט מען מיט געוואלט ארויסגעפֿירט פון שטוב. איך האָב דעם פּעטער ניט געוואָלט איבערלאָזן איינעם אליין, שטי איך אָנגעלײנט אין א וואנט, די אויגן אראָפּגעלאָזט. איך האָב סורא געהאט זיך צו טרעפן מיט זײן בליק, ווײל באלד וועל אַיך ארויספּלאצן אין א געוויין.

און וויידער גיט אויף אין מײן געמיט יענער נאָכמיטאָג, בשעת מיר זינגען צוריקגעקומען פון בית עולם נאָך דער לויה. איך בין געווען איבערפולט מיט צער, וואָס איך האָב שוין ניט געקאָנט מער איינהאלטן, און איך האָב מיך ספאזמאטיש צעקלאָגט. ער האָט מיך אָנ- גענומען פאר א האנט, צוגעפֿירט צו דער ספֿרים שאנק, און אויפזוכנ- דיק א סדרש פליאה מיר אָנגעהויבן לײענען א קאפיטל ווען געלײטער טע נשמות פון קינדער, וואָס פליען ארויף גלײך צום כסא הכבוד.

ווי זײן שטיגער איז געווען, האָט דער פעטער איצט זיך צע- וואריסט וי דעמאָלט, ווען ער האָט פון ביכעלע געלײענט ווען ישוב ארץ ישראל, און פאמעלאך, פאמעלאך מיך באראיקט. פון וואנען האָט זיך געגומען צו אָט דעם איינגעהויקערטן "דעלע אזא גיסטיקע גבורה?

יאָרן ,יאָרן זיינען שוין פארגאנגען זייט יענער צייט. איך האָב דיך געלאָזן,פעטער,ערגיץ אין א שטיבעלע א דלד־אמותדיקס,ערגיץ אף ניזקע גאס אין ווארשע. איך בין אוועק אין דער וויטער פרעמדער וועלט.איצט ווייל א נייער המן אונז אלע אומברענגען,דיין גוף,אויס געדארטן,האָט ער שוין דערגרייכט. אָבער דאָס ליכט,וואָס שיינט ארויס פון דיין געשטאלט,וועט קיין שום המן ניט זיין אומשטאנד אויסצולעשן. כגלויבּ דאָס באמונה שלימה,ליכטיקער פעטער.

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx
xxxxxxx

ינגוארג פון זשעלעכאוו געווען צעטיילט אין פארשידענע
פארטיען און גרופירונגען,און דאָך טאָרבליבן הארציקע פריינט.
שלמה ברינסקי ע"ה,חנה מלכה ברינסקי...אין קאָלאָסביע.
ריוטשע סטאָלאָוויטש־קאָסמאן .... ארגענטינע.
מעסינגער און שרה שאליט ,זיין פרוי – פראנקריך.
– דערמאָרדערט פון די נאצישע מערדער.

מזל טוב מזל טוב

מזל טוב,און א גליקלאך צוזאמענלעבן דאָס פּאָרל אין פּא
פראנקריך;רעימאָנד און מרים, הערצבערגער סימאָן און הינדעלע,
די באָבע איז חוה בוימאייל,א שוועסטער פון הערשל און שאָלעק.
מיר וואונטשן אלע,דאָס פּאָר פּאָלק,די עלטערן די באָבע-פיל נחת.
פרידע,הערשל,עלקעלע און דיק,שאָלעק,אסתר,הינדעלע און וואָלט,
שרקעלע און מאָרטי,נינגעס און שמעון בארון. אסך סך יאָרן
פון גליקלאך צוזאמענלעבן,און דער באָבע וואונטשן מיר-צו
דערלעבן צו פירן זייער קינדער צו דער חופּה.

מענטשן פון זשלעכאו.

פון שלמה ברינסקי

הקדמה שמעון גובערק

יעקב פעלהענדלער (ישראל)

מיט ציטערדיקע הענט נעמען מיר,דער לעצטער דור פון זשלעכאו,דאס בוך פון שלמה ברינסקי. דאס בוך,לויט שמעון גובערק,א נאנטער חבר העכער דרייסיק יאר,איז געווען ברינסקיס שרייבערישער פארמעסט צו פארבינדן די אכזריותדיקע פארלענדטע ירדן פון זיין באליבטע היים."

אין פאר דינע אויגן,אין דין זכרון גיט אויף דער פילפארביקער רעגנבויגן פון זשלעכאוער ירדנטום,אויך דינע נאנטע אומגעקומען דורך די נאצישע מערדער. און טיפער וי דער ים איז דער צער און וויטיק,און ארים איז די מענטשלאכע שפראך אויסצודריקן דעם כעס און פין. און וואס וויטער מיר דערוויטערן זיך פון חורבן,אלץ נענטער און טיערער ווערט אונז דער לעצטער דור,דער דור פון חורבן,דערפאר, איז דערביער שלמהס בוך מסש א קוואל פון געפילן און בינקשאפט וואס ווערט אויפגעוועקט צו יענער פארשניטענער וועלט.

כמעט אומעטום,אין אלע צייטן,האט דער מענטש געשטרעבט צו צוויי זאכן: פרייהייט און א בינקשאפט צו דער אייגענער נעסט,געבורט פלאץ. פיגל פליען אוועק אין וינטער פון זיערע היימען,געדינקען אבער,צוריקומען אזוי שנעל וי עס באווייזט זיך די ערשטע וארימע זון שטראלן.עס איז,די וארימקייט פון זיער נעסט וואס עס ציט זיי אהיים. די בינקשאפט שלמהס,איז דער שליסל צו פארשטיין אין די זייטלאך געוויסמעט די דאזיקע ליבשאפט:"אין דעם זיג-זאגישן לעבנס וועג מינעם,פון דעם היימישן וארימען שטעטל זשלעכאו ביז דעם קאלטן בארגיקן באגאטא,וואוהין איך בין פארווארפן געווארן,"האט ער געטראגן די אייביקע ליבע צו דער נעסט פון זיין געבוירן ארט.*

דאס בוך גיט אונז א געלעגנהייט צו געדינקען ווי־פיל פאטענציעלע מענטשן מיט טאלאנט אונזער שטעטל האט אריסגעגעבן. אונזער בי־שטיער צו דער ייִדישער ליטעראטור, יצחק מאיר ווייסענבערג, יחיאל לערער און שלמה ברינסקי. און לחיים ארוכים, אונזער רעדאקטאר און היסטאריקער וואלף יאסני. אפן קאמפס פראנט, געגנראל משה צדוק זל און אפן געזעלשאפטלאכן פאליטישן פראנט, דער ראטמאן לייבוש ווייס. אויך דער געוועזענער דעפוטאט און היגטיקער מאיר שלום זוסמאן.

דאס איז א טייל פון מענטשן מאטעריאל וואס זשעלעכאוו האט ארויס געגעבן. טא ווערשע איז בכוח צו מעסטן די פארבאַרגענע טאלאנטן וואס זיינען אומגעקומען: ----------

שמעון גובערעק, זיינדיק א פריינט ברינסקיס אזוי־פיל יאָרן און מיטגעאנגען כמעט דעם גאנצן פראצעס, וועג, פון ברינסקיס וואנדערו־נגען, זשעלעכאוו "ישראל־ באַגאַטא, איז דער פאסיקסטער מענטש צו מאכן א חשבון הנפש פון זיין נאנטן חבר און פריינט. און ווי שמעון שטעלט פאָר זיין חבר, פילן מיר אלע, די וואריאקייט, הארציקייט און גע־וואלטיקן רעספעקט וואס ער פילט פאר ברינסקין.

****

אין זיין הקדמה מאכט גובערעק א שפאציר איבער ברינסקיס לעבנס וועג. דער פרילינג שלמהס הויבט זיך אן אין זיין טאטנס הויז. א פרומע, רעליגיעזע שטוב פון רב שמעולע שוחט, וואו אלץ איז געווען ארומגעצויגט מיט שטרענגע רעליגיעזע גדרים. דאן די השפעה פון זיינע מלמדים, וואונדערבאר געשילדערט אין זיין קאפיטל פיר, ישיבה, טאטע און מאמע האפן צו מאכן פון אים א רב. אָבער, ניט וויינטן בלאזן אין שטעטל, א רענעסאנס אין שטעטל, ציוניזם, סאציאליזם און אונזער מחבר ווערט באוירקט פון די דאזיקע ניע, רעוואלוצ־יאנערע געדאנקען פאר יענער צייט. ברינסקי מאכט דעם קאמף פאר א בעסערן מארגן פאר אונזער פאלק, פאר דער גאנצער מענטשהייט - זיין עמוד האש.

שפעטער, אדאנק יחיאל לערער, ווערט ער ארייגעצויגן אין דעם ליטעראריש קריז וואס האט זיך געווארימט ארום א מ ווייסענבערג

שפעטער,ווערט ער אריינגעצויגן אין ליטעראריש קריז פון אזעלכע
יונגע שרייבער וי:ישראל שטערן,עוזר ווארשאווסקי און שמעון האראנטשיק.
און בשעת יחיאל לערער האט געשפט פון אונזער אייבקן קוואל,חנך,און
הויפטזעכלאך רעליגיעזע שריפטן,האט שלמה געצויגן זיין שפפערישקייט
פון טאג טעגלאכן ארום.זיין קאנווע,הויז,חדר,שכנים,שניידער,שוסטער,
בכלל,דער געוויינלאכער,פשוטער יד,אלע קליינע מענטשעלאך,וואס טראגן
זייער גורל מיט ליבשאפט,כאטש פארבונדן מיט אזויפיל צער און פיין.

זיין שטאף,ליטערארישער געווענ,איז גענומען פון דער זשעלעכאווער
וירקלאכקייט. דאס שטעטל איז געווען די שווארצערד,ווי שלמה פלעגט עס
רופן,פון דער יידישער ליטעראטור אין 19טן און 20טן יאר הונדערט.

****

אין זיין בוך,מענטשן פון זשעלעכאוו,זעען מיר טיפן און געש-
טאלטן וואס די צייט האט זיי פארבלאסט אין אונזער זכרון,און איצט
האבן זיי וויידער אויפגעלעבט און געווארן פריש און צאפלדיק.
דאס איז אונזער שטעטל אין מיניאטור. און ווי די טראפנס,אזוי דער
ים.

מיר פילן דאס פלאטערן פון די שבחדיקע יידן,נאך א שווערע ווארא-
האניע און זארג פארן שבת,ווערן פריטיק אף דער נאכט דערהויבן.
זיצן ביים רבים טיש הערן זיין תורה,מינט אליין פליען אין די העכסטע
הימלן צוזאמען מיטן הילקן. דארטן זעען מיר אלץ,יידישע גייסטיקייט,
חלומות שטרעבונגען פון דעם וואכעדיקן יד,וואס מיטאמאל ווערט גע-
לייטערט און דערהויבן. די וועלט פון אסונה ווערט שיין באשריבן אין
טייל פון חודש אלול.די אטמאספערע,א קאלטע,די נאטור אויך א
טרויריקע,טריבע,און די יידן ציען זיך אין בית המדרש זאגן סליחות.
און ניט געקוקט אפן אנטיסעמיטיזם,דיסקרימינאציעס,דער יד בויגט
זיך ניט אונטער די שמיץ,ער טראגט שטאלץ זיין גלויבן,האפענונג אין
בעסערן מארגן.

****

דאס בוך איז אינגעטיילט.אין דרייצן קאפיטלן. היים,שכנים,
מלמדים,אריסטאקראטן,ארבייטער,פראסטע אינפאכע יידן,א א וו.
און פון אלע געשטאלטן,טיפן,געשילדערט אין בוך,זעען מיר אויך,מיר
גייען דורך די אלע סטאציעס פון בריינסקיס גייסטיקע אנטוויקלונג,וי

אויך זײַן שטאפלדיקע רײַף ווערן. פונקט ווי די רינגען פון א בוים דערציילן אונז פון זײַן אלטקײט.דער לעבנס וועג פון זינע העלדן,פון אים אליין,איז דער וועג פון א גאנצן דור ווָאס האָט זיך געריסן אין דער בריטער וועלט.

לויט דעם צײט אָפשניט,מאכט עס דעם איינדרוק,אז ברינסקי,פונקט ווי יחיאל לערער האָט זיך געגרײט צו שרײבן א צווײט בוך ווָאס זאָל ארומנעמען דעם שפעטערדיקן טײל פון זײַן לעבן,די באוועגונגען,סאָצ. פאָליטישע ווָאס האָבן ארויפגעלײגט זײער חותם אף אים ווי אף זײער פיל פון אונז. האָט דער טויט א סוף געמאכט צו זינע פלענער.

****

שטיל און רואיק איז זיך געפלאָסן דער קוואל(זדראי)און אויך אזוי דאָס לעבן פון די מענטשן,טיפן פארײביקט אין זײַן בוך. לאָמיר אים אליין לאָזן רידן צו אײַך. א שבת פארנאכט

דער ווָאנט זיגער האָט אויסגעקלינגען פינף.אין שטוב איז שטיל. א געדיכטע פינצטערניש פארהילט אלץ ארום. דאָס קלינגען פון זיגער האָט מיך אויפגעוועקט.אין דער ערשטער רגע בין איך אינגאנצן פארשלונגען פון דער פינצטערניש ווָאס האָט אלץ אינגעזאפט אין זײַן געדיכטקײט. איך בין איצט נית מער ווי א טראָפן ווָאסער ווָאס ווערט פארלוירן און אינגעזאפט פון א ריזיקער שוואָם. א פאָר מינוט שפעטער דער פיל איך אלץ מער מית מין חוש מער ווי מית מינע אויגן א קארגן שין פון ארָאפגעדרײטן לאָמפ פון עס שטוב. די שין גנבעט זיך ארין דורך דער שפאלט פון דער אָפגעלענטער טיר פון שלאָף צימער ווָאס דער טאטע האָט אויפגעצויגט מית א ווענטל,כדי ווען ער שטיט אויף אין דער פרי זאָל ער קאָנען עוסק זײַן אין זינע ספרים ניט הארט בים בעט.דער טיק טאק, שנידט די ארומיקע שטילקײט,דאָס זעקס יאריקע ינגל ווערט ארומגעכאפט מית א מאָדנע שרעק ווָאס טראָגט זיך סי פון דער פינצטערניש און סי פון דער שטילקײט פון דעם אומהיימלאכן דרויסן אין ווינטערדיקן פרײטיק צו נאכטס. אין כאָטש אין בעט איז געגוג ווארים,שוידער איך אויף אינגאנצן פון שרעק ווָאס עסט זיך אין אין מיגאנץ ליב און לעבן.

****

אין די קאפיטלן מלסדים,זעען מיר די ערשטע גיסטיקע השפעה אף אים. ער זאפט אין זיך אין די עכט רעליגיעזע דערציונג וואָס איז געווען דער וועג פון אונז אלעמען. ער זעט און שילדערט די יִדן וואָס ארבייטן זייער שווער כדי צו פארדינען דאָס שטיקל ברויט. פאריאָגט,פארהאַווט, און מיר זעען די געוואלטיקע סימפאטיע וואָס פונזער מחבר האָט פאר זיי. וי וואַרים מענטשלאך ער זעט זינע העלדן,און עס איז דער שענסטער שיר השירים אין קאפיטל פינף וואָס ער זינגט אוים פאר זיי. שוסטער, שניידער,קאָוואלעס,סטאָליארעס,גארבערס,טרעגער,אלע טוען פראָדוקטיווע ארבייט און בויגן זיך אונטער דעם טאָג טעגלאכן שווערן לעבן. מיר זעען אויך די סאָציאלע איינשטעלונג פון שלמהן,וואו ליגט זיין הארץ און סימפאטיע. די סימפאטיע צו די אונטערדריקטע האָט ער אויך ארויסגעווייזן אין זינע דערציילונגען שוין אף דער קאָלאָמביאנער ערד.

****

א גיסטיק פארגעניגן צו לייענען זיין קאפיטל„אריסטאָקראטן". ער שילדערט דרײַ געשטאלטן וואָס קריצן זיך אין אין זכרון. איר פילט וי שלמה האָט געטראָגן א געוואלטיקע ליבשאפט צו זינע העלדן,וואָס די צייט האָט ניט געקאָנט אָווישן זיי פון זיין געדענקניש. איבערלייענען דאָס קאפיטל וי אויך די אנדערע,איז פונקט וי טרינקען גוטן ווין.

„מענטשן פון זשעלעכאָ" איז געווען דער לעצטער חלום פון שלמה בריינסקי זיך אומצוקערן גיסטיק צום וואָרצלדיקן לעבן פון אמאָל. (שמעון גובערעק) וועגן די מענטשן פון זשעלעכאָ,האָט ער אָפט געריידט מיט בענקשאפט.דאָס דערשינען פון דעם בוך,וועט אין א געוויסן זין אונז צוריקערן צו דער וואַרימער היים פון ב. דער הארציקער יִד און ערלאכער שרייבער,וואָס האָט תמיד געדענקט וועגן א מצבה אף די־אומגעבראכטע יִדן פון שטעטל. לאָמיר זשע באטראכטן דאָס בוך וי אזא מצבה. א געדענקניש נאָך דעם פארליטקטן זשעלעכאָ. אויך אן אנדענק פון א פיינעם דיכטער."

זיי געשטארקט סיין ליבער פריינט און חבר פאר דער מחנה פאר דיין ליבן טיערן לעבנס פריינט וי אויך פאר אונז פון זיין דור.

****

איבערגעדרוקט פון דער טעגלאכער „ידישע פרעסע"
אין בוינעס אירעס ארגענטינע.

צווייטער העפטן „זשעלעכאווער בולעטין"
xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

בײדע העפטן „זשעלעכאווער בולעטין" ברענגען ארויס אײגנארטיקע משפחהדיקײט פון די זשעלעכאווער לאנדסלײט, וואס זינען צעוואַרפן איבער אלע לענדער פון דער וועלט און דאָך האלטן זיך ווי אין גרויסע פאמיליע. אין דעם בולעטין רײדט זיך אפילו וועגן א נוסח זשעלעכאווער אידער „זשעלעכאווער אימפעריע" און מען קאָן זאָגן, אז אין פרט פון פאמיליארישקײט מערקט זיך טאקע א נוסח וואס גיט סך אנדערע לאנדסלײט פארמאָגן דאָס.

אין די בולעטינען זינען פאראן זײער אינטערסאנטע מאטעריאלן סײ וועגן פארשניטענעם פוילישן ייִדנטום, סײ וועגן דעם לעבן פון די יוצאי זשעלעכאווער אין דער גאנצער וועלט. עס רײדט זיך אפילו אין די בולעטינען וועגן זאמלן מאטעריאלן צו דער געשיכטע פון די זש. לאנדסלײט אין זײערע נײע היימען. דער דאָזיקער געדאנק וואס איז אינספירירט געוואָרן דורך ד"ר יעקב שאצקי ע"ה איז זיכער זײער א גוטער און עס איז כדאי - צו וויסן, אז אינזיקע זש. ווי דער שרײבער שמעון גובערעק פון באָגאָטא און אנדערע, האָבן שוין אסך געטאָן אף דעם געביט.

זשעלעכאווער, די שטאָט פון איטשע מאיר וויסענבערג און אנדערע גרויסע פערזײנלאכקײטן, איז א טײל פון פוילישן ייִדנטום, און דעם פוילישן ייִדנטום זינען געווידמעט די ויכטיקע ארבײטן פון ד"ר העשיל קלעפפיש. פאראן אויך אן ארבײט וועגן חורבן תקופה פון שאלעק וואס לײענט זיך מיט אינטערעס.

גאָר ויכטיק איז אָבער דער מאטעריאל וואס דער בולעטין ברענגט וועגן דעם לעבן פון די זשעלעכאווער אין ארגענטינע, אויסטראליע, ישראל, פראנקרײך, קאַלאָמביע, קאסטע ריקע, פאנאמא און די פארײניקטע

-שטאטן. די זשעלעכאָווער שרײבן זיך דורך אין זײערע בולעטינען הי-
מישלאך און רופן זיך בלויז בײ די ערשטע נעמען ווי מען איז געוואוינט
צווישן משפחה.אזוי למשל ווערט זײער אָפט דערמאָנט דער לאנדסמאן לייבוש,
וואָס איז זעט אויס, א צעלטראלע געשטאלט צווישן די זשעלעכאָווער.אזוי
ווערן אויך דערמאָנט אנדערע.און עס באקומט זיך דער אײנדרוק ווי די
גרויסע פאמיליע וואָלט זיך צוזאמענגעטראָפן אף די שפאלטן פון די
בולעטינען און זיך הארציק דורכגעריידט ווען בשותפותדיקע ארבײט,
ליידן און פריידן.

מיר טרעפן אויך אין די העפטן א גאנצע רײע ארגענטינער חושבים,
כדאי צו דערמאָנען,אז אברהם ראָכווערגער און גאָדל נאכטיילער זינען
די קאָרעספאָנדענטן פון ארגענטינע פארן בולעטין. בכלל געזומען,איז
דער בולעטין אינטערסאנט ניט בלויז פאר זשעלעכאָווער,נאָר אויך פאר
אנדערע לייענער. xxxxxxxxx

א דאנק פאר די פרײנטלאכע ווערטער. רעד.

שרײבט אונזער בן שלום,ישראל:

דער אויסזען,קאָליר,שער בלאט,ווונדערלאָך.דער אינהאלט מחיהדיק.
אפשר ווָאלט איר אריינגעשטעלט די נײעסן,לאָקאלע,אנאָנסן גראָטולאציעס,
צווישן די ארטיקלן אנשטאט אלע אף אין פלאץ. ווָאלט אויך ווען זינען
אזוי ווי אסאָל,די אדרעסן פון אונזערע פרײנט איבער דער ווען. זײט
געשטאלט. ==========

א פרײנט פון ניו יאָרק,ניט קין זשעלעכאָווער שרײבט:
באסט געוואָרן אנגענעם איבערראשט. די ארטיקלן,אָפהאנדלונגען,קאָנגרעס
ניט פארשעמען אין די בעסערע זשורנאלן. איר זײנט אפשר די אינציקע
לאנדסמאנשאפט(און אזעלכע האָבן מיר געזוג דאָ אין די שטאטן) ווָאס
טוט אזא "אינטערנאציאָנאלע" ארבײט,כמעט א ווען אָרגאניזאציע. זײט
געבינטשט אין אײער ארבײט. xxxxx

א פרײנט שרײבט: איך הויב אָן צו ווערן כמעט א זשעלעכאָווער,יעדער
נומער ברינגט מיך נענטער צו אײך און צו אײער ארבײט.

אסתר אלטמאן פאנאמא

מענטשן פון זשעלעכאוו
פון שלמה ברזינסקי

איך קלײב מיך נישט צו שרײבן קריטיק וועגן בוך. דאס לאז איך איבער פאר דיפראפעסיאנעלע שרײבער.

מיך געשלאגן מיט דער דעה, צי זאל איך עפעס אנשרײבן פארן בולעטין. וויל איר וויסן דאך, אז מיר האבן געניג שרײבער אין אונזער פאמיליע. אבער, דערהאלטנדיק דאס בוך פון אונזער פרײנט שמעון גובערעק, און איבערלײענדיק פיל איך וויא א לײענער צו זאגן עטלאכע ווערטער.

יעדע געשטאלט אין בוך איז לעבעדיק געשילדערט, אזוי וויא פון מארמאר אויסגעהאקט. איר דערזעט די מענטשן פון שטעטל מיט אלע זײערע שוואכקײטן און מעלות. שלמה האט ליב זינגע העלדן, טאג טעג-לאנג וואס שלעפן דעם עול פרנסה, אדער אנדערע פראבלעמען וואס דער גורל האט אף זיי ארויפגעלײגט. זיי טראגן דאס מיט נאטירלאכקײט אן באקלאגן זיך אף זײער דאליע. מיר זעען זיין שטוב רעליגיעזע דעם פרומען טאטן און מאמע וואס פירן זיך לויט דער טראדיציע פון אן אינגעפונדענעם ייִדיש לעבן פון דורות. צדקה איז א טײל פון זײער שטוב, פונקט וויא פון פיל אנדערע. יעדן האבן געהאלפן, געשיקט פעקלאך שפײז צו אנדערע, אפגעשפארט פון זײער אײגן מויל. א שטריך, א זעלטענער פון אונזערע עלטערן. שלמה האט ליב זינגע העלדן, איר פילט דאס אין יעדע שורה זינגע.

שלמהס חויז האט מיך ווידער איבערגעטראגן אין דעם אמאליקן שפרודלדיקן לעבן, אין אונזער שטעטל מיט וועלכע איך האב מיך געזעגנט אין יאר 1933, געזעען דאס צום לעצטן מאל. דאן נישט געוואוסט אז עס גרײט זיך אזא אומגליק אף אלע אונזערע נאנסטע און טײערס טע.

ער שילדערט זײַנע שכנים און איר ווערט נאָענט מיט זײַ.עס דוכט זיך אז אזוי האָבן אויסגעזעען,געלעבט אײַרע אײגענע שכנים.

דער טויט פון זײַנס א חבר,געשילדערט מיט זײַן פּען,איז באמת, א שטיק לעבן,אײַערלעבונג,צער און וויטיק וואָס ווערט אײַער אײגענער. בלויז אין עטלאכע שורות און איר האָט פאר זיך אן אויסגעהאקט בילד פון א מענטש אין זײַן סוף...

דעם רבינס הויף. ער באשרײַבט א חתונה און איר דערזעט וי אָריגע ייִדן,טרעגער,שוסטער,פּראָסט ייִדן פון א גאנץ יאָר,ווערן פארוואַנדלט אין חתנס געוואַרדיע מיט אלע פּיטשעוקעס,כמעט וי געגעראלן... וויפיל באהאלטענע כוחות געוועזן דאַרטן אין אונזער אָריגן שטעטל,אזויפיל פארבאָרגענע ענערגיע וואָס האָט זיך פון צײַט צו צײַט אדורכגעריסן און געקומען צום אויסדרוק.אלץ,אלץ באשרײַבט אונזער בריינסקי מיט פיל ליבשאפט און טאלאנט.

****

בעל מלאכות. פון אלע הונדערטער טיפן,זוכט ער אויס און בריינגט ווידער צום לעבן,צוויי שניידער. בײַדע פון זעלבן פאך. אַבער וואָסער אונטערשיד. אײַנער א פּשוטער,אײַנפּל גראָבלאך,וואולגאר אין געוויסע פאלן,און ער ווערט דער הויפּט מאכער אין שניידערישן שולעכל. דאקעגן דער צווייטער,א גוטער פאכמאן,וואָס האָט ליב זײַן ארבעט,גייט ארויס פון דרויסן זעען וי די סחורה,זײַן ,קונסטווערק זעט אויס. פונקט דער קעגנזאַץ פון זײַן חבר וואָס איז דער גבאי אין שולעכל. מיר דערקענען זײַ,געדינקען זײַ,פונקט ווי לעבעדיק פאר אונזערע אויגן.

זאָלן זײַנע קינדערלאך,זײַן פרוי,געפונען טרייסט אין דער ירושה וואָס ער האָט אײַנגעלאָזט פאר אונז אלעמען,א געדענקעניש א ווערק פארן צוקונפטיקן היסטאָריקער.

וואָלט·ווען זעען,אז דאָס בוך,אונזער שטעטל ווידער אויפגעלעבט דורך דער קינסטלערישער האנט פון אונזער ינג פארשטאָרבענעם חבר און פרינט,זאָל זיך געפונען אין יעדן הויז פון אונזערע פרינט. עס איז א מאָנומענט נאָך אן אויסגעריסן,אויסגעוואָרצלט ייִדיש שטעטל.

****

זשעלעכאָוער גרופּע אין אויסטראליע

פון גדליהו אשלאק

עטלאכע פאקטן פון אויסטראליע וואָס פארנעמט 7,636,000 סקווער מיל. אחוץ דעם קאָנטינענט גופא,ווערט צוגערעכנט די אראָמיקע אינזלן:טאסמאניע,נייַ גוינייע און דער טאָפל אינזל נייַ זעלאנד. נעענטער צום דרום ליגן די בלויע בערג און אין סאמע דרום די אויסטראלישע אלפן בערג,דער העכסטער וואָס רופט זיך אגב, דער קאָסשוטשקא בארג"איז 2,241 מ הויך.

דער קלימאט,40% פראָצענט ליגט אין טראָפישן געביט. דער דרום טייל,ליגט אין מעסיקן טייל. נאטירלאך פאראן געוואלטיקע אונטערשידן צווישן די צוויי טיילן. דער דרום האָט׳פיר סעזאָנען אין יאָר, ווי די מערסטע איראָפּיאישע לענדער. אָבער די סעזאָנען זיַנען נישט,אין דער זעלבער צייט ווי אין איראָפּעאון לויט דער טייכטקייט איז אויך פאראן א גרויסער אונטערשיד צווישן די צוויי טיילן פון לאנד.

אנטדעקונג און אויספארשונג.

די צפונדיקע בערגעס זיַנען אנטדעקט געוואָרן אין 16טן יאָר הונדערט פון פאָרטוגעזישע ים רייזנדע,אָבער דער ערשטער איראָפּייער וואָס איז צוגעקומען צום אויסטראלישן בערג איז געווען דער האָלענדער ווילהעלם יאנזאָן אין יאָר 1605.אין 1606 איז טאָרעס דורכגעפאָרן דעם ים־דורכגום,וואָס טראגט טאקע איצט זיין נאָמען. די בערגעס פון אויסטרליע האָבן אויסגעפאָרשט א רייע האָלענדער,טאסמאן אין צווי רייזעס. אויך דער ענגלענדער זשימס קוק אין 1769,שפעטער: סטיוארט און בוירק א א.

באפעלקערונג.

די אינגעבוירענע האלטן אין אויסטארבן,ווערט לעצטנס געשאצט,ארום

60 טויזנט . די מערסטע אינואוינער זיינען געקומען פון שאטלאנד, אירלאנד און ענגלאנד. לויט די צילונג אין יאר 1933 פארמאגט א. 6,623,754 מענטשן.

לאנדווירטשאפט שפילט נאך א זייער גרויסע ראל אין דעם עקאנאמישן לעבן פון לאנד. בערג אינדוסטריע,גאלד פראדוקציע איז געווען אמאל די גרעסטע אין דער וועלט. ווערט אויך פראדוצירט: איזן,צין, בלי,קופער און צינק. אויך רייך אין שטיינקוילן.

די אינדוסטריע,די צאל אינדוסט. אונטערנעמונגען אין יאר 1910 געווען 13,822 און אין די יארן 1931,--געשטיגן ביז 21,653. די צאל ארבייטער אויך געשטיגן דורך דער זעלבער צייט,פון 286,831 ביז 336,654.

איזנבאנען וואס זיינען געשאפן געווארן אין יאר 1891 ערשט איז דאן געווען אף א לענג פון 16,000 קילאמעטער איז אויסגעוואקסן אין יאר 1931 צו 49,602 קל.

די פלוכה ארדענונג.

דאס איז א פעדעראציע פון זעקס זעלבסטשטענדיקע שטאטן. אין 1901 האבן 5 שטאטן צוזאמען מיט מאסמאניע באשלאסן צו שאפן א פעדעראטיוע רעפובליק און ארייגין אלס א טייל אין דער בריטישער "קאמאן-וועלט". די קאנסטיטוציע איז אויסגעארבייט געווארן לויטן מוסטער פון די פארייניקטע שטאטן. די שטאטן האבן זיך איבערגעלאזט געוויסע פריוילעגיעס און ניט אלץ איבערגעלאזט פאר דער פעדעראלער רעגירונג. דער סענאט באשטייט פון : א פארשטייערשאפט פון יעדן שטאט. די קרוין ווערט פארטראטן פון א גענעראל גובערנאטאר. די צווייטע פאלאטע פארשטייער ווערן אויסגעקליבן אף דרייי יאר. בייד דער סענאט און די צווייטע פאלאטע האבן דאס רעכט אף צו שאפן די בעזעצן פון לאנד. די עקזעקוטיוע מאכט ליגט אין די הענט פון: גענעראל גובערנאטאר צוזאמען מיט זיבן מיניסטארן. זיי ווערן באשטימט פון גובערנאטאר אבער זיינען פראנטווארטלאך צום פארלאמענט.

פּאַראַן דרײַ פּאַרטײַען: די נאַציאָנאַלע,אַגראַר פּאַרטײ און די ארבײטער-פּאַרטײ. און אין יאָר 1908 האָט די ארבײטער פּאַרטײ צום ערשטן מאָל אײַנגענומען דײַ מאכט,אָבער,בלויז אַף א קורצער צײט. און אין 1910 געזיגט בײַ די וואַלן און געשאפן א פּעסטע רעגירונג,בראש מיט א פּישער און יוז און דורכגעפּירט א רײַע קאָנסטיטוציאָנעלע רעפּאָרמעס,וי :אכט שעהדיקער ארבײטס טאָג,און א גאנצע רײַע געזעצגעבונגען לטובת די ארבײטער,

די פּרעסע איז זײער רײַך אנטוויקלט ,פּאַראַן אײַבער 1,000 צײטונגען און זשורנאלן. די ארבײטער פּאַרטײ אליין פּאַרמאָגט פּיר טעגלאכע און זעקס וואָכנבלעטער. פּאַראַן א דענקמאָל בײַ אונז מיט דרײַ אכטלאך; סימפאָל פון 8 שעה ארבײט,8 פּאַראַלונג,8 שעה רו. די עקנאָמישע לאגע בײַ אונז פון דײַ ארבײטער אסך בעסער וי אין די מערסטע איראָפּיאישע לענדער.

פּאָלקס בילדונג. -עלעמענטאר בילדונג איז אָבליגאטאָריש און אומזיסט פון די יאָרן; 6 ביז 14. כמעט ניט פּאַראַן קײן אנאלפאבעטן. דאָס איז קורצן,כמעט קיינאָמאָל אַפּיש,די געשיכטע פון אויסטראליע.

די ערשטע ייִדן אין אויסטראליע:

שווער צו באציכענען געניי דעם דאטום וען ייִדן האָבן זיך באוויזן אין אויסטראליע. מיר וויסן,אז זײער פיל פּאַרברעכער זײַנען פון ענגלאנד פּאַרשיקט געוואָרן אין די פּאַרשיקטע שטאטן,פשוטע און פּאָליטישע. דאָס זעלבע פּאַסירט אויך אין אויסטראליע. וויזט אויס,אז א געוויסער טייל,איז אויך געווען ייִדיש . דאָס באשטעטיקט זיך מיטן פאקט וואָס שוין אין אָנהויב 18טן יאָר הונדערט,ווערט פון הויפט רב פון ענגל, געשיקט אהרון לעוי,א לאָנדאָנער דיין,צום ייִדישן שטראָף ישוב אין טאסמאניע. מיר וויסן נעניי,אז אין יאָר 1817 איז א גרופע געקומען פון לאָנדאָן און זיך באזעצט אין סידנע. און אין יאָר 1820 געשאפן געוואָרן די ערשט חברה קדושה. אין 1827 האָט די ייִדישע באפעלקערונג אין סידנע געציילט 95 נפשות.

די ערשטע ייִדישע חתונה מיט חופה וקדושין איז פאָרגעקומען אין יאָר 1832. די ערשטע ייִדישע קהילה האָט זיך געגרינדעט אין 1833. דאָן איז שוין די ייִדישע באפעלקערונג באשטאנען פון 345 נפשות. אין 1838 געפֿינט געוואָרן דער ערשטער "ייִדישער פילאנטראָפּישער פאַריין" וואָס איז שפעטער פארוואנדלט געוואָרן אין דער בארימטער "פון ייִדישע היסטאָריקער" אפן נאָמען פון משה מאָנטעפֿיאָרע. די דאָזיקע געזעל. העלפט אלטע אָרימעלייט. און אין יאָר 1844 זענען מיר שוין א געזעל. צו העלפן ייִדישע פרויען. און אין יאָר 1996 - א לי קאסע וואָס לייט געלט אָן פראָצענט,און בכלל,העלפט נויטבאדערפטיקע אף פארשידענע אופנים. און אין יאָר 1924 איז דורך דעם געזעלשאפֿט סיר זשאן מאָנאש געפֿינט געוואָרן א "מכבי אינסטיטוט". דאָס איז,אגב,דער ייִדישער געזעלשאפֿט וואָס האָט געבראכט דעם דייטשן פראָפֿעסאָר אין דער ערשטער וועלט - מלחמה.

אין יאָר 1911 איז געשאפן געוואָרן אין מעלבורן די ערשטע ייִדישע וועלטלאכע אינסטיטוציע "קדימה", וואָס ביז היינטיקן טאָג איז דאָס אייגע פון די שענסטע אינסטיטוציעס וואָס די ייִדן האָבן געשאפן דאָ אין לאנד. די "קדימה" פארמאָגט א ריזיקע ביבליאָטעק,א טעאטער און דראמאטישע גרופע און פירט אן א ריזיקע קולטור ארבייט אף פארשידענע געביטן. עס איז ניט מין אויפגאבע איצט צו שרייבן וועגן דער דאָזיקער געזעלשאפֿט,עס וואָלט מיך צו וויט פארפירט. בלויז אָנווייזן אין קורצן,אז די "קדימה" איז באמת דער שטאָלץ פון די אייראָפּיאישע געקומענע ייִדן אין דעם אָנהויב פון היינטיקן יאָר הונדערט.

זשעלעכאָווער אין אויסטראליע.

שלום אשלאק עס איז געווען דער ערשטער זשעלעכאָווער וואָס איז געקומען קיין אויסטראליע אין יאָר 1926. עטלאכע חדשים שפעטער-שמעון בוימאייל. שפעטער,אלטער קליינמאן. דער לעצטער,האָט אויך שפעטער אריבערגעבראכט זיין פאמיליע און מיט די עטלאכע,פארענדיקט זיך דאָס קאפיטל זשעלעכאָווער בייַ אונז אין לאנד ביז 1937.

אין אויגוסט דעם זעלבן יאר,איז דער שריבער פון די דאזיקע שורות אנגעקומען קין אויסטראליע און שפעטער,אריבערגעבראכט מין פרוי מיט אונזער צווי און א האלב יעריק טעכטערל. אין יאר 1938,איז געקומען אלעק אייזן ע"ה(אייזנמעסער)און אין יוני איז געקומען הערשל סיאדאווניק מיט זין פרוי און עלטסטע טאכטער,דאן צווי און א האלב יאר אלט. עס ווען זין אינטערסאנט צו באמערקן,אז פון יאר 1930 ביז 1936 איז די אימיגראציע קין אויסטראליע גיווען געשלאסן. נאך די בארימטע פאגראמען אין בריסק און אין פשיטיק,האט די רעגירונג ,אלס סימפאטיע צו די אומגליקלאכע,געמילדערט די געזעצן פאר דער אינוואנדערונג. יעדער יד פון די פאגראמען שטעט האט געקאנט ארייגברענגען זין נאנטן פארוואנדטן,באדארפט בלויז אויפווייזן 2,500 זלאטעס.הערשל סיאדאווניק האט אויסגענוצט דער געלעגנהייט און אריבער געבראכט זין פאמיליע. דעם זעלבן יאר קומען אויך ח.שפרינגער ווי אויך,שפעטער ,זין ברודער. ער האט אויך געקראגן א פערמיט פאר זינע עלטערן ווען איז שוין געקומען שפעט און זי זינען אומגעקומען צוזאמען מיט די 6 מיליאן. דעם זעלבן יאר קומען: יחיאל שנאפסטיל-ער און יעקל ליכטשטיין ע"ה דער לעצטער מיט זין פרוי און צווי קינדער. די איבעריקע פון דער פאמיליע אומגעקומען.

אט די עטלאכע מענטשן זינען פון די ערשטע ווען האבן באטראכטן דעם באדן אין אויסטראליע.

ווי אזוי אונז האט זיך געלעבט דאן עקאנאמיש,איז א שווער, און פינלאך קאפיטל,ענוג צו זאגן,אז דער בעסטער פאכמאן האט קוים פארדינט אף פרנסה,א שטיקל ברויט. אבער,מען האט געלעבט און פרי געאטעמט.

די גרינדונג פון אונזער לאנדסמאנשאפט.

ווי געזאגט,זינען מיר געווען זעקס מיט פאמיליעס און זעקס אליין. די צווי ברידער שפרינגער האבן זיך באזעצט אין סידנע 500 מיל פון מעלבארן. חיים שמעון בוימאל האט זיך געהאלטן פונדערווייטנס. אלטער קלינמאן האט זיך אויך געהאלטן פונדערווייטנס ביז דער גרינ-

דונג,אָבער נאָכדעם געגעבן דער גרעסטער הילף ווען די נײע אימי-
גראנטן זײנען געקומען,און קײן דירות האָט מען דאָן בשום אופן,נית
געקאָנט קריגן,האָט ער זיך פשוט געטײלט מיט זײן ווײַבונג,און אריי-
געזומען ◙ צו זיך פאמיליעס און געהאלטן בײַ זיי האָבן זיך געקאָנט
איינאָרדענען.און טראָץ דעם וואָס עס זײנען שוין אריבער 18 יאָר,
קאָנען מיר נית און טאָרן נית פארגעסן,אים און זײן גאָטזעליקע
פרוי פאר זייערע שינע,מענטשלאכע טאטן. און אין נאָמען פון אונזער
לאנדסמאנשאפט דריקן מיר אויס אים אונזערע הארציקסטן דאנק
צום גרינדונג זײנען מיר געווען אכט זשעלעכאָווער.אלעק איזן עה,
יעקל ליכטשטײן עה שלום אשלאק עה דער שרײבער פון די שורות,
יחיאל טײלאָר,סאָטל ראָטפארב,הערשל מיאָדאָוניק און הערשל באָרענשטײן.
די אכט זײנען כמעט שטענדיק געווען אין קאָנטאקט נאָך אידער מיר
האָבן אָפיציעל געשאפן אונזער אָרג. עס דערמאָנט זיך מיר,אז שוין
אין יאָר 1943 בײַ א שמחה האָבן מיר אויסגעפונען,אז געוויסע זש.
געווען אין דער „אנדרוס ארמי" האָבן זיך געראטעוועט,געפונען זיי
אין ישראל און נויטיקן זיך אין הילף. שפעטער,האָבן מיר בא-
מערקט אין אן אמעריקאנער ידישער צײטונג,אז א געוויסער זיגמונד
פירשטענבערג איז אריינגעקומען קײן זשעלעכאָוו מיט דער רויטער
ארמי.פאראן א נאָטיץ אונטערגעשריבן לײבוש וויסלעדער. מיר האָבן
זיך גלײך געטײלט מיט אלע אונזערע לאנדסלײט מיט דער דאָזיקער
נײעס,דעם ערשטן יחיאל שנאפסטײלער.ער האָט זיך שטארק פאראינטער
סירס,וויל ער האָט איבערגעלאָזט זײן פרוי און קינדער און געהאָפט
זיי צו געפונען לעבעדיק און אריבערברענגען. מיר האָבן זיך גע-
שטעלט אין פארבינדונג מיט לײבושן און ער האָט אונז געענטפערט,
אז ער שטײט אין קאָנטאקט מיט כמעט אלע זשעלעכאָווער און ער וועט
אלץ אויסגעפונען,וער עס איז געבליבן.... און אונז לאָזן וויסן.
דאָס איז געווען דער אָנהויב,די שאפונג פון אונזער גרופע.
איך גלויב,אז מיר זײנען פון די ערשטע,אפשר,די ערשטע,וואָס האָט
זיך געשטעלט די אויפגאבע אויסצולפן די שאריט הפליטה.

אביסל שפעטער,האבן מיר געקראגן פון ליבושן א צעטל פון אלע לעבנגעבליבענע פרימט און פאמיליעס. און דאָ ווייל איך אין קורצן איבערגעבן אביסל פון אונזערע טעטיקייטן פון דער צייט פון אונזער גרינדונג ביז היינטיקן טאג.

אונזער ליב הארציקן ליבושן וואלט איך באצייכנט,אלס איין מענטש צענטראלע. גלייך פון אנהויב,ווקט און רופט,ווערט ניט מיד צו שרייבן בריוו,שטייט אין קאנטאקט מיט יעדן זשעלעכאווער אין וועלכן טייל וועלט ער זאל זיך נישט געפונען. ווקט און רופט,און זיינע ווערטער,וואריאציעס, הארצרייפנדע,דערגרייכן די הערצער פון אלע,אומעטום. טאקע דאן,הויבט זיך אן אונזערע טעטיקייטן,פונקט ווי אין אלע פלעצער ווו אונזערע פרימט לעבן.א גרופע פרימט זיינען אין פראנקרייך,נויטיקן זיך אין קליידער,געלט,בכלל היילף,און מיר שיקן גלייך ארויס פעקלאך ווי אויך געלט צו העלפן די לעבנגעבליבענע.(צום(באדויערן,מיטן טויט פון די פרימט אלעק איזן און שלום אשלאק,זיינען פארלאָרן געגאנגען גע ווייסע דאטעס און פאקטן)

ליבוש שיקט אונז א צעטל פון מענטשן ווָאס מען מוז שוין ראטעווען אריבערנעמען קין אויסטראליע. מיר זעען צו שאפן געלט און פארמיטס)דערלויבענישן)פאר העכער 30 פאמיליעס.און בישלעכווייז,הויבן זיך אן באווייזן אונזערע לעבנסגעבליבענע פאמיליעס און פרימט. פוריים 1946 זיינען אין פערנוואלד דערהאלטן געווארן אונזערע דערלויבנישן. א היסטאריישער טאג אין דער געשיכטע פון אונזער געפינישקט פאלק... אנהויב 1947 איזגעווען זייער שווער צו קריגן ווייזונגען,אבער מיר האבן זיך באמיט יעדן איינצוארדענען אפילו זיך געקוועלט זייער פיל. און ווי זאגן אונזערע טאטעס(געזאגט) אדאנקען גאט,מאנכע פון יענע פריש געקומענע האבן זיך גאנץ פיין ארויפגעארבעט און לעבן צופריידן. און מיר זיינען גליקלאך,ווָאס מיר האבן צוגעליגט א בריידערלאכע האנט

אין א שיינעם טאג,קריגן מיר א בריוו פון איין מענטש צענטראלע, אונזער הארציקער ליבוש,אז ער ווייל ארויסגעבן א בולעטין,צו קאנען

ריידן צו אלע זשעלעכאווער איבער דער וועלט וואו זיי געפונען זיך. דער ערשטער בולעטין,פיר זיטלאך,אבער,פאר אונז דאן איז דאס געווען א שטימע,געווען,הארץ און נשמה. דער "בולעטין" דערשיינט יעדן חודש. יעדן חודש ווערן מיר גערן געוואויר וואו עס זיינען אונזערע פריינט, יוגנט פריינט,ווי אזוי לעבט זיך זי",ווער עס נויטיקט זיך אין א ווארים וואָרט,און ווער אין פשוטע הילף. און סיט דער הילף,און דורך דעם בולעטין ווערט ארויסגעגעבן א "זכור בוך" וואס איז א שטאלץ פאר אונז אלע ווי אויך א קוואל פון אינפארמאציע פון א ייִדיש לעבן פארוואָרצלט, פאראנקערט פון הונדערטער יאָרן. אונזער שטעטל,איז דאך אין מיניאט-ור פאָרם,געווען א שטיק ייִדיש לעבן,סיט שעפּערישקייט,רעליגיעז און וועלטלאך קולטור לעבן. עס ווערט געשאפן א לי קאסע אין ישראל,אין וועלכן סיר אויסטראליער האָבן א בכבודיקן טייל.נאך מער,סיר האָבן איינגעפירט א יערלאכן ביישטייער,פונקט ווי אונזערע גאָטזעליקע טאטעס און מאמעס,כדי צו העלפן די יעניקע וואס נויטיקן זיך אין אונזער הילף. און סיר העלפן אויך אנדערע אינסטיטוציעס און סיר נעמען א דירעקטן אנטייל אין אלע ייִדישע געזעלשאפטלאכע אָרגאניזאציעס פון לאנד און דער וועלט. וועו איסר גאָלדבערג איז דאָ געווען האָבן סיר גע-האַלפן,פארקויפן די ייִדישע ענציקלאָפּעדיע. אויך דר' אייזראָוויטש פאר דעם "וואָרט" און דר שאשקעס פאר דעם "האיאס" א ו. סיר פיערן,פירן דורך א געדענק-טאָג נאך אונזער גרויסן טאלאנטפולן שרייבער א ם וויינבערג וואו עס נעמען אנטייל אזעלכע שרייבער ווי: ראפאפּאָרט און ב ראזן עה. נאכדעם באשליסן סיר ארויסצוגעבן זינע ווערק. און וועו דאס ערשטע בוך זינס "געקליבענע שריפטן" איז ארויס,פירן סיר דורך א פיערונג סיטן אנטייל פון בארימטע שרייבער,בערגנער און עזראָוויטש. אלע אונזערע אקציעס ווערן דורכגעפירט לויטן אָנווייז פון בולעטין.

נאכן וויינבערג בוך,גיבן סיר ארויס די "תהילים געזאנגען" פון יחיאל לערער,וואס איז אומגעקומען ווי א קדוש אין דער גאָטאָ,דאן פירן סיר אויך דורך אן אָוונט געוויידמעט אינעם פון די פינסטע,צארסטע

פאעטן וואס דאס ייִדישע פוילן האט ארויסגעגעבן, אונזער טייערער בן עירך מיר שטייען אויך נים צוריק פון אלגעמיינע אקציעס לטובת ישראל. אזוי צום ביישפיל איז פון 400 פונט ביז 4,500 פונט. מיר נעמען אויך אן אקטיוון אנטייל אין לאקאלע אינסטיטוציעס וי צ ב: הר הצופים טאג - שול, הילפס פאנד, ייִדישע זונטיק שולן, קרימה א א וו. וועלן עס האט זיך דא געשאפן די הילפס פעדעראציע, זיינען מיר געווען פון די ערשטע. אין פעדעראלן-ראט, ציוניסטישע ארג. בני בריתּ, קרימה, טעאטער קרייז, פרץ-שול, ביאליק שול, שלום עליכם שול, הילפס פאנד, אופעטום וועט איר געפונען אונזערע זשעלעכאוער וואס נעמען אן אקטיוון אנטייל. מיר האבן אויך אנטייל גענומען אין שאפן א מאנומענט פאר די זעקס מיליאן יידן.

אין קורצן: עקאנאמיש, האבן זיך די לעצט געקומענע זיך פיין, מענטשלאך איינגעארדנט. נאטירלאך, די ערשטע צייטן, פונקט ווי כמעט אופטום, נים געווען קיין טעפיכער אויסגעשפרייט, אבער, מיר זיינען גליקלאך דאס צו דערציילן אין נחת, ווי אונזערע עלטערן פלעגן זאגן.

ציען זיך פעדים פון זשעלעכאוו, מעלבורן, שיקאגא, ניו יארק און פאריז, חל אביב און סאן כאסע, אומעטום וואו אונזערע פרייַנט געפונען זיך און וועמען דער גורל האט פארוואַרפן אין פארשידענע טיילן פון דער וועלט. טויזנטער מייל צעטיילן אונז, אבער דורך אונזער ארבייט, ווערן מיר וויידער דערנענטערט אין אין הארציקע משפחה.

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

שלום אשלאק זל איינער פון די ערשטע זשעלעכאווער אין אויסטראליע, איינע פון די אקטיוויסטע, ארגאניזיערס, אנפירער, די נשמה פון דער גרופע אין אויסטראליע, וואס האט נים בלויז אינספיירט אנדערע, נאר אליין געהאלפן מיט געלט און הארץ, איז געווען און פארבליבן א היימישער יד אפילו ווען דאס מזל האט אים צוגעשפילט אין דעם נייעם לאנד און געווארן א רייכער מאן. שלום האט ליב געהאט דאס בוך, ספר, און געאטעמט מיט ייִדישע קולטור, געזעלשאפטלאך לעבן.

אָט ווי ער ווערט באטריבן אין דער ייִדישער פרעסע אין אויסטראליע:
„האָבן מיר ווידער באגליטן צו דער אידיקער רו א ייִדישן יד.די יידן ווָאס מיר פארמאָגן שוין היינט אזוי ווייניק,א יד פון א דור ווָאס פארשווינדט און קיין אנדערע קומען נישט מער אף זייער פלאץ.ש אָשלאק געהער צו די יידן ווָאס שוין זיענדיק אין זייער נייער היים,האָבן נישט פארגעסן זייער קולטור,גיסטיקע ירושה ווָאס זיי האָבן מיטגעבראכט מיט זיך. אָשלאק איז פארבליבן דער זעלבער היימישער יד מיט דריסיק יאָר שפעטער ווי ער איז געווען אין זשעלעכאָוו. א רעליגיעזער יד,א חבר אין „מזרחי",און דאָך פארמאָגט טאָלעראנץ פאר די פריי „יידן.אבי זיי געדענקען נאָך די תורה,און דאָס ייִדישע לשון. ער איז געווען פשוט פארליבט אין דער ייִדיש ער שפראך,קולטור,און געפירט א קאמף קעגן ינעץ ווָאס האָבן געוואָלט פארגעסן און אָפמעקן דעם נעכטן ווָאס האָט אונז אויפגעהאלטן דורך דער גאנצער צייט."

זיין ביבליאָטעק האָט געהאט א שם אין מעלבאָרן. ייִדישע העברעאישע ביכער און ספרים,קונסט בילדער און געשניכעצן פון דער בצלאל שול האָבן באצירט זיין הויז. אן אמת ייִדיש הויז,אנגענעם און געשמאקפול. ענומען אן אקטיוון אנטייל אין זייער פיל ייִדישע אינסטיטוציעס און זיך געלאָזט קאָסטן אומעטום. אויך געווען דער ינעיקער ווָאס האָט געהאָלפן אריבערנעמען זינע פרינט,זשעלעכאָווער,נאָכן לעצטן ווָעלט קריג. געווען פרעזידענט,סעקרעטאר פון דער זשעלעכאָווער גרופע פאר יאָרן. און אפילו ווען דער גורל האָט אים דערדריקט,פארלאָרן זינע צוויי זין אין לעצטן ווָעלט קריג,דאָך נישט אויפגעהערט צו ארבייטן לטובת הכלל. און ווי זאָגט פרינט ג אָשלאק: „אָלט נישט געווען שלום אָשלאק אין אויסטראליע ווָאלטן זייער פיל פון די היינטיקע קינמאָל נישט באטראָטן דעם באָדן פון אויסטראליע." געהאָלפן אריבערנעמען,געהאָלפן,ביז זיי האָבן זיך געשטעלט אף זייערע אייגענע פיס. זאָל זיין נאָמען געדענקט ווערן אלס אינער פון די פינסטע געשטאלטן,יידן,ווָאס אונזער שטעטל האָט אויסגעגעבן. .....:תגדל ויתקדש....

„איך בין ניט קײן שרײַבער, אָדער געשיכטע שרײַבער, דאָס וואָס עס וועלט דאָ באשריבן, איז ניט מער ווי א רעגיסטראציע פון פרטים, וועלכע האָבן זיך אויפגעהיט אין מײן זכרון וועגן דער שטאָט וואו איך בין געבוירן און אויפגעוואקסן.- די היים פון מײַנע אבות, די היים פון א קהילה קדושה וטהורה, וואָס איז פארלענדט געוואָרן על קידוש השם. די דאָזיקע שורות זײַנען געשריבן מיט טיפער ליבשאפט, מיט אן ערנסטיקן ציטער אין מײן הארץ, מיט א וויטיק און בינקשאפט צו דעם אלעם, וואָס איז געווען און איז מער ניט דאָ.״

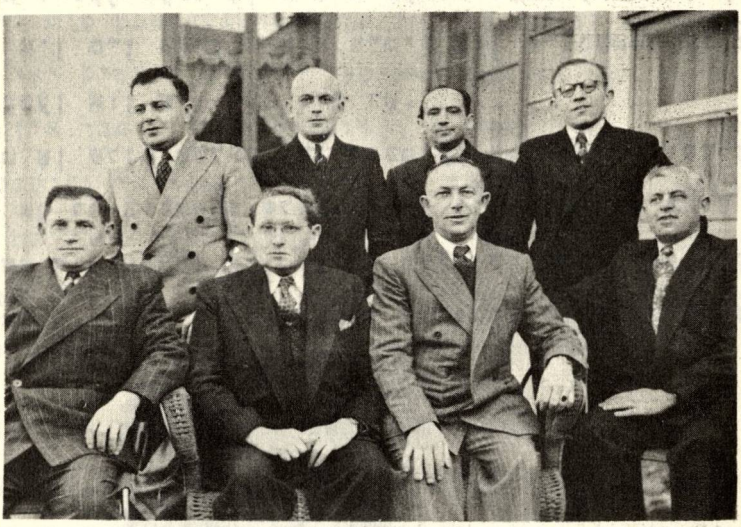
אזוי הויבט אָן שלום אָשלאק זײַן וויכטיקע ארבײט אין זשעלעכאָווער יזכור בוך. אף די בילדער: שלום אָשלאק ז״ל און זײַנע בײדע זין, יאָסל און משארלי געפאלן אין לעצטן וועלט קריג אין קאמף קעגן די מערדעריש נאצים. זאָלן זײערע נעמען געדענקט ווערן אף שטענדיק.

די אכט זשעלעכאָווער ,די ערשטע אין אויסטראליע: שטיענדיק, הערשל סיאָדאָוניק,גדליהו אָשלאק,הערשל באָרענשטיין,אלעק איזן, זיצנדיק: מאָטל ראָטפארב,יחיאל שנאפסטיילער,ש אָשלאק און י ליכטענ- שטיין. די ערשטע דרײַ פון לינקס זיצנדיק און איינער שטיענדיק, זיינען שוין ניט דאָ סיט אָונז.אויך אברהם טוכבראָך שוין אויך ניט דאָ.

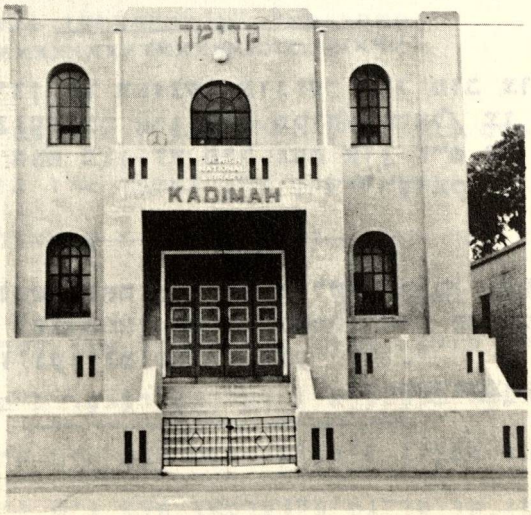
און אָט א בילד פון דער כסעט גאנצער גרופע,שוין סיט די נײַ- אריבערגעקומענע נאָך דער וועלט מלחמה.

די אויסטראליער קהילה אין וויקטאריע זיך געגרינדעט נאך אין יאר 1841. די דאזיקע סינאגאגע געבויט געווארן אין 1930 און האט צוועלף הונדערט זיץ פלעצער.

די קדימה אינסטיטוציע געשאפן געווארן אין יאר 1933 איז אינע פון עלטסטע, בכבודיקסטע, ייִדיש וועלטלאכע קולטור ארגאניזאציעס. אויסרעכענען אירע פארצווייגטע טעטיקייטן, וואלט פארנומען צופיל פלאץ. עס איז דער שטאלץ פון אלע ייִדן דא אין לאנד. פאראן מיט וואס זיך צו גרויסן.

אונזערע חבֿרישע באגריסונגען צו דעם וועטעראן פון די זשעלע־
כאוער לאנדסלייט אין ישראל, פריינט מרדכי אישטוב, צו זיין יובל וועק
70 יאר. מיר וינשן אייך לאנגע יאָרן אין געזונט און צופרידנהייט
צוזאמען מיט אייער ליבע פרוי.

פאר די זשעלעכאוער איבער די וועלט
די רעדאקציע

טייערע הינדעלע און וואלטער

אונזערע הארציקסטע געזונט און גליק וינשן צוזאמען מיט אייער
פאמיליע, צו דעם טוישן אייער וואוין אָרט פון פאנאמא צו מיאמי,
זייט געזונט און צופריידן

די רעדאקציע

צוזאמען מיט אייך, פריינט יצחק בראנדוין פריען מיר זיך צו אייער
יובל וועק 70 יאָר, מיר וינשן אייך געזונטע און צופרידענע יאָרן,
צוזאמען מיט אייער רבקהן.

פאר די זשעלעכאוער איבער די וועלט
די רעדאקציע

אונזער הארציקן מזל טוב וואונטש

צו אונזערע פריינט יאנקל און גאלדע סאבעלמאן אין וואשע, צו די
חתונה פון זייער אייניקן זון יוסף מיט פרילין קלארא, זייט געזונטע
עלטערן צו זיי און וואס פון זיי פיל נחת.

די רעדאקציע

מיר זינען צופריידן צו וואונשן אונזער מזל טוב צו אונזערע פריינט
סימע און מנחם פינגעזיבט אין פתח תקוה/ישראל/ צו די חתונה פון
זייער זון שבתאי . האס פון זיי פיל נחת און זייט צו זיי געזונטע
עלטערן.

די רעדאקציע

אונזערע וואונטשן פאר א גיכן פולשטענדיקן געזונט וועלן פון
אונזער פריינט און לאנדסמאן הערי אלטמאן אין פאנאמא, מיר וילן
אייך האבן מיט אונז געזונט פאר לאנגע יאָרן.

די רעדאקציע

ניעסן פון פאמיליע זשעלעכאוער אין פאנאמא.
xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

הערשל אלטמאן, לעצטנס דורכגעמאכט אן אפעראציע. וואונטשן מיר אים, אז ער זאל גאר אינגיכן זיך אויסהיילן אין גאנצן און זיך וויידערן דער בינע און בכלל טעאטער פארווילונג וויי ער האט דאס באזיצן בי זין לעצטן קאנצערט. לאמיר האפן, אים אינגיכן זיין אף די בריטלאך.
xxxxxxxxx

די פאמיליע דימאנד, וואלטער און הינדעלע האבן זיך איבערגעקליבן קין מיאמי. וואונטשן מיר אסך גליק אין זייער נייער היים, און האפן, אז זי וועלן וויטער בייטראגן צום בולעטין וויי פריער. אונזערע לייענער אומעטום האבן אפגעשאצט סיי הינדעלעס ארבייט וויי אויך וואלטערס לעקציע וועגן ייידיש מוזיק. נחת און גליק אין אייער נייער היים.
xxxxxxxxx

אן אינטערעסאנטע משה און טאבטשע בייטל איז סיט מזל געווארן א כלה. וואונטשן מיר דער מאטע מאמע, די באבע סיטן זיידן, נחת און גליק.
.....

אייזיק און מאניע ראטערמאן לעצטנס באזוכט ישראל, וויילן זי דורך דעם בולעטין באדאנקען אלע זייערע פרייגט, חברים פאר זייער וואריעמע אויפנאמע און האפן זיך סיט אייך זיין בקרוב, אף מער וויי א באזוך. סיר וויילן אויך וואונטשן אונזערע צוויי ענגעלייטלאך אין ישראל:
.....

יצחק בראנדווין און מרדכי איש טוב אסך, אסך יאר פון פריד און גליק.

סעקרעטאר א ראטערמאן פאנאמא
xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

סיר האבן דעם כבוד אייך פארצושטעלן א נייעם פרייגט, א לאנג יעריקער פרייגט פון אונזער שלמהן, זיין נאמען איז גוטמאן בייטרמאן. א חושב אין באגאטא פאר יאר. געבוירן אין א שטעטלע אין רומעניע. זיינע נאנטע רופן אים דוצי. פריער געוואוינט אין קאנאדא, געווען א לערער אין די ייידיש שולן. זיינע סיניאטורן און עסייען וועלן געדרוקט אין דער ייידישער פרעסע, אין דער "גאלדענער קיט". וויילן סיר קודם, דאנקען אונזער שטעון גובערעק וואס האט אים אינגעלאדן צו שרייבן, און סיר האפן, אז פרייגט בייטרמאן וועט נים זיין בלויז א גאסט.

מיניאטור
xxxxxxxxxxx

ג בײדערמאן בּאָגאָטא
==========
קאָלאָמבּיע
==========

שלמה ברײנסקי האָט אונז איבערגעלאָזט א גרויע,פאריתומטע ליידיקײט. א שוידערלאכן בלויז.און מקאָן עס נית מיט גאָר נית פארטרעטן,אפילו דיסומילירן.און די צען יאָר זינט זײן פטירה-אבסורדע,טעם-לאָזע און טרוקענע צען יאָר-זײנען נית געווען מסוגל עפעס כאָטש צו פארגלעטן, פארווײכן. אדרבה,זײ האָבן נאָך מער פארטיפערט און פארווּאָרצלט דעם צער. א צער א שטומער,א צער אן אן אויסגאנג,פון גורלדיקער גזירה.

xxxxxxxxx

איך וועל איצט נית דערמאָנען ברײנסקין דעם שרײבער,דעם דערצײלער. איך וועל בלויז פארציכענען שטיקלאך זכרונות,צעריסענע דעראינערונגען פון זײן שיחת חולין,באשפרענקלט מית דורותדיקער חכמה,מית חנעוודיקן שארפזין,מית קינסטלעריש ניצוץ.

‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡

חנה מלכה,וואס דרייסטו א קאפ מיט לירישע
פאעזיע.סאיז באר נית מיט באר נית.טראפיקאלע
לירik איז א פארכיקער זייפן_בלאז אן דעם זיו
השכינה. און אן שכינה איז נישטא קיין שירה.

xxxxxxxxxxxxxx

הערסטו רומענישער זשלאב,צימצום אליין איז נישט
בענוג אז א דערציילונג זאל פארמאגן שלימות.
די קורצע דערציילונג,ספעציעל,מוז האבן קאנדע_
סירטן אינהאלט,דראמע,חמציח. און דאס וואס די
מאדערנע עסייען_שטעפער קליבלן זיך מיט אזא
זאגעלע; צייט און שטח,איז דאס כלאטע שככלאטע.
טשעכאוו האט געליכטיקט אן די אלע מכשירים.

xxxxxxxxxxxxxxxxxx

xxxxxxxxxxxxxxx

איין קלייניקייט;שלום עליכם! דאס איז דאך
די פערזאניפיקאציע פון באונוס.זאגסט,אז שלום
עליכם האט זיך אינספירירט פון סערוואנטעסן.
סהויבט זיך באר ניט אן.מנחם מענדל איז דאך א
פיל טראבישערע פיגור פון דאן קישאט.א יידישע
און אן אלמענשלאכע. די ווינט־מילן זיינען דאך
פארגליווערטע שאטנס אין פארגלייך מיט מנחם מענדלס
שטילע חלומות און נאך שטילערע אנטוישונגען. דאס
איז דאך די אייביקע;טראביש און סודוחדיקע
בענקשאפט פון מין־מענטש.

xxxxxxxxxxxxxxxx

אין דער חברותא פון זינע נאנטע: שמעון,ברוך,בערל,יחיאל,אוצי
און אנדערע,פלעגט שלמה ברינסקי,אין נעימוחדיקן,צארטן נשמה־
ציטער,ארויסריסן שטיקער ליכטיקע נעכטנס פון א ניט לאנגען עבר:
חנה מלכה,די צארטע,פון דער היים,יחיאל לערער,מיט זינע גילדענע
חלומות. איטשע מאיר וויסענבערג,איבערגעלאָדן מיט טאלאנט און מיט
פארביטערונג. זשעלעכאָוו,צעטומלט פון ראָמאנטיק און פון אויפברויז.
ארץ ישראל,חדרדיקע נאָגעניש און הארציקע צעשויבערטקייט.

xxxxxxxxxxxx

דו;צעכראסטעטער בעסעראבייער,וויסטו כאטש,אז יידיש
איז ניט כלויז א לעבעדיקע שפראך,זי איז דאס לעבן גופא.
יידיש איז א קוואל פון אוצרדיקע פאטענצן. דער שלל פון
שיינקייט איז ניט מער ווי אן אפגלאנץ פון איר שורשדיקער
גבורה. יידיש,הערסטו,וועט נאך צעזונקן אלע אונזערע
מארגנס.

xxxxxxxxxx

xxxxxx

צווי ינגעלײטלאך.

(בײז הונדערט און צוואנציק..) בן שלום ישראל

פרײנט יצחק בראנדווין א 70ער. אונזערע חכמים אײנטײלנדיק דעם מענטש לויטן בינטל יערעלאך,האבן געזאגט,אז:בן שבעים-לשיבה. דאס הײסט, צו זײבעציק ווערט מען וײס.נו,פרובירן דעבאטירן מיט זײ איצט,איז ניט פראקטיש. אבער,איך קען ינגעלײט פון 70 וואס האבן שוין ניט הער אפן קאפ און פארשפארן ווערן גרוי.און וידער פארקערט. ווען איר קוקט אן אונזער יצחקן,וואלט איר מער פון 50 יערעלאך ניט געגעבן,א גאזונט אף אים.

קוק איך מיך צו, וי בײ אונז מערן זיך די וײסע חברהניקעס: כן ירבו, אנגעהויבן דער ווטעראן,משה גלאזמאן,איצט אונזער יצחקל און בקרוב אונזער מרדכעלע.דוכט זיך,אז אויך פרײנט מאדערמאן געהערט אויך צו דער חברה.און דאן א גאנצע גרופע וואס שטײט אין דער רײ ווארטנדיק אף זײער נעקסט...

אזוי,טײערער יצחק,איר דארפט זיך גאר ניט גרויסן מיט די זיבן צענדליק יערעלאך,וויל וי זאגט מען הינט אין ניו יארק,: "א לאדע שנעק איז הינט א זעכציקער"...

מין טײערער יצחק,דו וײסט דאך דעם משל פון דעם ווענדער דיקן מאן מיטן פארצווײגטן בוים אפן וועג,וי ער פרעגט אים: פארצווײגטער בוים,וואס זאל איך דיר וואונטשן? אן ענלאכע פראגע אויך דיר ליבער יצחק. זאלסט דערלעבן אסך,אסך יערעלאך מיט געזונט און נחת פון דיין פאמיליע און זיען וי עס בוים זיך, פארווירקלאכט זיך,א חלום וואס דו האסט אפגעגעבן דינע יארן צו העלפן חלומען. און אויך רבקהלע וואס האט אויך א שטיקל חלק ... פיל יארן פון נחת און גליק.

‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡

למרדכי הטוכטר שלנו בן השבעים:

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

יהודה בן שלום

ביטוי בתלמוד:תרתי דסתרי ז.א.מושג בן שתי מלים אשר מלה אחת סותרת השניה. ליצני הדור היו ביידיש מדגימים את הביטוי הזה ב"א האלבע גאנץ" בעברית,משתמשים להגדרת טיפוס מיוחד קמצני:עשיר קבצן או אדם בעל אופי חורג מגילו: צעיר זקן או אף זקן צעיר (אתה הוא האיש !!) תקצר היריעה להבאת דוגמאות אולם בטוחני שלא רק בעברית וביידיש ישנם פנינים אלו,אל נכון בכל השפות ישנן שתי מלים שלכאורה סותרות הן אחת את השניה אלא שנוחנות הן מושג מדויק וקולע למה שהוא!

והנה התעשרנו בתרתי דסתרי חדש: מרדכי בן שבעים! הישנן שתי מלים שתסתורנה אחת את השניה יותר מאלו השתים? אלא שיחד עם זאת גם הן נותנות לנו מושג מדויק של אישיות סוכרת לנו אין כל צורך לפרטה.

פרק חיים רב מעללים,הליכה עקבית בתלם של:יחסי חברות, הענות לצרכי חזולת,זנוק מחמיד לקראת הפקידים חדשים במיוחד עת מכילים הם בחובם הקלה לזולת, לא כל אחד יכול להתברך בכגון דא! ועל כולם עת הנושא לטפול הוא בן צעיר,ואם עוד עולה חדש-על אחת כמה וכמה!

כבוד הוא לי מרדכי יקירי,כי יכול אני לאמר כי לויתך לפחות שלש עשרות בשנים בדרכך הברנכה,עשיתי זאת לעתים בקרבה יתרה ולעתים ברחוק מה,אך מאז התחלתי ללווחך לא הרפיתי ממך,אומר אני זאת במנה גדושה של יוהרה!

לא אאריך מרדכי יקירי,יודע אני כי לא לרוחך דרך זו של ברכה לך,אלא לא אחשה!כי ברצוני לחלק רגשותי יחד עם כל בני עירנו כאן ובכל פזורות הגולה,לא מעטים הם ידידיך ודורשי טובתך שיחד אתי יברכוך ביום זה להרבה,הרבה שנים טובות בריאות ומאושרות יחד עם יהודית רעיתך,כה לחי מרדכי יקירי.

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

די ידיש אבערזעצונג אף א צווייט זיטל

צו אונזער ליבן מרדכין־ א זיבעציקער.

פאראן אן אויסדרוק אין תלמוד:תרתי דסרתי. א באגריף פון צוויי ווערטער,קעגנזעצלאך אינער דעם צווייטן.לצים זאגן,אז אף ייִדיש וואלט מען דאס געקופן,א האלבע גאנץ.אין העבריאיש באנוצט מען דאס צו באצייכענען א באזונדערן קמצנישן טיפ:א ריכער אָרימאן,אדער א מענטש וואס זיין כאראקטער שטימט ניט מיט זיין עלטער.א ינגער זקן,אדער אן אלטער ינגערמאן. ניט דאָ איז דער פלאץ צו ברינגען נאך ביישפילן, אבער,בין זיכער אז אחוץ אין די צווי שפראכן,זינען אין אנדערע, אויך פאראן אזעלכע אויסדריקן.

און אט זינען מיר ריך געווארן מיט א נייעם תרתי דסרתי. מרדכי איז געווארן 70 יערעלאך־ינג. איז דאס מעגלאך,זינען ניט די צווי זיך סותר אינער דעם אנדערן?אבער דאך,האבן מיר א פערזענלאכקייט,מיט א קאפיטל פון אקטיוון לעבן און קאנסעקווענטע טאטן,אידעלע באציונג צו זינע מיטמענטשן און וילן צו העלפן. ניט יעדער אינער איז געבענטשט מיט אט די אלע מעלות. און בי דעם אלעם,געבליבן א ינגערמאנטשיק. און דעריבער איז פאר מיר א כבוד,אז איך האב דיך, מיין ליבער פרינט באגליט,מינדסטנס,דרי צענדליק יאר אין דיין געבענטשטן וועג,מאנבעסאל פון דער וויטנס,אבער מערסטנס פון דער נאנט.

איך וועל ניט מאריך זיין,מיין ליבער פרינט,וויס,אז דו האסט ניט צופיל ליב,נאר געווארפן,צעשפרייט איבער דער גאנצער וועלט. אלע,דינע חברים פרינט צעווארפן,צעשפרייט איבער דער גאנצער וועלט. אלע,דינע חברים און פרינט וואונטשן דיר,א סך סך יארן פון געזונט און גליק צוזאמען מיט דיין ליבע פרוי יהודית.

xxxxxxxxxxxxx

טיערער יצחק און מרדכי.

אלע לאנדסלייט איבער דער גאנצער וועלט,פריען זיך מיט אייך,די פון די ערשטע פירער פון ציוניזם אין אונזער שטעטל.

געשטאַרבן ישראל פאנצער

אינער פון די ליכטיקסטע און האַרציקסטע
ייִדן דאָ אין בראנקילא, קאַלאָמביע.
געבוירן אין 1902 געשט. אקט 1965

סיס א ציטער אין דער נשמה און א טיפן וויטיק אין הארץ פון אלע ייִדן דאָ אין קאַלאָמביע, טרויערן מיר אפן טויט פון אונזער אלעמענס באליבטן חבר און פריינט ישראל פאנצער. ישראל איזגעווען די נשמה, הארץ און קאָפ און געוואלטיקער אונטערנעמער, בויער, שעפער, פון אלע ייִדישע אינסטיטוציעס דאָ געשאפן אין בראנקילא. א קינדער-שול, אינע פון די שענסטע אין לאנד וואו עס לערנען 275 ייִדישע קינדערלאך, א שול צום דאוונען, און א קלוב פאר אלגעמיינע טעטיקייט. אלע, אין אומעטום איז ער געווען דער אינספירירער און ארגאניזאטאר. ער אליין פלעגט זיך לאזן קאסטן סיס א בריטער האנט. און נים בלויז דאָס אליין, זיין גוטסקייט, האַרציקע פריינטלאכע באציונג צו זיינע מיטמענטשן האָבן אים געמאכט באליבט און געשעצט בייַ יעדן אינעם. זאָלן זיין פאמיליע זיין געטריסט און נים מער ווי סן פון קיין צער. יתגדל ויתקדש....

א ראָטערמאן און מ ציבולקעוויטש בראנקילא

סיס גרויס וויטיק טרויערן מיר אפן פריציטיקן טויט פון אונזער טייערן און באליבטן פריינט ישראל פאנצער. כוליאָ פאנצער איז דאָ געווען דער סימבאָל פון גוטסקייט, האַרציקייט וואָס האָט דערוואַרימט יעדן אינעם וואָס איז געקומען מיט אים אין באריר. שווער צו זאָגן אז אונזער אלעמענס ישראל איז שוין טויט. זאָל אים די ערד גריניג זיין און זיין משפחה- איר זאָלט מער נים וויסן פון קיין צער.

משפחה אלטער, לאה ציבולקעוויטש.

xxxxxxxxxxxxxxxxx
xxxxxxxxxx
xxx

Murió en Israel, don Julio Pancer.

Hombre ejemplar, querido y respetado por todo aquel que lo conoció/siempre dispuesto a colaborar en obras de caridad. Fué uno de los primeros en Barranquilla que se interesó por fundar el colegio Hebreo Unión y el centro Israelita Filantrópica.

Una penosa enfermedad cego esta vida, dejando un vacio irremplasable en el corazón de aquellos que lo conocieron. La colonia Shelichov de Barranquilla, hace llegar a su senora y hijos, nietos, hermanos y demás familiares su más sincera condolencia.

xxxxxxxxxxxxxxxxxx

Las damas de Shelichov org. filantropica

קאראלי לוקאוויעצקי בארענקילא

א צוזאמענקום פון די זשעלעכאוועך פרויען אין בארענקילא.

נאכן אפרו פון עטלאכע יאר, האבן מיר באשלאסן ווידער אנהויבן ארגאניזירן אונזער פרויען גרופע לטובת אונזער ארבעט. מיר זיינען אסאל געווען א מוסטער גרופע מיט צוזאמענקומען, און הילף און שטיצע פאר אונזערע נויט באדערפטיקע, און מיר ווילן איצט אויספנים אנהויבן, פארזעצן די זעלבע ארבעט פון אסאל. פריינט א ראטערמאן האט אונז צוגעזאגט מיטצוהעלפן אין אלץ, און מיר האפן, אז איר אלע וועט האבן נחת פון אונז. געווען בים ערשטן צוזאמענקום: גאלדע כאבערמאן, ראטערמאן מיט זיין פרוי, און שוער, ש העפנער און פרוי, פ ווירזשביצקי, ם לוקאוויעצקי און פרוי, פסח לוקאוויעצקי. צום בארויערן האבן אלטער און משה ציבולקעוויטש, צוליב זייער געזונט צושטאנד נים געקאנט קומען. מיר האבן אויסגעוויילט אפארוואלטונג פון: גאלדע כאבערמאן, ראקעל לוקאוויעצקי, עוי ראטערמאן, קאראל לוקאוויעצקי און א ראטערמאן.

דערמיט ווילן מיר באגריסן אונזער פרינט ישראל וועלוול אנגעלטשיק צום יום טוב פון זין איניקלס בר מצוה,פון בר מצוה צו דער חופה. אויך די עלטערן און דעם בעל השמחה-אסך גליק. דער בחורל,זשעראלד און די עלטערן:פייגע און סיסאר סאנקארזש.

אויך די פרינט באלטשע און סאל טשעלאדניצקעס,צו דער חתונה פון זיער טעכטערל,אסך פריד און נחת.

סעקרעטארן מלכהלע פרוכטענבערג

און די צוויי ינגעלייט פון

ניו יארק.

ישראל,יצחק און מרדכי,לאנגע יאָרן

געזונטע און שעפּעריש.

++++++++++++++++++++

טייערע פרינט יצחק און מרדכי.

מיר שליסן זיך אָן אין אייער יום טוב — אויך אונזער שמחה,צו וואונטשן אייך אסך יאָרן פון געזונט און גליק. איר האָט בידע זוכה געווען צו זעען די פארווירקלאכונג פון א חלום וואָס איר האָט אָנגע-הויבן שפינען מיט א 55 יאר צוריק. זיי געבענטשט.

++++++++++++++++ די רעדאקציע

זיי גערוסט טייערע חברים פון דער רעדאקציע פאר דער ארבייט אָנגעשטרענגטע,ארויסצוגעבן דעם בולעטין אזוי שין און אינ-האלטסריך ווי די לעצטע נומערן. זיי ברענגען א כבוד אלע זש. וואו נאָר זיי געפונען זיך.

משה ציבולקעוויטש און אליהו ראָטערמאן

בארענקילא קאָלאָמביע

++++++++++++++++
++++++++++++++

טייערע חברים און פרינט.

באשטעלט די ביכער פון אונזער טייערן שלמהן זל דירעקט פון פרינט שמעון גובערעק. זיין אדרעס S. Guberek apt.4949 Bogota Colombia

דאָס אנטשטײן פון אונזער זשעלעכאָוער ארבעט.

הילפס־גרופן, בולעטין, יזכור־בוך, און גמילת חסד קאסע.

********** ********* ******** **********

כדי צו פארשטײן און אפשאצן די באדײטונג פון אונזער בול. פאר די זשעלעכאָוער אין פארלויף פון די 21 יאָר, פון אָקטאָבער 1944, ווען מיר האָבן געדרוקט אונזער ערשטן טעטיקײטס־באריכט, ביז אָקטאָבער 1965, ווען מיר שרײבן די געשיכטע פון אונזער אָרג. און פון אונזער בולעטין, מוזן מיר זיך באקאָנען מיט אלע פאזן אין די געשיכטע פון אונזער ארגאניזאציע ארבעט, וואָס האָט ארויס גערופן אונזער בולעטין צום לעבן.

מיר האָבן נישט אָנגעפאנגען ארויסגעבן דעם בולעטין בלויז פאר דעם צוועק פון רעדאגירן אן אויסגאבע, עס איז געווען א נויט־ווענדיקײט פאר אונז, כדי זיך צו קאָנען פארשטענדיקן מיט אונזערע לאנדסלײט איבער די וועלט, באריכטן דאָס אָפגעטאָנע, און אינפיריר צומאָן מער ארבעט.

אלזאָ, אונזער ארגאניזאציע האָט געפוירן דעם בולעטין, עס איז דעריבער ווערט זיך אָפצושטעלן אויף די באדינגונגען אין ווען צײט, אין וועלכע זשעלעכאָוער האָבן געלעבט נאָך דעם שרעקליכן בלוט־אָפפלוס פון אונזערע נאָענטע און משפחות, נאכדעם וי מיר האָבן פארלוירן 2 דריטל פון אונזערע זשעלעכאָוער, אויסגעשאכטן, פארגאזט, און אויסגעמארדעט דורך די נאצים און זײערע מיטהעלפער די פאָליאקן.

די חיניקע געבליבענע זינען געווען צעשפרײט איבער די וועלט, די נאנץ חיניקע, די גליקליכע אין פארשידענע לענדער אין אויסלאנד און די לעבן געבליבענע אין די וועלדער אין פוילן, און קליינע גרופן אין פארשידענע פונקטן פון פוילישע שטעט, ווו עס איז שוער געווען זיי צו דערגרײכן, און פאר זיי, ווען צו דערגרײכן, אָדער זיך קאָרעספאָנדירן מיט ווען פון די זשעלעכאָוער אין אויסלאנד.

איך בין געקומען אין די שטאטן צום סוף פון 1938, ווען מיר א גרופע פון 7 זשעלעכאָוער האָבן זיך באמיט צו געפונען א מעגליכקײט פון עקזיסטענץ פאר אונז אין סאנטאָ דאָמינגאָ, און צום סוף געצוינגען געווען צו עמיגרירן, יאסל איגליצקי, בעת מ״כעל, איזיק ראָטערמאן און בעסער קיין פאנאמא, מאטעס אָבסט איז געשטאָרבן אין סאנטאָ דאָמינגאָ, משה דאנס האָט שפעטער עמיגרירט אין די שטאטן און דאָ געשטאָרבן, און חיים מיסטער, ווועלכער לעבט אין סאנטאָ דאָמינגאָ מיט א טײערע פאמיליע, א פרוי מיט 2 קינדער און איז אגב אן אבאָנענט פון אונזער בולעטין.

ווען איך בין געקומען אין די שטאטן, האבן מיר אלץ מער און מער אויסגעפינען ווען אונזער אומגליק, אליין א צעבראכענער פון די ענגויע ידיעות ווען דעם אומקום פון מין פאמיליע, בין געווען אין קאנטאקט מיט נאר זײנ׳ק זשעלעכאוער איבער די וועלט, די מערסטע פון באגאטע קאלאמביא, מיט שמואל און שרה טוכבראך.

אין שיקאגא האב איך אויסער מין ברודער, אליין אן ארבעטער מיט יונג קינדער, געטראפן בלויז עטליכע לאנדסלײט וועלכע זינען געבוירן געווארן אין זשעלעכאוו, אבער געהאט א לויז פארבינדונג מיט זשעלעכאוו און זשעלעכאוער.

מין ברודער יעקב ז״ל. וואס האט קוים געמאכט אן ארים לעבן, אבער גרײט געווען פון דעם זײנ׳קן וואס ער האט געהאט, העלפן די וועלכע האבן זיך געניטיקט אין הילף.

זײן זון מאריס מיט א פאמיליע, א פרוי מיט 2 קינדער, געארבעט פאר דעם פאסט אפיס און געמאכט א שטארק באגרענעצט לעבן, אבער געהאט א זײטן בליק פאר אלץ וואס איז אנגעגאנגען ארום אים און א וואלם הארץ פאר די מענטשן וועלכע האבן אזויפיל געליטן, און איז געווען גרײט אלץ צוטאן, כדי זי צו פארלײכטערן, אפילו ווען דאס איז געווען אויפן רעכנונג פון זײן פאמיליע לעבן, וואס ער האט מקריב געווען פאר אונזער הילפס־ארבעט.

מין ברודערס איבערי׳קע קינדער האבן נישט געהאט קיין אינטערעס פאר געזעלשאפטליכע אדער הילפס־ארבעט.

פרוי אנא הערבסט, פיטל שפאניע מאכערס טאכטער, א ליין א פרײגרעסיוו פרוי, אבער מיט זײנ׳ק איניציאטיוו פאר טאן געזעלשאפטליכע ארבעט, לעבט נאך היינט אין א היים פאר עלטערע מענטשן, האט נאר אסך ערפארדט אבער נאר זײנ׳ק געטאן.

פילי/פיניע/ מיסטער, א פטאליאר ארבעטער, לעצטענס ריטיערט, א ברודער פון דעם פאפולערן אין זשעלעכאוו אין יאר 1905 הערשל שאקער, א מענטש מיט א גאלדן הארץ, וי דאס זײנען אלע מיסטערס, גרײט צוטאן פאר וועמען מער וי מעגליך, אבער זײן שוואכקײט באשטײט אין האבן א סענטימענט צו העלפן אפילו ניט בלויז זשעלעכאוער.

ער און זײן פרוי וועלכע איז וי ער אויסערגעוויגליך גאסטפרײנטליך, וואוינען פאר די זומער מאנאטן אין מיאמי, און זײער הויז איז שטענדיק אפן פאר פרײנט.

גרשון פערקאל, א בונדאוויץ נאך פון די אלטע צײטן, באלאנגט צום „בונד״ אין שיקאגא וי אויך צו אנדערע ארגאניזאציעס, האט זיך מקריב געווען פאר זײן אידעע און איז גרײט געווען אין זײן פרײע צײט מיטצוהעלפן מיט זײן גאנצן איך, נאר, נעבעך. געווען אן ארעמאן אין 7 פאלקס, האט געלעבט מיט זײנע 2 קלײנע קינדער און אלץ געמאכט פאר זי, אבער נעקאנט זי געבן נאר וויניק, ער איז געווען וועלטל פײהעלקס א זון, זײן ברודער וואוינט אין מאנטרעאל קאנאדא, זײן פרוי איז געשטארבן מיט יארן פאר אים, ער איז אומגעקומען אין א אומגליקס־צופאל אין שיקאגא.

זשעלעכאוער גרופע אין שיקאגא

זיצנדיק פון רעכטס: פיליפ מיסטער און פרוי, הערשל מיסטער, /הערשל טאקער/ יעקב זיס און מאריס זיס. שטיענדיק פון רעכטס: דזשעק מיסטער און פרוי, מיסטערס שוועסטער און איר מאן. לעצטע רייע שטיענדיק: ניבערג, דער איידעם פון פיליפ מיסטער און זיין פרוי, מרס. סאק און איר מאן ד"ר משארלס סאק, גרשון פערקאל און ליבש זיס.

שרה קאנער, די בארימטע אין זשעלעכאָוו שרה קאנער, וועלכע האָט געשפילט טעאטער אין זשעלעכאָוו צוזאמען מיט אהרן נאדלער, זי איז געווען אן אלמנה מיט א טאכטער, און נישט געקאנט צופיל העלפן אין אונזער ארבעט, זי איז אָבער געווען בייהילפיק אין אונטערנעמען פארשידענע אקציעס פאר אונזער הילפס־ארבעט. זי לעבט היינט מיט איר שוועסטער אין לאָס אנזשעלעס.

מיר האָבן אויך נעהאט עטליכע לאנדסלייט פון זשעלעכאָוו אין א נאָענטע שטאָט צו שיקאגא, מילוואָקי, וועלכע האָבן אסך מיטגעהאָלפן אין אונזער הילפס־ארבעט.

הערשל מיסטער, אָדער וי ער איז געווען מער פאָפולער הערשל טאָקער, א טיפישער סאָציאליסט, מיט זין אָנטאָן, ריידן פארבריינגען צוזאמען, זינע סימפאטיעס זינען געווען מער אויף לינקס, געהאט א פרוי און א זון, האָט זיך גוט ארײַנטירט אין פארשידענע פאָליטישע באוועגונגען, און געווען א געוויסע צייט אקטיוו אין א רייע ארגאניזאציעס, האָבער פינאנסיעל גענעפט מער אויפן חסד פון זין ברודער דזשעק מיסטער.

דזשעק מיסטער, אָדער וי אסך האָבן אים געקאָנט, יאנקל טאָקער, האָט צוזאמען מיט זין פרוי אָנגעפאנגען מיט א שפּײַז געוועלבל, וואָו זי האָבן שוער גאַרבעט און זיך דערשלאָגן צו עפעס, וואָס ער האָט מיט אויסערגעוויינליכע פעהיקייט פארגרעסערט זין פארמעגן, אָבער א מאָדנע דערשיינונג, מענטשן אין זין שטאנד פארלירן די קעפ. דערקענען מער נישט קיין פריינט פון נעכטן, דזשעק, אָבער, האָט נישט בלויז זיך נישט דערוויסערט פון נעכטיקע פריינט, נאָר יעדער אייגער וואָס האָט זיך געוואָנדן צו אים האָט געפונען אָפענע אויערן און א אָפן האַרץ.

יעדעס מאָל וען ער איז געקומען קיין שיקאגא האָט ער מיר טעלעפאָנירט, געקומען צו מיר מיט זין קאר, מיך געזומען צו זינע קינדער און מיך געפרעגט וואָס מען דארף, צום באדויערן איז מיט זין טויט געקומען א סוף צו אָט דעם אלעם, זין פרוי טוט וויסט נישט דאָס וואָס דזשעק וואָלט איר געוואָלט זי זאָל טאָן.

א קליינע גרופע וי מיר זינען געווען, בלויז 7 פערזאָן, זינען מיר געשטאנען פאר שוערע אויפגאבן, וואָס און וי אזוי פאנגט מען אָן די ארבעט, און אלץ האָט מען געמוזט טאָן צום ערשטן:

אמערשטן האָט מען באדאַרפן זיך שטעלן אין קאָנטאָקט מיט די זשעלעכאָוער איבער די וועלט, מיר האָבן אמערשטן באדאַרפן שאפן אָנטאָן פאר די וועלכע האָבן זיך דערין געוויזן, מיר האָבן צום ערשטן באדאַרפן שאפן פאר אָט די מענטשן א וינקל, וואו זיך איינצוארדנען. אלץ האָט באדאַרפן געטאָן ווערן צום ערשטן.

אין קומענדן בול. וי אזוי האָבן מיר אָנגעפאנגען אונזער אָרגאניזאציע און הילפס־ארבעט.

לייבישׁ

מיר באגריסן הארציק יאסקע משפטים און שינדל צו זייער שמחה זייער עלטערער זון יאנקל סענדער איזגעוואקסן א חתן. מיט מזל און גליק דעם נייעם פאָרל וו' אויך די עלטערן פון בייד זייטן.

זשעלעכאוועך גרופע ניו יארק מלכהלע סעק.
xxxxxxxxxxxxxxxxx

מיר וואונטשן גליק און לאנגע יארן פון נחת די עלטערן און און ספעציעל,דאס נייע פאָרל. אוועמל און מלכהלע פרוכטענבערג.
x xxxxxxxxxxxxxxxxxx

מיר וואונטשן אויך אסך גליק אונזערע פריינט יאנקל,גאלדע פאסטמאן אין פוילן צו דער חתונה פון זייער איינציק געראטענעם זונדל.

א שאד,באמת,וואס מיר קאנען ניט זיין מיט אייך און צוזאמען זיך פריען פאר אלע צייטן,אזיק,שאלעק,אסתר,לייבוש,מלכהלע,אוועמל.
x xxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

א חתונה בייַ די סאבלמאנס אין פוילן.

אפן בילדל זעען מיר דאס יינגע פאָרל,זון פון גאלדע און יאנקל און דער פארזאמלטער עולם זיך געקומען פריען מיט אונזערע פריינטס שמחה. נאכאמאל,אסך יארן פון גליק.

אברהם משה גערעכטס א שטיף אייניקל, פריידע צאלקעס אן עלטער - אייניקל.

ד"ר דוד לערע ראטמאן, אין סאן פאולא שטאט ראט.

מיט גרויס צער דערמאן איך דעם ערשטן יאָרצײַט פון מײַן טײַערע שוועסטער טשײַטל, ע"ס איז זיך שוער צוגעוואויגען צום געדאנק אז זי איז מער נישטאָ מיט אונז.

ד"ר שוועסטער און שוואָגער זאָל האָבן דיך נאָך קײַן איין מינוט גישט פארגעסן. גיטל ברוך

מיט טרערן אין די אויגן דערמאָנען מיר דעם פארלוסט פון מײַן טײַערן ברודער און שוועגערין: שמואל און שרה טוכבראָך, זאָל מיטן אונטערגאנג פון זײער שטוב איז אונז זײער אסך אונטערגענגען.

גיטל טוכבראָך

ליבע פרײַנט גיטל און ברוך דרעזנער, נעמט צו אונזערע אויסדרוקן פון צער, צוליב דעם טויט פון אײער ברודער און שוואָגער משה. זײַ געטרייסט און זײַט גישט מער פון קײַן צער.

די רעדאקציע

טײַערע גיטל און ברוך

שוער צו טרייסטן איז די שוערע שעה פון אײער אומגליק, צוליב דעם טויט פון אײער ברודער און שוואָגער, געפינט א טרייסט אין דעם זאָס איר האָט געטאָן פאר אים.

אײער לייביש

אונזערע בעסטע געזונט וואונטשן צו אונזער פרײַנט און לאנדסמאן ברוך דרעזנער איז באָאָמפיל, מיר דערוואַרטן נאָך פון אײַך אסך ארבעט פאר אונזערע לאנדסלײַט אי"בער די וועלט.

די רעדאקציע

א גיכן געזונט וועלן וואונשן מיר אונזער פרײַנדין און לאנדס-פרוי רבקה קאנער איז לאָס אנזשעלעס, איז דעם אומגליקס-פאל זאָס האָט איר געטראָפן איז רוים אויפן וועג פון ישראל.

מיר אלע וואונשן אײַך א גיכן געזונט וועלן.

די רעדאקציע

מינע טײַערע פרײַנט הערי און פרידא

איך האָף צו הערן א גיכע דערהאָלונג פון בערין נאָך זיין אָפע-ראציע, איך וויל אײַך בידן מרעפן געזונטע און צופרידענע.

אײער לייביש

טײערע פרײנט.

מיר ווילן צײגן אײער אויפמערקזאמקײט אף דעם אָנגאָט פון אונזער חשובן פרײנט שטײנהענדלער פון קאנאדא. מיר ווײסן, אז עס זײנען פאראן גענוג זשעלעכאָוער וואָס קאָנען זיך דערלויבן צו געבן אזא און א גרעסערע סומע, און מיר ווילן נית אָנרופן נעמען, זאָלן זיי אליין דאָס טאָן. מיר ווילן גלויבן, אז זיין רוף ווערט נית בלײבן אין דער לופטן. קלענערע אָרגאַניזאציעס ווי מיר, חאָבן אויפגעבויט רייזיקע היזער אין ישראל צו פאַרבייקן זײערע נאָנסטע. ווילן מיר האָפן, אז אויך מיר, ווען באַווײזן אויפצושטעלן א מצבה אפן קבר פון אונזערע טײערסטע און נאָנסטע. מיר האָפן, אז אין קומענדן נומער ווערט מען שוין הערן פון אונזערע פרײנט פון אומעטום. אגב, אינטערסאנט וואָס איר דענקט ווען דעם דאָזיקן פלאן. לאָזט אונז ווײסן טײערע פרײנט.

xxxxxxxxxxxxxxxx

ליבוש ווײס (ווײסלעדער)

אונזער ליבוש, די נשמה פון אונזער אָרגאַניזאציע, אָדער ווי פרײנט ש. אַשלאק רופט אים, „אײן מענטש צענטראלע, הויבט אָן שרײבן, פאַרצײכענען, די ערשטע טרײט פון דער וועלט משפחה, זשעלעכאָוו. די ארבײט, דער ארײנפיר הויבט זיך אָן אין היינטיקן נומער און ווערט פאָרגעזעצט ווערן אין די ווײטערדיקע. עס ווערט זײן א קאפיטל, מענטשלאכע הילף, דערמוטיקונג, פאר־בריידערונג פון די עטלאכע הונדערט געבליבענע פון דער אמאָליקער גרויסער משפחה זשעלעכאָוו. עס איז א שײן, הערלאך קאפיטל, וואָס באשטע־טיקט נאָך אמאָל וואָס מיר האָבן אמאָל געשריבן: „זשעלעכאָוו האָט ארויסגע־־געבן נית בלויז דרײ שרײבער, נאָר אויך יחידים, גרויסע ידן, למדנים ווי שמעולע ענגל און נאָך, נייערט אויך ידן וואָס האָבן זיך, און אונז, דערהויבן איבער די ראנדן פון אונזער קליין שטעטעלע.“ דאָס איז ליבוש פאראן זײער ווײניק צוויזן אונז, וואָס וואָלטן געקאָנט, געוואָלט טאָן, אזא ריזיקע ארבײט. איצט ווערט שוין 21 יאָר זינט דער ערשטער בולעטין האָט דערזען דער ליכטיקער שײן. ליבוש האָט אָנגעהויבן

ארויסגעבן דעם בולעטין, פיר זײטלאך בלויז. אלײן אָרגאניזירט, געשאפן געלט, רעדאגירט, אלײן דער טעכניש־שער סטעף, אלץ, אין אָנהויב, כמעט אַלײן. לעצטנס האָט אונזער אלעמענס לײבוש ניט „געפילט מיט אלעמען". האָבן זיך א שאָט געטאָן בריוו פון אומעטום, געוואלט ווי־סן וואָס אונזער לײבער פרײנט מאכט און פילט. עס ווײזט די ליבע און רעספעקט וואָס יעדער אײנער פון אונז פילט צו אים. רעספעקט, וואָס האָט זיך דערוואַרבן אין פארלויף פון יאָרן. יאָרן, וואָס ציען זיך נאָך פון קלײנעם שטעטל וואו ער האָט אומדערשאָקן געקעמפט, געפאָדערט אין נארדאָוויש־אנטיסעמיטישן שטאָט ראט, געריכטיקײט פאר דעם ארבײטער, אָריסען מענטש. דער קאפיטל מענטשלאכע הילף ווערט ווײטער, אונטער אנדערע אומשטענדן, אנדערע באדינגונגען, פאַרגעזעצט . דער זעלבער ווילן, באגער צו זעען ישר אין אונזער וועלטל. אונזער לײבוש פילם שוין בעסער, און מיר אלע וואָס האָבן מיטגעשפאנט מיט אים דעם זעלבן וועג, ווי אויך אנדערע וועמעס וועגן זינען זיך פאנאנדערגעגאנגען, געזעען די דערלײזונג, ײדישע און אלמענטשלאכע אף אנדערע וועגן, אלע, אלע אָן אויסנאם, וואונטשן מיר אים לאנגע און געזונטע שעפּעריש יאָרן. מיר דארפן דאָרט, גלויבן און הארץ. מיר האָבן דיך צו האָבן מיט אונז אסך, אסך יאָרן, ליבער לײבוש.

xxxxxxxxxxxxxxx

פארבליבן עטלאכע ארטיקלן וועגן שלמה זלָ וואָס וועלן אריין אין קומענדן בולעטין וואָס דערשײנט אין חודש אפריל.

אונזער חשובער, טײערער פרײנט, דר„ העשיל קלעפפיש, וואָס האָט זיך באליבט בײ אונזערע לײענער מיט זײן ערודיציע און סאמעט ווײכן סטיל, הויבט אָן א נײע סעריע: ײדישע פראָבלעמען און ײדישע פערזײנלאכקײטן. אויך לײבוש וועט פאָרזעצן זײן סעריע ארטיקלן .

xxxxxxxxxxxxxxxxx

„פארגעסט נישט פרײנט צו באשטעלן דאָס בוך „מענטשן פון זשעל.

xxxxxxxxxxxxxxxxx

נאָך אמאל, האָב א גוט און פרילאך יאָר, טײערע פרײנט.

IMPRENTA
BARCENAS
Teléfono 3-8220

M. FRUCHTENBERG

2823 WEST 12th STREET

CONEY ISLAND BROOKLYN N Y